

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Bądźmy Razem

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2014-2020

- PROJEKT -

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
Operacja realizowana przez Stowarzyszenie - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem” współfinansowana ze środków Unii Europejskiej i środków krajowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w ramach Poddziałania 19.1. Wsparcie przygotowawcze osi IV LEADER
Instytucja zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
– Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Listopad 2015 roku

Spis treści

Rozdział I. Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania	3
Rozdział II. Partycypacyjny charakter LSR	9
Rozdział III. Diagnoza obszaru i opis ludności.....	18
Rozdział IV. Analiza SWOT oraz konsultacje i badania związane	40
Rozdział V. Cele i wskaźniki	46
Rozdział VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru .	61
Rozdział VII. Plan działania.....	64
Rozdział VIII. Budżet LSR	65
Rozdział IX. Plan komunikacji	67
Rozdział X. Zintegrowanie	68
Rozdział XI. Monitoring i ewaluacja	72
Rozdział XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	74
Wykaz wykorzystanej literatury.....	75

Rozdział I. Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania

Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem” jest stowarzyszeniem powstałym z inicjatywy lokalnych samorządów gmin Łochów, Korytnica i Stoczek w sierpniu 2008 roku. Siedzibą stowarzyszenia jest Węgrów. Stowarzyszenie zarejestrowane zostało w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 29 sierpnia 2008 r. pod numerem KRS 0000312685. Stowarzyszenie nie prowadzi działalności gospodarczej. Nadzór nad stowarzyszeniem zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. 2015 rok, poz. 378) sprawuje Marszałek Województwa Mazowieckiego. Gminami członkowskimi LGD są obecnie wszystkie gminy z powiatu węgrowskiego oraz jedna gmina z powiatu sokołowskiego województwa mazowieckiego. Skład stowarzyszenia wypełnia warunki określone art. 34 ust. 3 rozporządzenia (WE) 1303/2013.

Obszar Lokalnej Grupy Działania

Obszar LSR tworzy dziesięć sąsiadujących ze sobą gmin województwa mazowieckiego, powiatu węgrowskiego: gm. Łochów, Stoczek, Korytnica, Liw, Miedzna, Wierzbno, Grębków, Sadowne, miasto Węgrów oraz jedna z powiatu sokołowskiego: gm. Bielany. Obszar LSR obejmuje zatem cały powiat węgrowski i część powiatu sokołowskiego. Obszar LGD obejmuje 133 083 ha, 270 miejscowości i 241 sołectw, położony jest w północno-wschodniej części województwa mazowieckim w powiecie węgrowskim i sokołowskim. Łączna liczba ludności zamieszkującej obszar LSR wynosi ponad 71 tys. osób (71 327 osób). Najliczniej zaludnionymi gminami są Łochów (17 962) oraz Węgrów (12 796). Najmniej licznie zamieszkałe są gminy Wierzbno (2 930), Bielany (3 731) oraz Miedzna (4 033). Świadczy to o znacznym zróżnicowaniu wielkości gmin mierzonej potencjałem ludności. Gęstość zaludnienia na obszarze LGD wynosi 45 os./km² podczas gdy gęstość zaludnienia w województwie mazowieckim wynosi 150 os./km². Świadczy to o stosunkowo niskiej liczbie ludności obszaru. Liczba ludności w przeciągu ostatnich 3 lat spadła, co jest wynikiem utrzymującego się przez lata niskiego przyrostu naturalnego.

MAPA 1 OBSZAR RLKS LGD BĄDŹMY RAZEM

Źródło: Opracowanie własne

Średni udział kobiet w liczbie mieszkańców obszaru LGD wynosi średnio 50,1%, czyli proporcja liczby kobiet i mężczyzn jest zrównoważona, co ogranicza problemy społeczne na tym polu. W poszczególnych gminach, takich jak: Węgrów oraz Łochów większą liczbę mieszkańców stanowią kobiety. Natomiast w gminach Korytnica oraz Wierzbno przeważają mężczyźni. Powierzchnia gmin członkowskich obszaru LSR jest zróżnicowana, od ok. 3,5 tys. ha w gminie Węgrów do prawie 20 tys. ha w gminie Łochów.

TABELA 1 PODZIAŁ TERYTORIALNY OBSZARU LSR

Nazwa gminy	Powierzchnia gminy (ha)	Liczba miejscowości	Sołectwa	Liczba ludności
Węgrów	3 551	-		12 796
Grębków	13 076	29	28	4 553
Korytnica	18 032	43	41	6 464
Liw	16 947	25	23	7 616
Łochów	19 622	37	31	17 962
Miedzna	11 601	14	13	4 033
Stoczek	14 454	31	22	5 176
Wierzbno	10 320	32	31	2 930
Sadowe	14 473	29	23	6 066
Bielany	11 007	30	29	3 731
Razem	133 083	270	241	71 327

Źródło danych: GUS BDL [dostęp 27.07.2014]

Potencjał LGD

Celem powstania LGD w 2008 roku była realizacja działań na rzecz społeczności lokalnej przy wykorzystaniu środków Leader dostępnych wiejskich organizacji pozarządowych. Cele działania LGD pozostają aktualne w okresie programowania 2014-2020. Celem stowarzyszenia jest bowiem działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, aktywizowanie ludności wiejskiej, realizacja lokalnej strategii rozwoju opracowanej przez LGD oraz upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich.

Grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy

Obecny, ale także przyszły, rozwój obszaru LSR jest silnie determinowany przez sytuację społeczno-gospodarczą regionu. Analiza danych statystycznych i badania obszaru zlecone przez LGD¹ pozwoliły na identyfikację grup defaworyzowanych mających utrudniony dostęp do lokalnego rynku pracy na obszarze LSR. Z uwagi na bezrobocie na obszarze LSR (na poziomie 8,5% w grupie osób w wieku produkcyjnym), które jest podobne jak średnia dla kraju (8,5% w 2013 roku) grupą defaworyzowaną są przede wszystkim osoby bezrobotne. W ramach tej grupy należy wskazać jednak pewne grupy szczególnie narażone na problem długotrwałego bezrobocia. Analiza danych z PUP Powiatu węgrowskiego wskazują, że do tej grupy zaliczyć należy przede wszystkim osoby długotrwale bezrobotne, mające największe trudności z wejściem na rynek pracy. Do grupy defaworyzowanej obszaru LSR zaliczyć należy **młodzież** (osoby poniżej 24 roku życia), zamieszkującą obszar LGD, której liczba wynosi 1084 (powiat węgrowski) oraz 797 (powiat sokołowski). Kolejną grupę defaworyzowaną stanowią **osoby powyżej 45 roku życia** - na obszarze LSR mieszka takich osób ponad 1 122 (powiat węgrowski) oraz 748 (powiat sokołowski). Pośród tej grupy bezrobotnych notuje się negatywną tendencję wzrostową liczby bezrobotnych. Do grupy defaworyzowanej na rynku pracy zaliczyć należy również **kobiety**, które szczególnie na terenach wiejskich mają problemy ze znalezieniem pracy. LGD zamierza w okresie programowania 2014-2020 oddziaływać na te grupy poprzez poprawę dostępu do zatrudnienia dla osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo, w tym szczególnie osób w trudnej sytuacji na rynku pracy, takich jak kobiety powracające na rynek pracy i długotrwale bezrobotne. Działania LGD będą realizować Priorytet 3 Strategii Europa 2020 *Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną*. W Planie komunikacji LGD zaplanowane zostały metody komunikacji z tymi grupami oraz określone zostały rodzaje operacji, które będą im dedykowane wraz ze wskazaniem udziału finansowego takich operacji w budżecie LSR.

Doświadczenia LGD

W okresie 2007-2013 LGD wdrażało Lokalną Strategię Rozwoju „Bądźmy Razem” na obszarze trzech gmin członkowskich: Łochów, Korytnica i Stoczek. Diagnoza obszaru LGD

¹ Analiza uwarunkowań i potrzeb rozwojowych obszaru działania LGD „Bądźmy Razem” POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY RAPORT KOŃCOWY, STREFAPLUS, Warszawa 2015

Bądźmy Razem oraz analiza SWOT pozwoliła na określenie wizji obszaru oraz wskazanie trzech celów ogólnych LSR 2007-2013. W LSR 2007-2013 wyznaczono trzy cele ogólne:

- 1) Poprawa, jakości życia i wzrost dobrobytu mieszkańców,
- 2) Odnowa wsi i zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, oraz
- 3) Aktywizacja społeczności lokalnych i wzmocnienie kapitału społecznego.

Celom ogólnym przypisano sześć celów szczegółowych oraz sześć przedsięwzięć. Cele te spójne były z kierunkami wsparcia wskazanymi w *Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Mazowieckiego 2007-2013* oraz *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku*. W latach 2009-2015 LGD wykorzystano łącznie 4 358 896,00 zł rozdzielnie na: Działanie 413. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju – 3 416 432,00 zł (78,38% środków), Działanie 421. Wdrażanie projektów współpracy – 88 356,00 zł (2,03% środków), Działanie 431. Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja – 854 108,00 zł (19,59% środków). W ramach działania 413. Wdrożenie LSR najwięcej środków udostępnionych zostało na działania Małe projekty (60,00%) oraz Odnowa i rozwój wsi (20,00%). Na działanie Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw udostępniono ok. 10,00% środków, a na działanie Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej 10,00%. Najlepszym wyznacznikiem dotychczas realizowanych działań przez LGD jest opinia mieszkańców obszaru przedstawiona w badaniu CATI (N=200). Większość mieszkańców posiadających wiedzę o funkcjonowaniu LGD wskazało, że rezultaty funkcjonowania Stowarzyszenia są pozytywne (45,5% odpowiedzi zdecydowanie/raczej tak, tylko 7,3% odpowiedzi raczej nie). Obszar LGD należy uznać również za spójny terytorialnie, łącznie 77% mieszkańców czuje się średnio lub mocno przywiązana do miejsca zamieszkania, podczas gdy słabo przywiązanych mieszkańców jest tylko 10,5%. W stosunku do poprzedniego okresu programowania 2007-2013 obszar LSR uległ zwiększeniu o gminy: Liw, Łochów, Grębków, Miedzna, które należy do Stowarzyszenia „Kapitał – Praca – Rozwój”, natomiast gmina Sadowne należała do Stowarzyszenia LGD „Równiny Wołomińskiej”. Wstąpienie nowych gmin do LGD w nowym okresie programowania 2014-2020 wynikało z konieczności objęcia działaniem LGD wszystkich gmin z powiatu węgrowskiego. Gmina Bielany jest powiązana z gminami powiatu węgrowskiego, ponieważ część jej terytorium leży na terenie obszaru Chronionego Krajobrazu „Doliny Liwca”. Poszerzenie terytorium LGD umożliwi wspólną realizację projektów edukacyjnych, ekologicznych i turystycznych dotyczących zagospodarowania rzeki Liwiec. Gmina Bielany jest powiązana z innymi gminami członkowskimi LGD komunikacyjnie i kulturowo.

Reprezentatywność LGD

Na III kwartał 2015 r. LGD liczyła 79 członków, z czego 60 podmioty sektor społeczny, a 9 podmiotów stanowiły sektor gospodarczy, 10 podmiotów sektora publicznego. Wśród członków z sektora publicznego przeważają zdecydowanie jednostki samorządu terytorialnego (gminy, gminne domy kultury i muzea). Bardzo aktywnym członkiem LGD jest Ośrodek Kultury Miasta i Gminy Wolin i Muzeum Regionalne im. A. Kałbego w Wolinie. Sektor społeczny stanowią głównie OSP, reprezentujące interesy mieszkańców dotyczące programów lokalnych. Aktywnym członkiem LGD jest Stowarzyszenie Słowian i

Wikingów z Wolina. Pośród przedsiębiorców są to główne MSP z obszaru gmin członkowskich LGD zajmujący się usługami dla ludności i działalność okołoturystyczna. Rada odpowiedzialna jest za decyzje w sprawie wyboru operacji. W Radzie liczącej 12 członków, 5 członków reprezentuje sektor publiczny, 5 sektor społeczny oraz 2 przedsiębiorców, z czego jedna osoba jest poniżej 35 roku życia. W Radzie zasiadają dwie kobiety. Członkowie Rady posiadają wiedzę i znajomość problemów społeczno-gospodarczych obszaru LSR, wykształcenie co najmniej średnie i dobrą znajomość języka angielskiego.

W Regulaminie Rady LSR przewidziano prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego. Wskazano również rozwiązania gwarantujące, że nieupoważnione osoby osób trzecie nie będą brały udziału w podejmowaniu decyzji. Funkcje członków organu decyzyjnego pełnione będą osobiście. Mając na uwadze konieczność zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego działań LGD opracowano program szkoleń dla członków organu decyzyjnego w zakresie oceny wniosków w celu podniesienia ich wiedzy i kompetencji.

Zasady funkcjonowania LGD i potencjał ludzki LGD

Do dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD należy zaliczyć Statut Stowarzyszenia – który reguluje cele działania stowarzyszenia, sposoby ich osiągnięcia, prawa i obowiązki członków, strukturę władz i zakres ich kompetencji oraz majątek i sposób rozwiązania LGD; regulaminy: Zarządu, Rady, Walnego Zebrania Członków, Komisji Rewizyjnej – określające organizację wewnętrzną, zakres i tryb pracy poszczególnych organów LGD oraz Regulamin Biura LGD – określa organizację wewnętrzną, zakres i tryb pracy Biura LGD, jak również wymagania brzegowe dla osób zaangażowanych w pracę na rzecz LGD. **W biurze zatrudnione są trzy osoby kierownik biura, koordynator ds. LSR i księgowa.** Pracownik biura musi legitymować się, co najmniej wykształceniem średnim, znajomością tematyki Leader i PROW 2014-2020 oraz aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR. Szczegółowe wymagania są adekwatne do przewidzianych obowiązków każdego z pracowników biura LGD. W przypadku osoby zatrudnionej na stanowisku księgowej wymagana jest znajomość przepisów i zasad z zakresu księgowości i rachunkowości, w przypadku kierownika biura wymagana jest znajomość podstaw zarządzania zasobami ludzkimi, natomiast na stanowisku specjalisty ds. LSR umiejętność prowadzenia doradztwa oraz znajomość narzędzi informacyjnych i promocyjnych. Na stanowiskach pracy w biurze LGD związanych z udzielaniem doradztwa określono sposób pomiaru jakości udzielanego doradztwa. Szczegółowo opisano metodę oceny efektywności świadczonego doradztwa. Wyznaczono zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy i przewidziano metody ich pomiaru. Większość zatrudnionych pracowników posiadają doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym.

Szczegółowe zasady działania Rady LGD zawarte są w Regulaminie Rady. Mówią m.in. o zasadach głosowania, zachowania bezstronności, prowadzenia rejestru wyłączeń i rejestru interesów członków organu decyzyjnego, odwołań od decyzji Rady. Określono również rozwiązania gwarantujące, że nieupoważnione osoby nie będą brały udziału w podejmowaniu decyzji, funkcje członków organu decyzyjnego pełnione będą osobiście. Mając na uwadze

konieczność zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego działań LGD opracowano program szkoleń dla członków organu decyzyjnego w zakresie oceny wniosków. Celem szkoleń jest stałe podnoszenie poziomu wiedzy i kwalifikacji członków organu decyzyjnego i pracowników biura LGD, które prowadzić będzie do coraz lepszej obsługi interesantów i doskonaleniu umiejętności koniecznych do wykonywania powierzonych zadań.

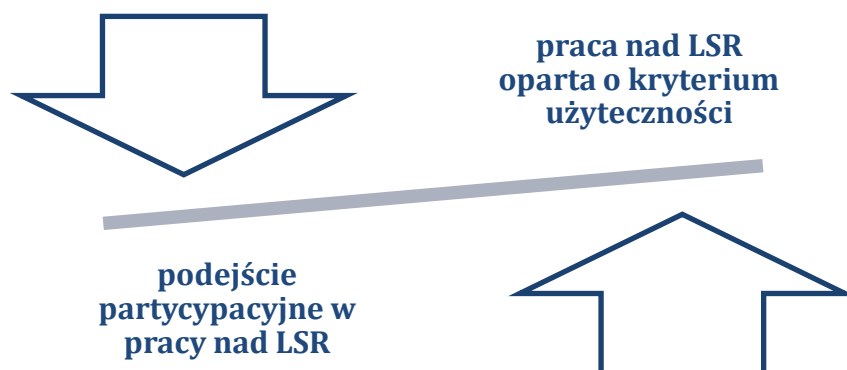
Rozdział II. Partycypacyjny charakter LSR

Na wstępie zaznaczyć trzeba, iż konsultacje dotyczące potrzeb grup docelowych LSR rozpoczęły się już 2014 roku, czyli jeszcze przed opublikowaniem projektu legislacji krajowej odnośnie PO Rybactwo i Morze na lata 2014-2020. Prace z mieszkańcami nad kształtem LSR trwały natomiast do grudnia 2015 r. tj. terminu złożenia wniosku o wybór LSR na nowy okres programowania 2014-2020. Podstawą pracy LGD nad nową lokalną strategią była analiza wyników badań ewaluacyjnych wdrożenia LSR 2007-2013, badań własnych zleconych przez LGD i dostępnej literatury w przedmiocie działania LGD (Szczegółowy wykaz literatury znajduje się w *Rozdziale LSR. Wykaz wykorzystanej literatury*).

Konsultacje miały charakter proaktywny. W ramach pracy nad LSR wykorzystano wiele narzędzi partycypacyjnych oraz metod gromadzenia i analizy danych od mieszkańców i grup docelowych LSR. Zastosowano innowacyjne i skuteczne metod partycypacji społecznej. Ze względu na specyfikę pracy nad LSR wykorzystano głównie metody jakościowe tj. Indywidualne wywiady pogłębione, Zogniskowane wywiady grupowe, Telefoniczne wywiady pogłębione, wywiady przeprowadzone za pośrednictwem internetu, spotkania i warsztaty z grupami docelowymi LSR i przedstawicielami zidentyfikowanych na obszarze LSR grup defaworyzowanych, analizy korespondencji i wniosków kierowanych pisemnie do biura LGD, spotkania indywidualne z potencjalnymi wnioskodawcami w biurze LGD oraz pracę Zespołu ds. LSR. Każda grupa społeczna miała szansę wziąć udział w pracy nad LSR. W prowadzonych badaniach telefonicznych CATI z mieszkańcami 7% nie pracowało lub było na zasiłku².

Kluczowym czynnikiem decydującym o skuteczności wybranych metod była otwartość LGD na współpracę z mieszkańcami i grupami docelowymi LSR, czyli zasada partycypacji. Kolejnym był sposób realizacji partycypacji w procesie tworzenia LSR o kryterium użyteczności. Kryterium użyteczności dostarczyło zestawu założeń wyjściowych, natomiast partycypacyjny model pracy określił sposób realizacji pracy nad LSR na poziomie operacyjnym.

RYSUNEK 1. SCHEMAT PODEJŚCIA METODYCZNEGO DO OPRACOWANIA LSR

Źródło: opracowanie własne

² Patrz. Wyniki badania telefonicznego CATI z mieszkańcami obszaru LSR Bądźmy Razem, N=200

Ze względu na charakter pracy nad LSR rozpoczęto pracę nad opracowaniem strategii od analizy wniosków i rekomendacji o charakterze ex-post z wdrożenia LSR 2007-2013. Podstawą partycypacyjnych metod pracy były zidentyfikowane najbardziej istotne oceny efektów i rezultatów osiągniętych w ramach realizacji interwencji publicznej w okresie programowania 2007-2013. **Innowacyjnością w działaniu LGD było zastosowanie triangulacji różnych narzędzi partycypacji społecznej oraz nowatorskie podejście do zasady partycypacji.** Triangulacja danych zastosowana w pracy nad LSR polegała na pozyskaniu i wykorzystaniu danych z różnych źródeł w tym samym celu jakie jest opracowanie LSR. Dzięki temu w sposób świadomy zminimalizowano ryzyko wpływu określonego kontekstu związanego z występowaniem użytych przez siebie danych. Ponadto wykorzystanie danych z różnych źródeł, daje możliwość większej obiektywizacji procesu badawczego, a także ustalenia relacji pomiędzy analizowanymi zjawiskami i ich uwarunkowaniami.

W tak rozumianej pracy nad LSR w postępowaniu LGD obowiązywała generalna *zasada dialogu*: jednym z naczelnych jej zadań było doprowadzenie do tego, aby każda grupa, wyróżniona ze względu na swe roszczenia (wymagania), troski (oczekiwania), dążenia lub zasoby, mogła je wyrazić oraz skonfrontować z tym, jak swoje problemy postrzegają inne grupy. Realizacji takiego podejścia służyły zastosowanie odpowiedniego zestawu narzędzi, zawierającego metody i techniki pozwalające na konfrontację różnych opinii/stanowisk oraz na wypracowywanie konsensusu wokół konkluzji i kształtu LSR jeszcze przed ostatecznym sformułowaniem dokumentu strategii.

Głównym narzędziem partycypacji była praca Zespołu ds. LSR złożonego z przedstawicieli trzech sektorów (publiczny, gospodarczy, społeczny) oraz mieszkańców. Zespół odbył dwa spotkania. W trakcie 3-4 godzinnych spotkań dyskutowane były poszczególne, istotne fragmenty projektu LSR. Na podstawie zgłaszanych uwag (specjalny formularz zgłoszeniowy uwag) dokonywane były korekty i modyfikacje, a materiał zatwierdzany był na kolejnym posiedzeniu Zespołu. Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystywane były na każdym etapie tworzenia LSR. **Poniżej zaprezentowano wykaz zrealizowanych działań wykorzystujących narzędzia partycypacyjne na każdym z etapów pracy nad LSR:**

Lp.	Etap pracy nad LSR	Partycypacyjne metody konsultacji wraz z najważniejszymi wnioskami
1.	Etap definiowania potrzeb i problemów (tzw. partycypacyjna diagnoza)	Podstawą formułowania potrzeb i problemów obszaru LSR była analiza wyników badania ewaluacyjnego ex-post wdrożenia LSR zrealizowanego w czerwcu 2015 r. ³ . W ramach badania dokonano oceny opinii środowiska lokalnego na temat działalności, funkcjonowania oraz rozpoznawalności LGD. Ze względów praktycznych, podstawową metodą badania z mieszkańcami była technika CATI, czyli wspomaganym komputerowo wywiadem telefonicznym (ang. <i>Computer Assisted Telephone Interviewing</i>). Badanie zrealizowano na próbie 100 respondentów, mieszkańców obszaru LSR, gmin Wolin, Golczewo i Świerżno. Próba tej wielkości pozwoliła na ekstrapolację wyników badania na populację

³ Zobacz. Badanie ewaluacyjne opinii środowiska lokalnego na temat działalności, funkcjonowania oraz rozpoznawalności LGD z ewaluacją wdrożenia lokalnej strategii rozwoju stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo w Rozwoju”, STREFAPLUS, Warszawa 2015

	<p>mieszkańców całego obszaru LSR. Wyniki badania ankietowego z mieszkańcami wskazały na niski poziom zatrudnienia na terenach wiejskich jako jeden z najważniejszych i najtrudniejszych zagrożeń do pokonania w kolejnych latach. Kolejnym problemem jest ograniczona więź z historią i tradycją obszaru. Wyniki badań z mieszkańcami były spójne z wyniki liczyh opracowań odnoszących się do uwarunkowań społeczno-gospodarczych na wsi pomorza zachodniego⁴.</p> <p>Badania ankietowe z mieszkańcami potwierdziły wyniki badania zamówionego przez LGD gdzie wskazano, że panujący ogólnie zastój, a nawet regres wsi popegeerowskich w efekcie doprowadził do alienacji i wykluczenia zamieszkujących je lokalnych społeczności. Wykluczenie to, oprócz wymiaru społecznego, przejawia się w aspekcie ekonomicznym (bariera finansowa w dostępie do dóbr i usług), a także przestrzennym (fizyczne oddalenie od dużych ośrodków miejskich oraz brak bądź bardzo ograniczona komunikacja środkami transportu publicznego⁵.</p> <p>Na potrzeby badania obszaru zrealizowano cztery Indywidualne wywiady pogłębione (z jęz. ang. <i>In Depth Interview</i>) z członkami zarządu LGD (samorządowcami). Podczas wywiadów z przedstawicielami JST zebrano główne problemy obszaru odnoszące się do działania podmiotów sektora publicznego. Przedstawiciele JST wskazywali na konieczność wykorzystania potencjału turystycznego do rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR. Identyfikacja i klasyfikacja problemów występujących na obszarze LSR, istotnych z punktu widzenia LGD, została opracowana z uwzględnieniem wniosków ze zrealizowanych na zlecenie stowarzyszenia badań i analiz własnych w kontekście prac nad LSR do nowego okresu programowania na lata 2014-2020. Jako obszary które powinny zostać promowane ze środków PROW wskazano na marinę w Wolinie sfinansowaną jako część zintegrowanego projektu turystycznego <i>Zachodniopomorski Szlak Żeglarski - sieć portów turystycznych Pomorza Zachodniego</i> w ramach działania 6.4. PO IG 2007-2013.</p> <p>Na potrzeby badania ewaluacyjnego ex-post zebrano kwestionariusze ankiet CAWI z mieszkańcami i kwestionariusze ankiet internetowych CAWI z członkami LGD. W ankietach wypełnianych przez mieszkańców w okresie kwietnia 2014 r. pojawiał się problem niewłaściwego standardu usługi dla turystów. Kolejnym problemem wskazywanym przez mieszkańców była kultura osobista między ludźmi obszarach wiejskich i małych miast oraz duże plotkarstwo utrudniające rozwój przedsiębiorczości. Członkowie LGD wskazywali tymczasem, że problemem jest zbyt mała aktywność lokalnych społeczności. Również sama LGD powinna więcej „wychodzić do mieszkańców” i bardziej wyjść do ludzi z możliwościami LGD np. na zebraniach wiejskich. Problem ten pokrywa się z wnioskami mieszkańców z badania telefonicznego CATI. W badaniu członków LGR wskazywano na problem komunikacji efektów wdrożenia LSR. Nowe zadania skierowane szczególnie do grup defaworyzowanych zostały określone w Planie Komunikacji LSR.</p> <p>Jako narzędzie partycypacji wykorzystano uczestnictwo w charakterze obserwatorów w posiedzeniach organów kolegialnych administracji samorządowej. Podczas posiedzeń rady gmin i miast podejmowano dyskusję nad</p>
--	--

⁴ Por. B. Kryk (red.), Praktyczne aspekty programu leader w województwie zachodniopomorskim, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2011, str. 23

⁵ Zobacz. *Analiza aktualnych uwarunkowań i potrzeb rozwojowych obszaru działania LGD „Partnerstwo w rozwoju” w kontekście prac przygotowawczych do opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2015-2022*, STREFAPLUS, Warszawa 2015

		<p>aktualnymi problemami obszaru LSR i gmin członkowskich LGD. Uchwały były podejmowane 29 kwietnia 2014 gmina Międzyzdroje, 28 marca 2014 gminy Kamień-Pomorski, gmina Dziwnów 19 marca 2014 r. Samorządowcy podnosili problem braku środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej w obszarze turystyki. Główną potrzebą nowych gmin członkowskich wskazywano infrastrukturę publiczną (drogi lokalne). Kolejnym problemem było niedostateczne wykorzystanie istniejącej infrastruktury kulturalno-społecznej. Problem ujęto w analizie SWOT.</p> <p>W celu poznania aktualnych problemów obszaru wykorzystano cykl konferencji podsumowujących wdrożenie LSR 2007-2013 w gminach Świerno, Golczewo, Wiselce k/Wolina w dniach 17-19 czerwca 2015 r. Łącznie udział wzięło w spotkaniach 88 osób, mieszkańcy, samorządowcy i beneficjenci LGD. Uczestnicy wskazywali na skomplikowane procedury rozliczania wniosków oraz sezonowość ruchu turystycznego. Organizacje społeczne wskazywały na problem wsparcia bieżącej działalności i ponoszenie kompetencji. Wnioski zostały uwzględnione poprzez poddanie analizę zespołu ds. LSR i przyjęciu jednego z celów szczegółowych odnoszących się do problemów NGO's.</p> <p>Podsumowaniem pracy na etapie formułowania diagnozy problemów było I posiedzenie zespołu ds. LSR odbyło się 13 sierpnia 2015 r. dotyczyło diagnozy obszaru LSR i krytycznej oceny wniosków zebranych z analiz i badań zleconych przez LGD oraz wniosków członków zespołu.</p> <p>Analiza wniosków skłoniła do uzupełnienia analizy SWOT. Finalny kształt diagnozy i analizy SWOT był poddany konsultacjom ze społecznością rybacką.</p>
<p>2.</p>	<p>Etap określania celów i ustalania ich hierarchii</p>	<p>Podstawą do wskazania celów LSR były wnioski analiz i badań zleconych przez LGD. Na potrzeby badania obszaru LSR przeprowadzono badania ankietowe CAWI z mieszkańcami. Badanie trwało od września 2014 roku. Mieszkańcy wskazywali na obszary niewykorzystane dotychczas, na które powinno się przeznaczyć środki wsparcia tj. Zalew kamieński, wędkarstwo, pas plaży w Wolinie. W badaniu CAWI zebrano kwestionariusze wskazujące rekomendowane kierunki działania LGD. W raporcie <i>Analiza aktualnych uwarunkowań i potrzeb rozwojowych obszaru działania LGD „Partnerstwo w rozwoju” w kontekście prac przygotowawczych do opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2015-2022</i> wskazano trzy kierunki działania LSR: Wzmocnienie kapitału społecznego w kształtowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, Wsparcie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego oraz Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej oraz zamieszkania obszaru LGD. Najwięcej punktów w ankiecie CAWI uzyskały obszary: Wykorzystanie walorów narodowych i kulturalnych dla rozwoju turystyki i rekreacji oraz Inwestycje w poprawę infrastruktury publicznej i kulturalnej. W wyniki pracy własnej ustalono za zasadne dostosowanie celów do uwarunkowań nowego okresu programowania i ograniczenie ich do przedsiębiorczości oraz rozwoju infrastruktury obszaru LSR.</p> <p>Kolejnym etapem były badania ankietowe CATI z mieszkańcami LSR na potrzeby oceny wdrożenia ex-post LSR. W badaniu udział wzięło 3% osób bezrobotnych. Badanie zrealizowano na reprezentatywnej próbie mieszkańców obszaru. Na pytanie <i>Czy w Pana/Pani ocenie należy wspierać (np. z tzw. środków unijnych) rozwój turystyki (w tym agroturystyki, turystyki wiejskiej), na terenie na którym Pan/Pani mieszka?</i> blisko 80% badanych wskazało odpowiedź twierdzącą. Dla LGD wyniki badania oznaczają zasadność realizacji działań</p>

		<p>mających na celu wsparcie projektów turystycznych.</p> <p>Podczas warsztatów w Wiselce k/Międzyzdrojów w dniach 12-13 maja 2015 r. dokonano finalnej identyfikacji najważniejszych problemów, potrzeb, zasobów i potencjału obszaru LSR. Podczas spotkania zwrócono m.in. uwagę na problem grup defaworyzowanych, migracji młodzieży, wskazując że ta właśnie grupa osób powinna być traktowana priorytetowo w strategii. Ponadto określono, że grupami defaworyzowanymi powinny być: kobiety oraz osoby młode.</p> <p>Podczas spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami w każdej z gmin członkowskich LGD w dniach 24-26 sierpnia 2015 r. i 2-4 września 2015 r. poddano dyskusji kierunki działania LGD. Przedstawiciele instytucji gminnych zwrócili uwagę na konieczność zapewnienia spójności opisów diagnostycznych ze strategicznymi dokumentami na poziomie gmin członkowskich. W ramach pracy nad LSR uwzględniono wniosek dokonując ponownej analizy zapisów diagnozy (Więcej na temat zintegrowania LSR określono w Rozdziale X. LSR Zintegrowanie).</p> <p>W kolejnej ankiecie internetowej CAWI z mieszkańcami dokonano wskazanie wag i priorytetów działania LGD w kolejnym okresie programowania. Mieszkańcy uczestniczący w badaniu ankietowym przyznawali punkty w skali od 1 do 5, przy czym 1 oznaczało bardzo niski, a 5 bardzo wysoki poziom oceny danego obszaru w analizie SWOT. W okresie sierpień - listopad wzięło udział 44 osoby. Wagi poszczególnych obszarów analizy SWOT zostały wskazane w Rozdziale IV LSR. Analiza SWOT.</p> <p>Podsumowaniem pracy nad sformułowaniem celów i ustalania ich hierarchii było II posiedzenia zespołu ds. LSR w dniu 10 września 2015 roku. W wyniku dyskusji wskazano cel ogólny LSR rozwój przedsiębiorczości (preferowanie rozwiązań turystycznych) podkreślając jednak ograniczoną innowacyjność przedsiębiorców, która wynika z uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR. Analizie poddane zostały słabe i mocne strony obszaru oraz szanse i zagrożenia, a także wypracowano cele do LSR. Wskazywano na rozwój turystyki, aktywizację środowisk wiejskich oraz rozwój przedsiębiorczości.</p>
<p>3.</p>	<p>Étap poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii</p>	<p>Podczas spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami w każdej z gmin członkowskich LGD w dniach 24-26 sierpnia 2015 r. i 2-4 września 2015 r. określono listę problemów i propozycje ich rozwiązań. Przedsięwzięciem wartym kontynuowania Inwestowanie w infrastrukturę turystyczną, które powinno polegać w pierwszej kolejności ścieżki rowerowe. Postulowano także realizację operacji z zakresu zachowania dziedzictwa. Postulaty uwzględniono formułując dedykowane temu zakresowi przedsięwzięcie w LSR. Wskazano również na zasadność promowania komplementarnych projektów z innymi projektami finansowanymi z programów unijnych. Wyniki badania z mieszkańcami i ankiet zbieranych podczas konsultacji społecznych zostały uwzględnione przy formułowaniu celów i przedsięwzięć LGD. Inicjatywy pokazały konieczność rozbudowy infrastruktury społecznej tzw. świetlice wiejskie. Postulaty uwzględniono formułując dedykowane temu zakresowi przedsięwzięcie w LSR.</p> <p>Projekty proponowane do realizacji w ramach LSR w większości dotyczyły wykonywania usług turystycznych w ramach reorientacji działalności rybackiej. Zakres rzeczowy planowanych projektów obejmować będzie w większości przypadków zakup sprzętu i wyposażenia.</p>

		<p>W całym okresie programowania LSR funkcjonowało biuro LGD gdzie potencjalni wnioskodawcy zgłaszali swoje propozycje i zapytania odnośnie operacji planowanych do realizacji w ramach LSR. Odbywały się również spotkania indywidualne w biurze LGD.</p> <p>Kolejnym narzędziem pracy były spotkania konsultacyjne z mieszkańcami w każdej z gmin członkowskich LGD w dniach 24-26 sierpnia 2015 r. i 2-4 września 2015 r. Podczas spotkań z JST i innymi partnerami społecznymi wypracowano procedury aktualizacji kryteriów oceny i aktualizacji LSR. Efektywna procedura powinna obejmować możliwość wypowiedzenia się mieszkańców odnośnie planowanych zmian w kierunkach LGD. Procedura aktualizacji LSR stanowi załącznik do strategii.</p> <p>Strona internetowa LGD wykorzystywana była zamieszczania komunikatów nt. aktualności pracy nad LSR. Na stronie internetowej zawieszane były ankiety internetowe CAWI. Na stronie internetowej zamieszczono specjalny komunikat o prowadzonych konsultacjach społecznych w każdej z miejscowości oraz inne bieżące informacje o PROW 2014-2020. Na podstawie tych informacji organizowane były spotkania wnioskodawców z pracownikami biura LGD. W ramach realizacji Planu włączenia społeczności lokalnej organizowano pracę biura w taki sposób aby możliwe było spotkanie wnioskodawcy z pracownikiem i rzeczowa dyskusja o planowanych projektach. W Wolinie wskazano podczas takich spotkań na potrzebę dofinansowania operacji z zakresu promocji regionu podczas Festiwalu Wikingów, który corocznie odbywa się w Wolinie i przyciąga tysiące turystów z całej Europy.</p> <p>Oddzielnym narzędziem konsultacji były spotkania Zachodniopomorskiej Sieci LGD z udziałem pracowników biura LGD. Podczas spotkania w Goleniowie w dniu 29 października 2015 r. ustalono zasady realizacji projektów grantowych jako narzędzie aktywizacji mieszkańców obszaru LSR, wskazując wstępnie że projekty te powinny przede wszystkim dotyczyć wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych oraz zachowania dziedzictwa lokalnego (stanowiące cele działania 19.2). Podczas spotkania w dniu 16 listopada 2015 r. wypracowano podejście do innowacyjności. Innowacyjność została uwzględniona w kryteriach wyboru operacji wraz z przedstawieniem zasad jej oceny. Ciężar udowodnienia, że operacja jest innowacyjna przerzucony będzie na wnioskodawcę i nie będzie bazować na wynikach głosowania członków organu decyzyjnego.</p> <p>Podsumowaniem prac na etapie poszukiwania rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji strategii było III posiedzenie Zespołu ds. LSR 30 września 2015 (w sprawie celów LSR, kryteriów ocen) określono zakres przedsięwzięć odnoszących się do infrastruktury turystycznej rozszerzając planowany zakres działań możliwych do finansowania. Kryteria wyboru powinny promować projekty generujące miejsca pracy i odnoszące się do wskaźników LSR.</p>
4.	Etap formułowania wskaźników realizacji LSR	<p>Wyniki badania ewaluacyjnego ex-post wdrożenia LSR w czerwcu 2015 r. dotyczyły również obszaru wskaźników LSR 2007-2013. Na podstawie analizy danych pozyskanych z wywiadów bezpośrednich z beneficjentami środków LSR (NGO's, JST) wskazano rekomendacje dotyczące większej operacjonalizacji wskaźników celów LSR. W raporcie wskazano, że do pomiaru celów LSR na poziomie rezultatu strategicznego wybranych zostało 8 wskaźników oddziaływania, 14 wskaźników rezultatu oraz 23 wskaźników produktu. System</p>

	<p>wskaźników LSR jest prosty i nie jest nadmiernie rozbudowany. Wskaźniki nie budzą wątpliwości w zakresie ich adekwatności, realności, spójności, klarowności i mierzalności. Wnioski z badań terenowych pokazały, że konieczne jest wsparcie ze środków na funkcjonowanie i aktywizację działań w przedmiocie sprawozdawczości i monitoringu rzeczowego beneficjentów, ponieważ od beneficjentów pozyskiwanych jest najwięcej danych do pomiaru wartości wskaźników.</p> <p>Analiza wniosków z ankiet internetowych z członkami LGD CAWI podczas badania ex-post wdrożenia LSR pozwoliła na sformułowanie wniosku odnośnie wskaźników LSR, które powinny w większym zakresie pozwolić na monitorowanie postępu działań aktywizacyjnych i funkcjonowania LGD, a nie jedynie wdrożenia LSR. W wyniku analizy wniosków z konsultacji społecznych na tym etapie sformułowano zapisy Planu Komunikacji w zakresie doradztwa uwzględniającego pokazywanie dobrych przykładów działań finansowanych ze środków LSR.</p> <p>Rekomendacje odnośnie optymalnych wskaźników pomiaru efektywności wdrożenia LSR były przedmiotem cyklu konferencji podsumowujących wdrożenie LSR 2007-2013 w gminach Świerno, Golczewo, Wiselce k/Wolina w dniach 17-19 czerwca 2015 r. Podczas dyskusji wskazano, że na osiągnięcie zakładanych celów i wskaźników mogą mieć wpływ czynniki niezależnie od LGD tj. krajowe programy wsparcia na rzecz poprawy sytuacji na rynku pracy. Wnioski te zostały poddane dalszej analizie podczas konsultacji z Urzędem Marszałkowskim.</p> <p>W dniu 27 sierpnia 2015 r. i 5 października 2015 r. odbyły się konsultacje z Urzędem Marszałkowskim odnośnie kształtu LSR, wskazując na zapewnienie w LSR obowiązkowego wskaźnika utworzonych miejsc pracy. Wniosek został uwzględniony w LSR, tabela wskaźników. Na podstawie konsultacji wypracowano rozwiązanie w LSR (Rozdział XI. Monitoring i Ewaluacja) wskazujące, że wskaźniki rezultatu informować powinny o zmianach jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia przedsięwzięcia. Uwzględniając powyższe zapewnić należy aby po rozliczeniu wniosku o płatność kwestia osiągnięcia 100% wartości zakładanych wskaźników podlegała ścisłemu monitorowaniu w okresie trwałości projektu.</p> <p>Problematyka wskaźników projektów była poruszana podczas indywidualne konsultacji z mieszkańcami prowadzonych przez pracowników LGD. Postulowano aby ocena rezultatów przedsięwzięć odnosił się bezpośrednio do produktów (wskaźniki rezultatu bezpośredniego). Przykładem takiego wskaźnika powinno być np. spotkania integracyjne mieszkańców, odbywające się w nowo wybudowanych świetlicach w przypadku przyjęcia za produkt operacji polegających na budowie lub modernizacji świetlic wiejskich. Mierniki (wskaźniki) powinny być mierzalne i nie powodujące dodatkowych nakładów po stronie beneficjentów.</p> <p>Podsumowaniem pracy w etapie formułowania wskaźników realizacji LSR było IV posiedzenie Zespołu ds. LSR w dniu 7 listopada 2015 r. Przedstawiciele JST podnosili konieczność precyzyjnego określenia wartości wskaźników wynikających z projektów beneficjentów należących do sektora finansów publicznych gdzie wymagany krajowy wkład środków publicznych pochodzi ze środków własnych beneficjenta co skutkowało powinno wyższą wartością wskaźników generowanych przez te projekty. Wnioski zostały uwzględnione w</p>
--	--

	<p>5. Etap identyfikacji grup docelowych strategii</p>	<p>tabelach wskaźników LSR.</p> <p>Ostatni etap tworzenia LSR to przede wszystkim podsumowanie procesu partycypacji i tworzenia dokumentu. W celu identyfikacji grup docelowych LSR dokonano analizy ankiet internetowych CAWI z mieszkańcami realizowanych na potrzeby badania ex-post wdrożenia LSR w czerwcu 2015 r. W badaniu internetowym mieszkańcy wskazywali na zasadność wprowadzenia do lokalnej strategii LGD programów skoncentrowanych na osobach młodych i kobietach. Grupy defaworyzowane zostały określone w Rozdziale 1. LSR Charakterystyka LGD.</p> <p>Kolejnym krokiem na etapie identyfikacji grup docelowych były warsztaty strategiczne w Wisielce k/Międzyzdrojów w dniach 12-13 maja 2015 r. Podczas warsztatów zaproponowano grupy docelowe operacji LGD tj. MSP, JTS i instytucje gminne, NGO's. Wypracowane rozwiązania skutecznej aktywizacji lokalnej społeczności w procesie wdrożenia LSR posłużyły do określenia przedsięwzięć LSR.</p> <p>Podczas spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami obszaru w dniach 24-26 sierpnia 2015 r. i 2-4 września 2015 r. dyskutowano w jakim zakresie powinno zostać określone wsparcie poszczególnych grup docelowych. Spotkania miały charakter otwartych spotkań informacyjnych. Kolejnym narzędziem na tym etapie pracy nad LSR były audycje w mediach lokalnych i informacje zamieszczane na stronach internetowych gmin członkowskich LGD. Spotkania organizowane były w miejscach publicznych, aby wszyscy zainteresowani mogli brać w nich udział. W trakcie spotkań informacyjnych z mieszkańcami wskazywano na problem małego zainteresowania przedsiębiorców wsparciem w okresie 2007-2013. Były to spowodowane koniecznością utworzenia i utrzymania miejsca pracy. W nowej perspektywie finansowej dostępne będzie działania Premia na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Ustalono, że beneficjentem tego działania powinny być przede wszystkim osoby rozpoczynające działalność gospodarczą w branżach szczególnie ważnych dla obszaru LSR. Kryteria wyboru operacji uwzględniając preferowanie projektów turystycznych i okołoturystycznych.</p> <p>Na potrzeby konsultacji z mieszkańcami przygotowano broszury informacyjne pokazujące efekty projektów z okresu 2007-2013 i zachęcające do realizacji projektów w kolejnym okresie programowania. Broszury informacyjne udostępnione zostały również na stronie internetowej LGD.</p> <p>Na tym etapie pracy nad LSR wykorzystano metodę grup przedstawicielskich. Metoda ta polegała na zaproszeniu do konsultacji organizacji branżowych i środowisk reprezentujących poszczególne środowiska. Ich wiedza i doświadczenie, często o charakterze eksperckim, sprawiła, że przedstawiane przez nich opinie były bardzo wartościowe. Podczas licznych spotkań z samorządowcami wskazywano działania skierowane do JST. Podczas Konwentu Wójtów i Burmistrzów Powiatu Kamieńskiego ustalono o zasadności odstąpienia od finansowania projektów drogowych z LSR wskazując na dostępne środki bezpośrednio z PROW 2014-2020 w ramach konkursów ogłaszanych przez Urząd Marszałkowski. Podobne wnioski wynikały z posiedzenia Związku Gmin Wyspy Wolin, gdzie wskazywano na potrzebę wsparcia projektów inwestycyjnych gmin na rzecz użyteczności publicznej.</p> <p>Przez cały okres programowania LSR zapełniono dostępność „online” pracownika LGD. Pracownik biura LGD odbierał telefony o potencjalnych</p>
--	--	--

		wnioskodawców wyjaśniając zasady i możliwości planowanego wsparcia w ramach LSR.
--	--	--

Jak przedstawiono powyżej LGD wykorzystywało szeroki dobór partycypacyjnych metod konsultacji z grupami docelowymi LSR, w szczególności mieszkańcami obszaru LSR na każdym etapie programowania LSR. Współpracę z mieszkańcami, w tym sektorem rybackim przewidziano również na etapie wdrożenia LSR. Zmiana kryteriów wyboru operacji również będzie poddawana konsultacjom społecznym. LGD planuje także partycypacyjny udział mieszkańców w ewaluacji wdrożenia LSR.

Rozdział III. Diagnoza obszaru i opis ludności

Analizę stanu istniejącego obszaru LSR opracowano na podstawie materiałów i dokumentów uzyskanych ze Starostwa Powiatowego w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, urzędów gmin Powiatu Węgrowskiego, Sokołowskiego, Powiatowego Urzędu Pracy w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, ośrodków pomocy społecznej, Komendy Powiatowej Policji w Węgrowie, Sokołowie Podlaskim, GUS (Bank Danych Regionalnych) oraz US w Warszawie. Ponadto analizie poddano informacje dostępne na stronach internetowych gmin członkowskich LGD. Dane dostępne w bazach GUS przeanalizowano w przedziale czasowym 2007-2013. Identyfikacja i klasyfikacja problemów występujących na obszarze LSR istotnych z punktu widzenia LGD została opracowana z uwzględnieniem wniosków ze zrealizowanych na zlecenie LGR badań i analiz⁶. Tak sformułowana diagnoza obszaru została poddana konsultacjom z mieszkańcami obszaru LSR podczas spotkań zrealizowanych w każdej z gmin członkowskich i była przedmiotem pracy zespołu ds. opracowania LSR. Obecny, ale także przyszły, rozwój obszaru LSR jest silnie determinowany warunkami przestrzennymi, przyrodniczymi, historycznymi oraz kulturowymi. Na tempo i kierunki rozwoju wpływ wywierają także wewnętrzne uwarunkowania społeczne, szczególnie długofalowe trendy demograficzne. W świetle wyników przeprowadzonych analiz oraz konsultacji społecznych wydaje się, że czynnikiem decydującym o efektywności działań LGD będzie zidentyfikowanie szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, którymi są: wnioskodawcy i potencjalni beneficjenci środków dostępnych za pośrednictwem LGD oraz grupy defaworyzowane lub zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Uwarunkowania przestrzenne

Obszar LGD obejmuje w całości powiat węgrowski i gminę Bielany z powiatu sokołowskiego położony w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego. Posiada korzystne położenie geograficzne, na krzyżujących się ważnych szlakach komunikacyjnych. **Położony w sąsiedztwie obszaru metropolitalnego Warszawy, co stanowi atut do rozwoju obszaru.** Odległość między centrum Warszawy, a Węgrowem to ok. 90 km i 1,2 godz. jazdy. Z uwagi na bliskość chłonnego rynku pracy w Warszawie, położenie obszaru LSR powoduje dogodne warunki do zakładania nowych firm lub rozwoju już istniejących. Bliskość centralnych instytucji publicznych, bliskość środowiska wielkomiejskiego Warszawy jest atutem, ponieważ powiat węgrowski może stanowić zaplecze rekreacyjno-wypoczynkowe dla mieszkańców aglomeracji warszawskiej.

Obszar pokryty jest w niewielkim stopniu planami zagospodarowania przestrzennego. Według danych za 2013 r. zaledwie 1,4% powierzchni powiatu węgrowskiego o 0% gminy Bielany pokryte było mpzp, podczas gdy średnia dla Mazowsza jest bliska 30%, a dla kraju 29%. Żaden mpzp nie został sporządzony dla obszaru gmin Miedzna oraz Stoczek.

⁶ Zobacz: Raport z *Badania obszaru Lokalnej Grupy Działania Bądźmy Razem*, STREFAPLUS Warszawa 2015 oraz Raport Wykonanie badania ewaluacyjnego w zakresie monitoringu oraz ewaluacji działań związanych z wdrażaniem lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem”, STREFAPLUS, Warszawa 2015

Plan miejscowy stanowi podstawę planowania przestrzennego w gminie a ich brak oznacza małą wartość gospodarczą gmin członkowskich LGD. Ustanawia przepisy powszechnie obowiązujące na danym terenie, będące podstawą wydawania decyzji administracyjnych. Sytuacja taka jest zatem niekorzystna dla prowadzenia działalności inwestycyjnej. Sytuacja taka utrudnia racjonalną lokalizację nowych inwestycji i może prowadzić do chaosu przestrzennego oraz degradacji walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym wynikają z występowania obiektów i terenów chronionych. Lasy i użytki rolne są chronione ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych z dnia 3 lutego 1995 r. Wyłączenie terenów o wysokiej jakości gleb z gospodarki rolnej wymaga zgody Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi lub wojewody w przypadku gleb klasy IV. Występowanie wysokiej jakości gleb stanowi graniczenie dla rozwoju zabudowy miejskiej. Podobnie jest w przypadku gruntów leśnych, których przeznaczenie na cele nieleśne wymaga zgody Ministra Ochrony Środowiska. Obszarami stwarzającymi ograniczenia w gospodarowaniu są również stanowiska archeologiczne oraz strefy ochrony konserwatorskiej. **Utrudnienia lub też zaletę dla prowadzenia działalności gospodarczej na analizowanym obszarze może stanowić występowanie obszarów Natura 2000** (dokładniej opisanych w niniejszym rozdziale w uwarunkowaniach przyrodniczych).

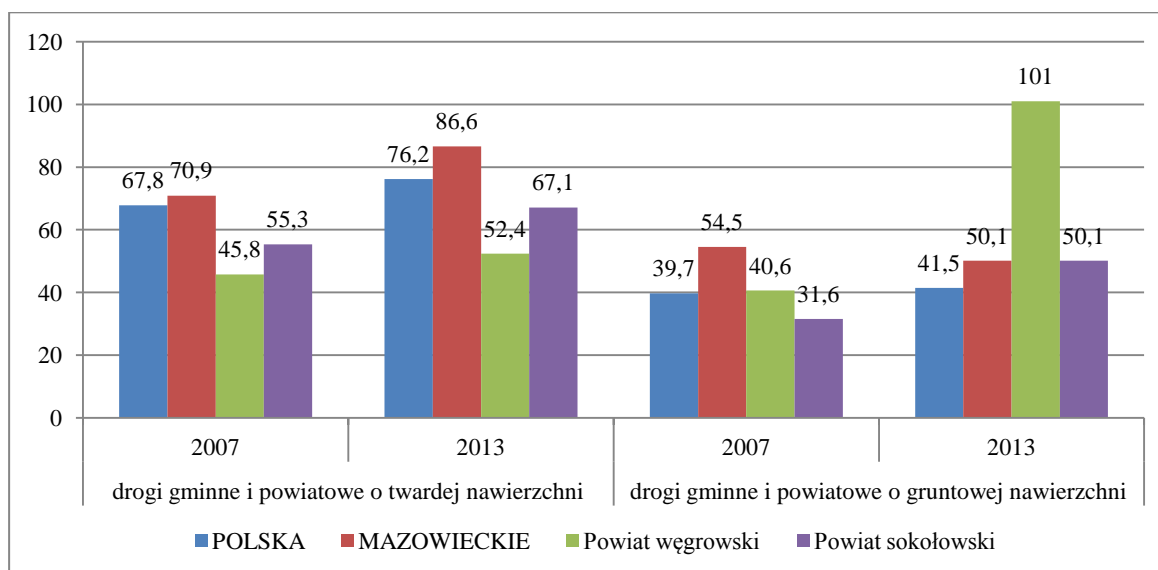
Obszar LSR obejmujący powiat węgrowski i część powiatu sokołowskiego graniczy od zachodu z powiatami wyszkowskim, legionowskim, wołomińskim oraz mińskim, a od wschodu z powiatami ostrowskim oraz siedleckim. **Obszar LSR posiada dogodne położenie tranzytowe.** Transport drogowy z gmin członkowskich LGD możliwy jest za pomocą drogi krajowej nr 62 Strzelno - Włocławek - Płock - Węgrów - Sokołów Podlaski – Siemiatycze, drogi wojewódzkiej nr 637 Warszawa – Węgrów oraz drogi nr 696 Chodów – Węgrów. Drogi nr 62 i 637 tworzą Obwodnicę Węgrowa, omijającą zabytkową część miasta. Połączenia autobusowe z Warszawą i innymi miastami zapewniają przewoźnicy: PKS Sokołów Podlaski (trasa prowadzi m. in. do Warszawy przez Mińsk Mazowiecki, a także Siedlce i Sokołów Podlaski) i PKS Mińsk Mazowiecki (trasa do Warszawy przez Stanisławów), PKS w Siemiatyczach Sp. z o.o. (Warszawa - Siemiatycze) i PKS w Przasnyszu S.A. (Siedlce - Przasnysz). Transport zapewniają również prywatni przewoźnicy. Połączenie kolejowe zapewniają stacje w Łochowie i Mrozach, odległość do Warszawy to 79 km lub 86 km przez Kałuszyn. W gminie Miedzna znajduje się prywatne lądowisko wielofunkcyjne w Żeleźnikach. Lotnisko powstało w 2013 r., dysponuje trawiastą drogą startową o długości 560 m. Zarejestrowane jest w ewidencji lądowisk Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

Układ osadniczy gmin obszaru LGD jest zróżnicowany. Większe miejscowości i miasta, takie jak Węgrów, Łochów i Liw charakteryzują się miejskim, koncentrycznym układem przestrzennym. Pozostałe gminy LGD zdominowane są przez wiejski układ osadniczy, zwłaszcza przez ulicówki, czyli wsie które przecina jedna droga przy, której po obu stronach stoją zwarto ustawione budynki. Stan dróg w powiecie węgrowskim również nie wypada najlepiej, względem grup referencyjnych. Długość dróg o powierzchni twardej w powiecie węgrowskim w 2013 r. wyniosła 52,4 km/100 km² (67,1 dla powiatu sokołowskiego) podczas gdy średnia dla województwa sięga blisko 90 km/100 km² a dla kraju 80 km/100 km². Dróg o utwardzonej powierzchni względem 2007 r. przybyło bardzo niewiele, tempo było niższe niż

w grupach referencyjnych. Ponad dwukrotnie zwiększyła się natomiast powierzchnia dróg gruntowych, z 40,6 do 101, podczas gdy dla województwa mazowieckiego zauważalna jest tendencja spadkowa. Drogi występujące na analizowanym obszarze posiadają niedostateczną nośność. **Problemem występującym w gminach członkowskich LGD jest niski poziom nakładów inwestycyjnych na budowę i modernizację dróg lokalnych**, który może stanowić zagrożenie co przy dynamicznym rozwoju motoryzacji powoduje stałe pogarszanie się warunków podróżowania i bezpieczeństwa ruchu drogowego. Wsparcie na budowę lub modernizację dróg lokalnych dostępne będzie poza RLKS w ramach PROW 2014-2020 również w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii” objętego PROW 2014-2020. Środki wsparcia dodatkowe dostępne będą również w ramach programu wieloletniego pod nazwą „Program rozwoju gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej na lata 2016 – 2019”. Z uwagi na ograniczone środki dostępne w ramach RLKS w PROW 2014-2020 operacje obejmujące budowę lub przebudowę publicznych dróg gminnych lub powiatowych nie będzie realizowany w ramach LSR.

Zagrożeniem dla rozwoju obszaru LSR może być również **likwidacja niektórych połączeń, zmniejszenie częstotliwości kursowania autobusów na skutek nierentowności połączeń i złego stanu dróg lokalnych**. Pogarszające się warunki dojazdu do Warszawy na skutek **rosnącego natężenia ruchu samochodowego, złego stanu technicznego dróg kołowych i wyczerpywania przepustowości dróg dojazdowych** dodatkowo negatywnie wpływać będzie na rozwój obszaru LSR. Na problem złej jakości dróg gminnych wskazywali również mieszkańcy uczestniczący w badaniu ankietowym wskazując ten obszar pośród głównych potrzeb obszaru LSR, które powinny być w pierwszej kolejności finansowane ze środków PROW 2014-2020⁷. Stopień infrastruktury drogowej na terenie powiatu węgrowskiego jest niezadowolający i wymaga znacznej poprawy stanu technicznego i połączeń ciągów bezpośrednio łączących siedziby gmin z siedzibą powiatu. Grupami docelowymi działań LGD w zakresie operacji infrastruktury drogowej będą jednostki samorządu terytorialnego (gmina, powiat).

⁷ Zobacz. Wyniki badania CAWI z mieszkańcami N=192

WYKRES 1 DROGI GMINNE I POWIATOWE W KM/100 KM²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Z uwagi na uwarunkowania przestrzenne, **szansą może być integracja funkcjonalno-przestrzenna obszaru metropolitalnego Warszawy, w tym budowa zintegrowanego systemu transportowego (drogi, transport publiczny)**. Poprawa jakości usług przewozowych świadczonych przez przewoźników autobusowych. Na uwagę zasługuje jednak to, że obszar gmin członkowskich LGD nie został włączony do Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego i nie będzie mógł korzystać z dodatkowych środków w ramach RPO WM 2014-2020 na tzw. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

Zgodnie z zapisami *Programu usuwania azbestu wyrobów zawierających azbest z terenu powiatu węgrowskiego na lata 2009 – 2032*, w powiecie zanotowano występowanie azbestu⁸. Łącznie na obszarze powiatu zanotowano prawie 39 tys. Mg wyrobów zawierających azbest. Najwięcej bo ponad 20% szkodliwych substancji znajduje się w gminie Korytnica, ponad 17% natomiast w gminach Liw i Łochów. Azbest wpływa szkodliwie na zdrowie człowieka i powinien zostać niezwłocznie eliminowany i zastępowany innymi materiałami. Problem z usuwaniem azbestu ma także gmina Bielany. W ramach środków dostępnych dla LGD z PROW 2014-2020 nie będzie można oddziaływać bezpośrednio na reedukację pokrycia dachowego z azbestu w celu usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwianie odpadów azbestowych. Pomoc dostępna będzie jednak w ramach programów finansowanych z WFOŚiGW. Zasadne będzie podejmowanie działań pośrednio wpływających na poprawę jakości środowiska naturalnego obszaru objętego LSR poprzez wsparcie akcji edukacyjnych, promocyjnych, integracyjnych, których celem jest zwiększenie świadomości pro środowiskowej mieszkańców obszaru objętego LSR.

Rozwój produkcji energii ze źródeł odnawialnych jest nieuniknionym procesem, będącym odpowiedzią na wzrost gospodarczy oraz nadmierną emisję zanieczyszczeń do powietrza. Roczna gęstość promieniowania słonecznego w Polsce na płaszczyznę poziomą waha się w granicach 950 - 1250 kWh/m². Około 80% całkowitej rocznej sumy nasłonecznienia przypada

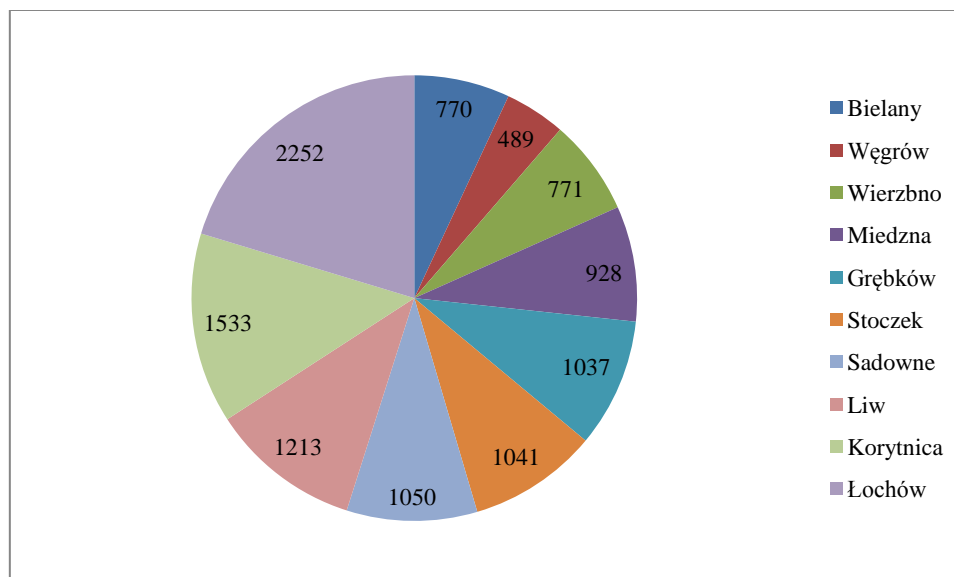
⁸ Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu powiatu węgrowskiego na lata 2009-2023

na sześć miesięcy sezonu wiosenno-letniego, od początku kwietnia do końca września, przy czym czas operacji słonecznej w lecie wydłuża się do 16 godz./dzień, natomiast w zimie skraca się do 8 godzin dziennie. Analizowany obszar posiada predyspozycje do pozyskiwania energii cieplnej z wód geotermalnych. Moc cieplna otworów geotermalnych w powiecie węgrowskim wyniosła 2,7 MW. Obszar posiada natomiast średni potencjał energetyczny biomasy drzewnej ($6,4 \text{ m}^3/\text{km}^2$), podczas gdy najwyższa wartość w województwie to blisko $22 \text{ m}^3/\text{km}^2$ ⁹. W ramach środków dostępnych dla LGD z PROW 2014-2020 nie będzie można bezpośrednio wspierać inwestycji w energetykę odnawialną. Pomoc finansowa będzie jednak dostępna ze środków RPO WM 2014-2020, Oś Priorytetowa IV Przejście na gospodarkę niskoemisyjną, które istotnym celem będzie wsparcie wzrostu efektywności energetycznej, większe wykorzystanie źródeł odnawialnych, co przyczyni się do zmniejszania emisji CO₂ i realizacji zobowiązań wynikających z pakietu klimatyczno-energetycznego.

Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość

Poziom przedsiębiorczości i potencjał gospodarczy poszczególnych gmin obszaru LSR jest zróżnicowany. Istotnym elementem gospodarki oraz życia społeczności lokalnej LGD jest rolnictwo. Odsetek ludności wiejskiej na obszarze LSR jest znaczny i wynosi ponad 71%, podczas gdy średnia dla województwa to niecałe 36%, a dla kraju 40%. Na analizowanym obszarze działa łącznie 11 084 gospodarstwa rolne, co świadczy o tym, że średnio w gminie zarejestrowanych jest 1 108 gospodarstw rolnych. **Średnia powierzchnia gruntów rolnych w 2010 r. wyniosła 10,22 ha, co świadczy o rozdrobieniu pól uprawnych.**

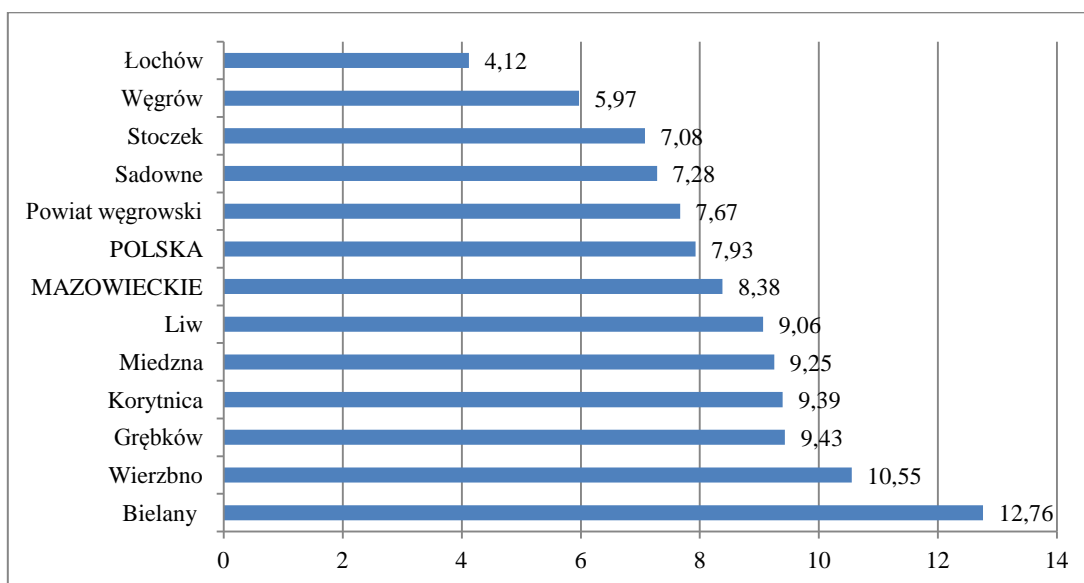
WYKRES 2 LICZBA GOSPODARSTW ROLNYCH NA OBSZARZE LGD WG PSR Z 2010 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

⁹ Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa mazowieckiego, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2006

WYKRES 3 ŚREDNIA POWIERZCHNIA GRUNTÓW ROLNYCH WG. PSP Z 2010 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Głównymi kierunkami produkcji rolnej na obszarze LGD według danych z PSR z 2010 r. są uprawy mieszanek zbożowych jarych, żyta, owsa oraz pszenżyta ozimego. Jeżeli chodzi o hodowlę zwierząt, na obszarze LGD dominuje hodowla bydła, trzody chlewnej oraz drobiu.

Rolnictwo na obszarze LGD zdominowane jest przez mało powierzchniowe gospodarstwa, jednak pełni ważną rolę w kształtowaniu lokalnego rynku pracy.

Osoby zatrudnione w gospodarstwach indywidualnych stanowią 30% społeczeństwa, ich liczba wynosi 18 454 (dla powiatu węgrowskiego oraz 7 980 dla powiatu sokołowskiego) (PSR z 2010 r.). **Słabą stroną obszaru jest przeważająca liczba gospodarstw niskotowarowych.**

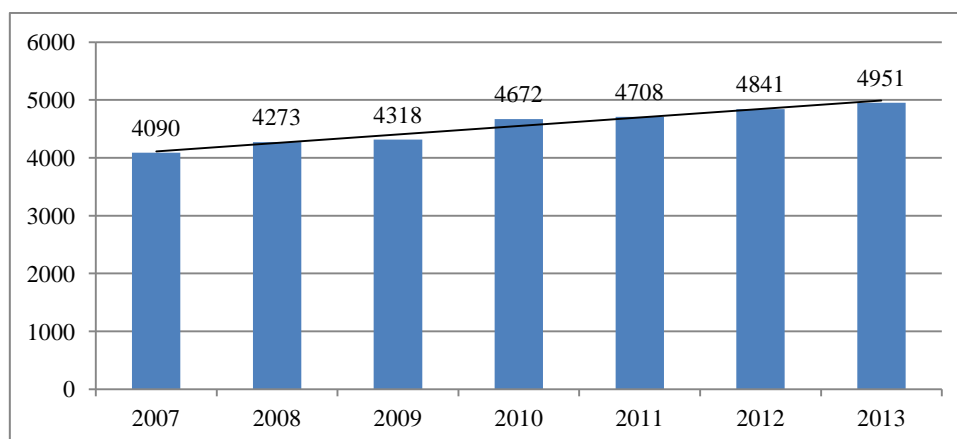
Ze środków PROW 2014-2020, działanie Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej oraz Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa dostępne będzie wsparcie dla osób planujących utworzyć nowe miejsca pracy na wsi poza rolnictwem. W ramach działania Restrukturyzacja małych gospodarstw dostępne będzie wsparcie na restrukturyzację gospodarstwa w kierunku produkcji żywnościowych lub nieżywnościowych produktów rolnych, a także przygotowania do sprzedaży i sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie oraz przetwórstwa produktów rolnych pochodzących głównie z gospodarstwa. Uzupełnieniem tych działań będą środki Leader na wsparcie na rozwój przedsiębiorczości.

Konsultacje społeczne z mieszkańcami pokazały, że istnieje silna korelacja w występowaniu zjawiska bierności zawodowej i wykluczenia społecznego. Szczególnie mieszkańców terenów wiejskich cechuje stosunkowo niska aktywność w zakresie kształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych i mobilność zawodowa. Dlatego szczególnie ważne są działania z zakresu aktywnej integracji ukierunkowane na zwiększanie szans na rynku pracy i w efekcie zatrudnienie, co może spowodować ograniczenie migracji ludności poza obszar LSR. Ponieważ diagnoza gospodarczego wykorzystania potencjału społecznego wykazuje, iż znaczna część ludności czerpie swoje dochody właśnie z uprawy ziemi i hodowli zwierząt gospodarskich, a w strukturze gospodarstw przeważają gospodarstwa niskotowarowe - rozwój sektora usług, zwłaszcza związanych z obsługą ruchu turystycznego, mógłby być skierowany

na stopniowe zmniejszanie się nisko-dochodowego sektora rolniczego na rzecz podejmowania zróżnicowanej działalności dochodowej na wsi. Kolejną grupą docelową działań LGD w obszarze przedsiębiorczości będą rolnicy, domownicy i małżonkowie rolników planujący różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich. **Rolnictwo może stanowić potencjał dla rozwoju gospodarki, jeżeli poprawie ulegnie jakość w obszarze przetwórstwa m. in. owoców.** W ramach PROW 2014-2020, działanie Przetwórstwo i marketing produktów rolnych, możliwe będzie wsparcie przetwórstwa rolno-spożywczego. Uzupełnieniem mogą być działania LGD. Szansą rozwoju obszaru LSR mogą być rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne. Tymczasem zagrożeniem będzie jednak utrzymująca się niska dochodowość rolnictwa. Podczas konsultacji społecznych z mieszkańcami podnoszono zasadność wypromowanie marki lokalnej¹⁰.

Gospodarka na obszarze LGD bazuje na mikroprzedsiębiorstwach z sektora prywatnego, w 2013 r. było 4951 przedsiębiorstw, czyli o prawie 860 więcej niż w roku 2007. **Jeżeli chodzi o liczbę przedsiębiorstw zauważalny jest systematyczny trend rosnący liczby przedsiębiorstw.**

WYKRES 4 LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANYCH DO REJESTRU REGON W LATACH 2007-2013

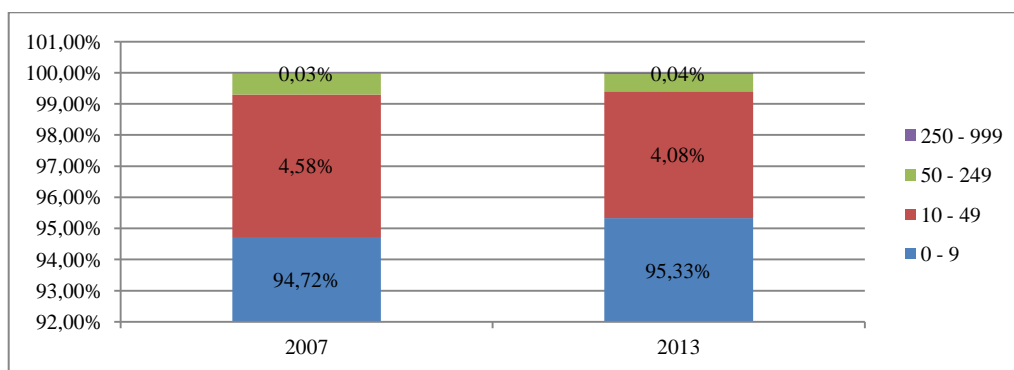

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W strukturze przedsiębiorstw dominują mikroprzedsiębiorstwa, które w 2013 r. stanowiły ponad 96% ogółu podmiotów. Liczba mikroprzedsiębiorców wzrosła względem 2007 r. Duże przedsiębiorstwa w 2013 r. stanowiły niewiele ponad 4%, a ich liczba względem 2007 r. spadła. Względem 2007 r. przybyło 1 duże przedsiębiorstwo.

¹⁰ Zobacz. Wyniki badania CATI z mieszkańcami obszaru LSR, N=200

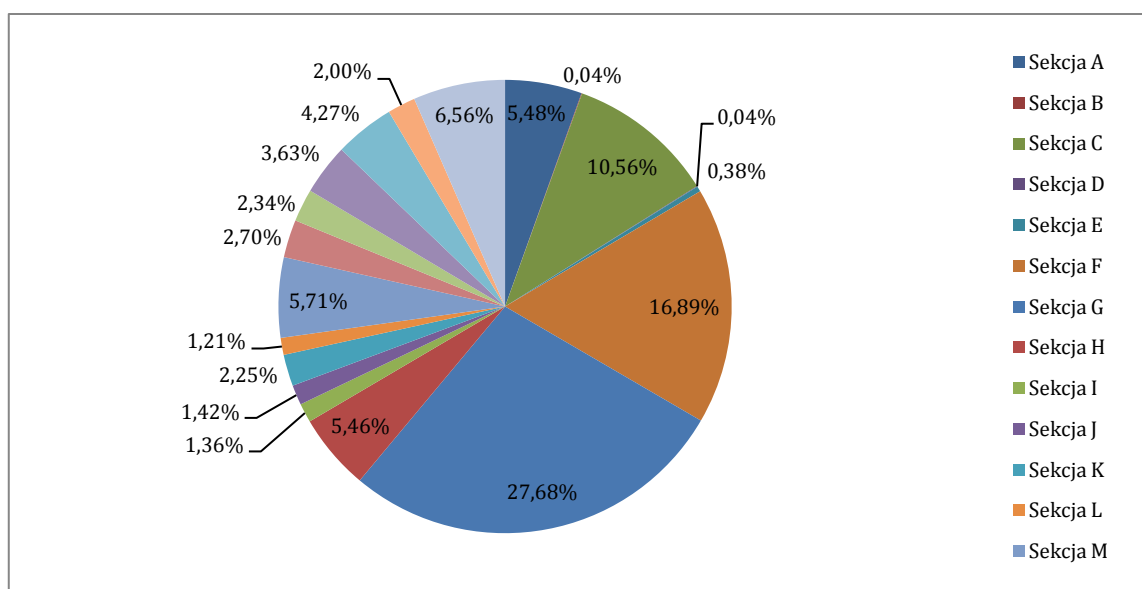
WYKRES 5 STRUKTURA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH W PODZIALE NA WIELKOŚĆ W 2007 I 2013 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Dominującymi sektorami gospodarki na obszarze LGD są przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) ponad 10% podmiotów, budownictwo (sekcja F) prawie 17% podmiotów oraz handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych (sekcja G) ponad 28% podmiotów.

WYKRES 6 PODMIOTY GOSPODARCZE NA OBSZARZE LGD W PODZIALE NA SEKCJE PKD

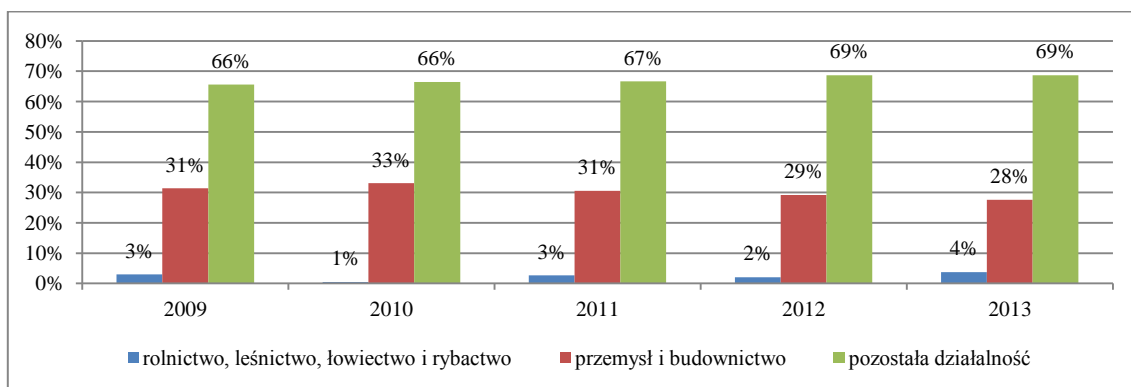

Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie; Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe; Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Sekcja F – Budownictwo; Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Sekcja J – Informacja i komunikacja; Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; Sekcja P – Edukacja; Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; Sekcja S – Pozostała działalność usługowa; Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Jeżeli chodzi o aktualny rozwój gospodarki obszaru LSR, najbardziej rozwija się pozostała działalność, spada natomiast udział przedsiębiorstw przemysłowych oraz związanych z budownictwem.

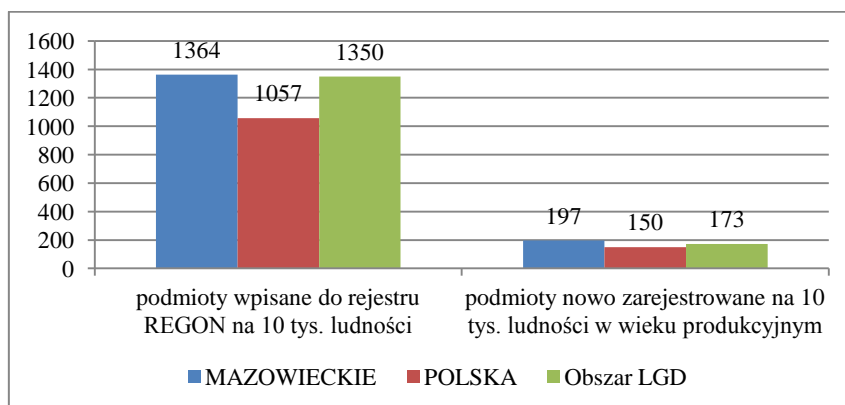
WYKRES 7 ZMIANA LICZBY PODMIOTÓW NOWO ZAREJESTROWANYCH WG GRUP SEKCJI PKD W LATACH 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W gospodarce gmin LGD dominują mikroprzedsiębiorstwa sektora prywatnego. Gospodarka stopniowo rozwija się, zwłaszcza w miastach obszaru LGD. Dominującymi branżami jest handel, budownictwo oraz przetwórstwo przemysłowe. Z branży przetwórstwa przemysłowego można wyróżnić producentów: elementów z blachy, mebli, maszyn rolniczych. **Jeżeli chodzi o wskaźnik podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 tys. oraz nowo zarejestrowane na 10 tys. obszar LSR wypada gorzej niż średnia dla kraju oraz województwa mazowieckiego.** W gminach członkowskich LGD wskaźnik osiągnął wartość prawie 1 350 podmiotów na 10 tys. ludności oraz 173 nowo zarejestrowanych są to wartości niższe niż średnie wojewódzkie (1364 oraz adekwatnie 197), jednak wyższe niż średnie dla kraju (1057 oraz adekwatnie 150). **Liczba podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON w 2013 r. na 10 tys. ludności była wyższa w powiecie węgrowskim (84), niż w województwie mazowieckim (77), czy w kraju (70). Świadczyć to może o stabilizacji gospodarki lokalnej.**

WYKRES 8 PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON ORAZ PODMIOTY NOWO ZAREJESTROWANE NA 10 TYS. LUDNOŚCI

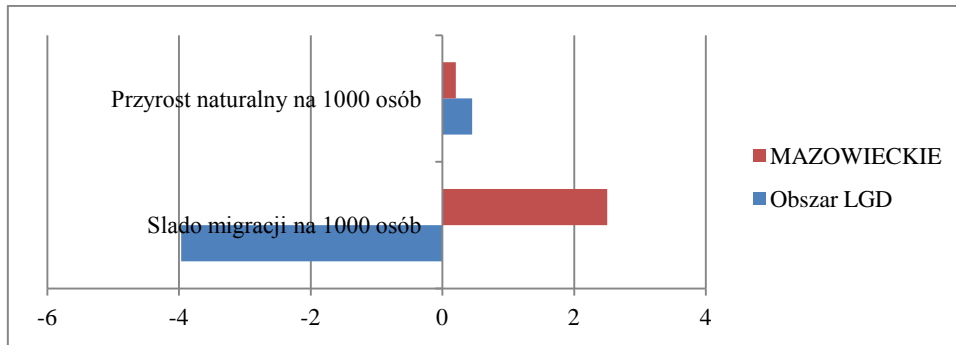
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Badania CATI z mieszkańcami obszaru wykazało, że respondenci są średnio zadowoleni z atmosfery przedsiębiorczości panującej na obszarze LGD, większość z nich uważa, że od 2009 r. nie zaszły żadne zmiany w tym obszarze. Blisko 50% respondentów spośród 200 badanych uważa, że od 2009 r. w obszarze przedsiębiorczości mieszkańców nie zaszły żadne zmiany.

Zasoby pracy

Obszar LSR charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w dostępności do rynków pracy. Na zasoby pracy wpływ mają zasoby ludzkie. **Ruch naturalny na obszarze LGD w 2013 r. był ujemny – saldo migracji na 1000 osób było ujemne i wyniosło prawie -4%, znaczny udział negatywnej tendencji stanowi również ujemny przyrost naturalny.** W 2013 r. najniższe saldo migracji zanotowały gminy: Wierzbno i Miedzna (poniżej -7‰) oraz Bielany (-28‰). Dodatkowo saldo migracji odnotowała jedynie gmina Liw. Zarówno pod względem salda migracji, jak i przyrostu naturalnego obszar LGD wypada gorzej niż średnia dla powiatu. **Negatywna tendencja stwarza zagrożenie dalszego starzenia się społeczeństwa.**

WYKRES 9 RUCH NATURALNY LUDNOŚCI W 2013 R. [%]

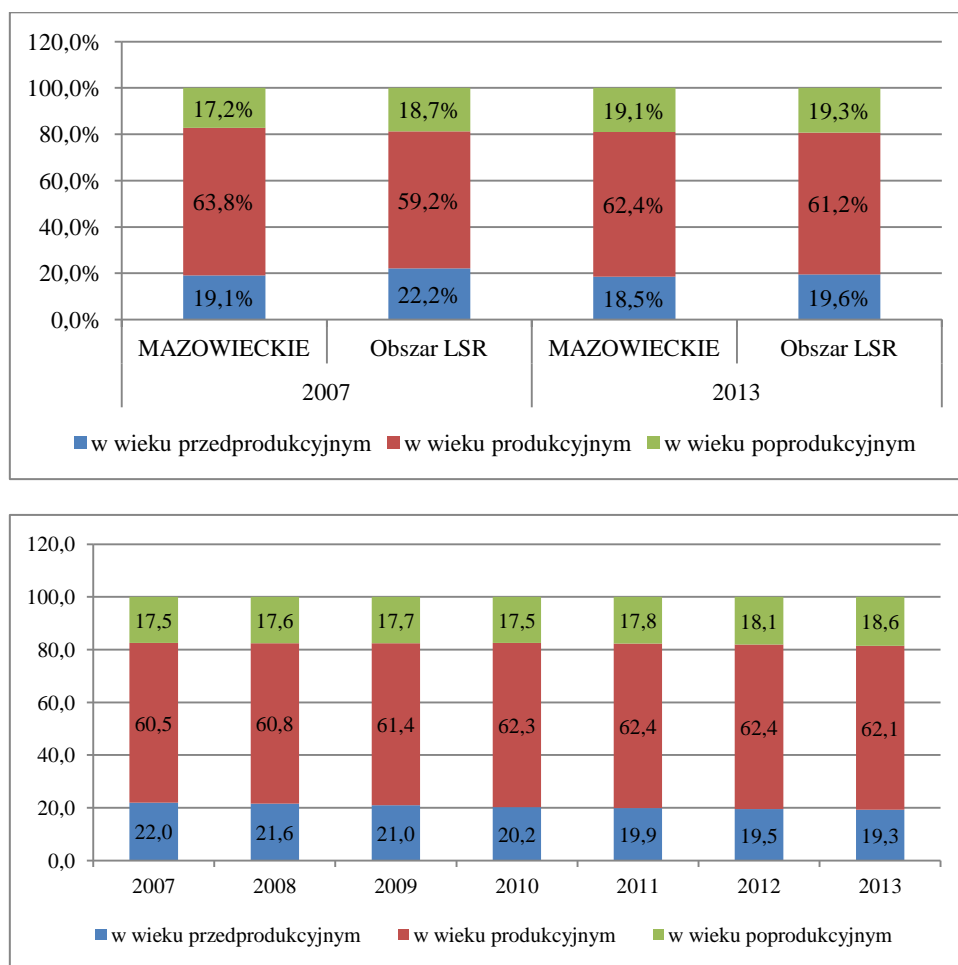

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W perspektywie kilkunastu najbliższych lat poważnym skutkiem starzenia się ludności jest możliwość wyraźnego zmniejszenia się potencjalnych zasobów pracy (ludności w wieku produkcyjnym), co może odbić się negatywnie na konkurencyjności całego obszaru. Postępujący trend ujemnego salda migracji może powodować spadek kapitału ludzkiego i społecznego oraz spowolnienie rozwoju gospodarczego obszaru. Na uwarunkowania rynku pracy negatywny wpływ na gęstość zaludnienia obszaru LSR. **Gęstość zaludnienia w województwie mazowieckim wynosi 146 osób na 1 km². Na tym tle obszar LSR zalicza się do jednostek terytorialnych o niskiej liczbie ludności, na 1 km² przypada tu zaledwie 45 osób.**

Analiza struktury ludności wg. grup wieku wskazuje na starzenie się społeczeństwa obszaru LGD. Względem 2007 r. spadła liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (o prawie 3 punkty procentowe), wzrosła natomiast liczba osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. **Dane dla 2013 r. wskazują, że społeczeństwo obszaru LGD jest młodsze niż średnia dla województwa mazowieckiego.**

WYKRES 10 STRUKTURA LUDNOŚCI WG. GRUP WIEKU JAKO % LUDNOŚCI W LATACH 2007, 2013

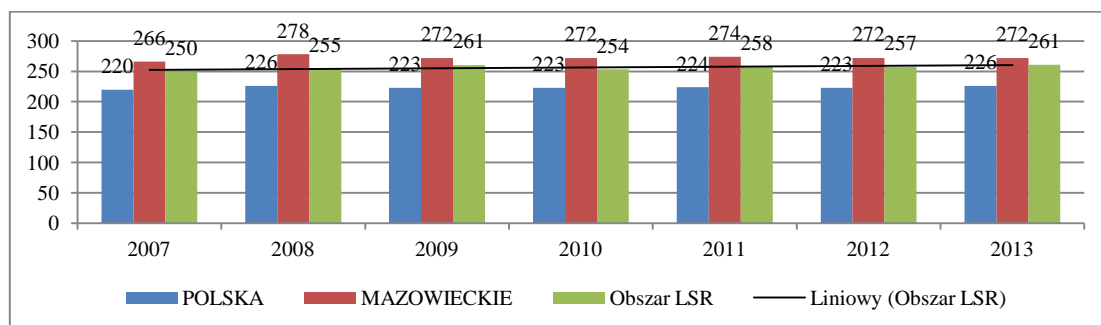
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Na tle województwa mazowieckiego obszar LSR pozytywnie wyróżnia się pod względem demografii, z dość liczną grupą osób w wieku przedprodukcyjnym. Nie oznacza to jednak, że na obszarze LSR nie występują problemy, które charakterystyczne są dla całego kraju. **Skutkiem ujemnego trendu migracji w latach 2007-2013 odnotowuje się systematyczny negatywny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, przy równoczesnym wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.** Liczba ludności w wieku produkcyjnym odnotowuje natomiast niewielkie zmiany. Struktura wieku ludności obszaru LSR wskazuje na starzenie się społeczeństwa. **Na tle średniej dla województwa oraz kraju obszar LSR wypada lepiej, ponieważ posiada niższy wskaźnik obciążenia demograficznego. Niestety** odnosząc wyniki wskaźnika do roku 2007 r. zauważyć można, że proces starzenia się społeczeństwa obszaru postępuje znacznie szybciej niż w pozostałych częściach regionu. Dane wskazują na zasadność podjęcia działań zapobiegających migrację młodych osób z obszaru LSR przy jednoczesnym zapewnianiu działań z zakresu polityki i pomocy społecznej dla osób starszych, które będą odpowiadały na zapotrzebowanie tej grupy wiekowej mieszkańców obszaru LSR. Analizy lokalnego rynku pracy wskazują na konieczność oddziaływania na te zidentyfikowane problemy.

W latach 2007-2013 wzrosła liczba pracujących ogółem na obszarze LSR. W porównaniu do grup referencyjnych, obszar LGD pod względem liczby osób pracujących na 1000

mieszkańców wypada gorzej. Natomiast gmina Węgrów przewyższa zarówno średnią dla kraju, jak i województwa.

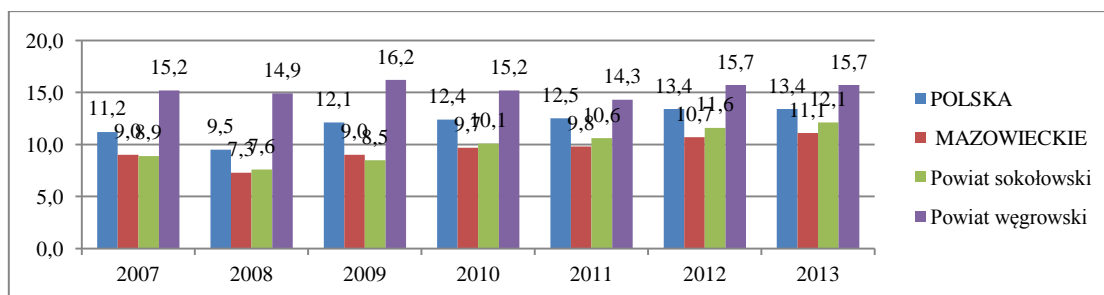
WYKRES 11 PRACUJĄCY NA 1000 LUDNOŚCI W LATACH 2007-2013

Źródło: GUS BDL [dostęp 1.08.2014]

Stopa bezrobocia w powiecie węgrowskim w 2013 r. wyniosła 15,7% (w powiecie sokołowskim 12,1%), jest to wartość wyższa niż w referencyjnych grupach – województwo mazowieckie 11,1%, kraj 13,4%. Wartość wskaźnika nieznacznie spadła względem roku 2007, tendencja jest spadkowa ze znacznymi fluktuacjami.

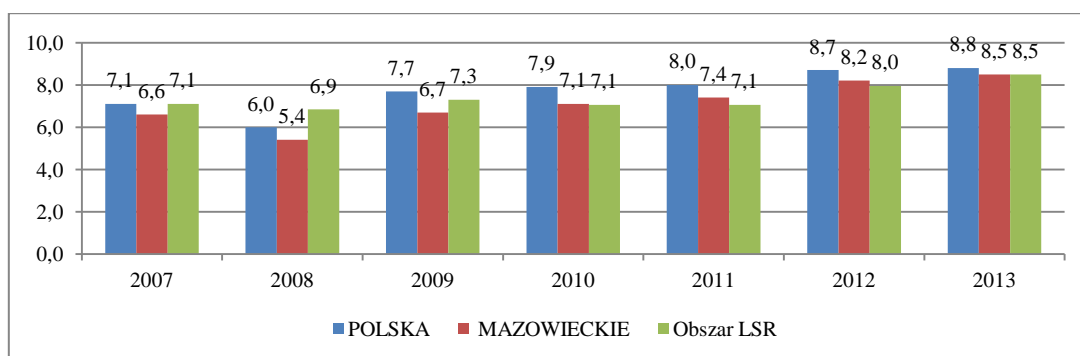
WYKRES 12 STOPA BEZROBOCIA W LATACH 2007-2013 DLA POWIATU WĘGROWSKIEGO I SOKOŁOWSKIEGO ORAZ GRUP REFERENCYJNYCH [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Średnia liczba osób bezrobotnych w grupie osób w wieku produkcyjnym w 2013 r. dla obszaru LSR wyniosła 8,5%, wartość ta nieznacznie wzrosła od 2007 r. Poziom wskaźnika jest na podobnym poziomie co średnia dla województwa wynosząca w 2013 r. 8,5% oraz średnia dla kraju (8,8%). **Na obszarze LSR notuje się zatem wysokie bezrobocie wśród osób młodych.**

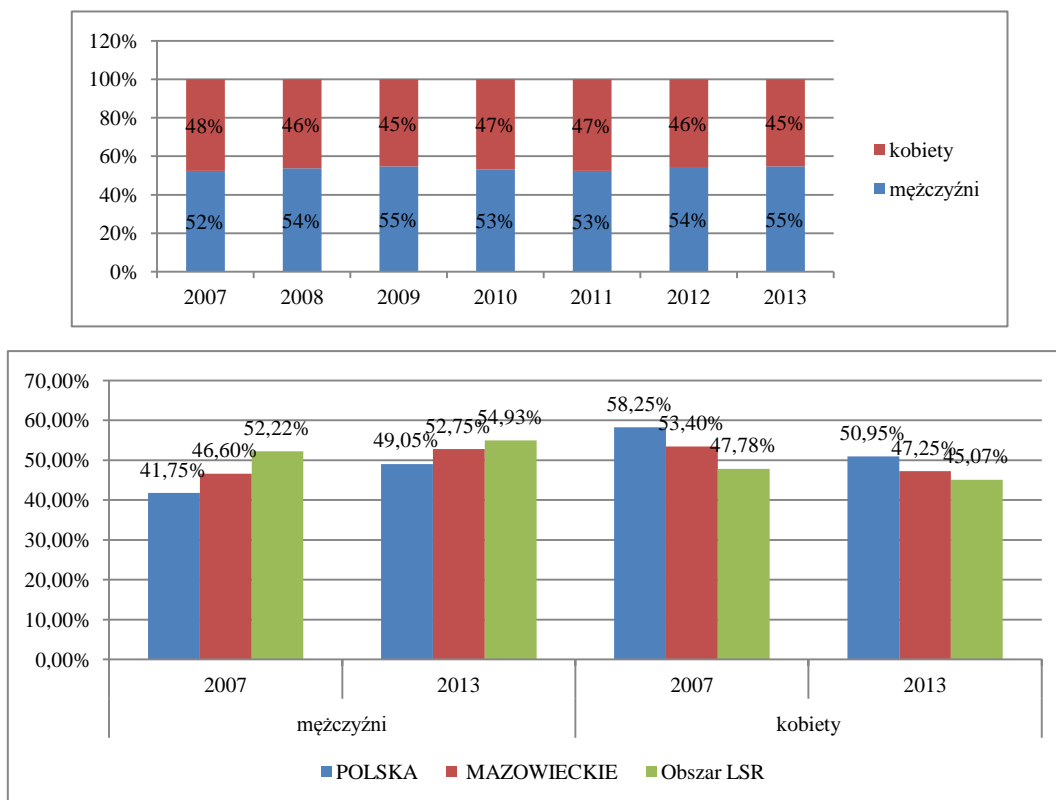
WYKRES 13 ODSETEK OSÓB BEZROBOTNYCH W STOSUNKU DO LICZBY OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W LATACH 2007-2013 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Większość osób bezrobotnych na obszarze LSR stanowią mężczyźni, blisko 55% osób bezrobotnych w 2013 r. stanowili mężczyźni. Odsetek bezrobotnych kobiet jest niższy niż średnia dla województwa oraz dla kraju. Odsetek bezrobotnych kobiet spadł, natomiast mężczyzn wzrósł względem roku 2007.

WYKRES 14 LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH W PODZIALE NA PŁEĆ [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Sytuacja na rynku pracy jest zróżnicowana w poszczególnych gminach obszaru LGD. Liczba osób zatrudnionych systematycznie rośnie. Liczba osób bezrobotnych utrzymuje się na stabilnym poziomie. **Niepokojące jest zjawisko dużego bezrobocia wśród mężczyzn, znacznie przewyższające wskaźnik bezrobocia wśród kobiet.**

Niepokojącym zjawiskiem obserwowanym na terenie obszaru LSR jest wydłużanie się okresu zarejestrowania osób pozostających bez zatrudnienia. Od 2008 r. systematycznie rośnie odsetek osób bezrobotnych w wieku 18-24 pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy. W 2008 r. w powiecie węgrowskich osób takich było 434 natomiast w 2013 r. już aż 566. Podobnie negatywna tendencja utrzymywała się również dla kraju, jak i dla województwa. Rośnie również liczba osób w wieku 55-64 pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok. Liczba tych osób wzrosła z 208 w 2008 r. do 289 w 2013 r. Tendencja ta budzi duży niepokój z uwagi na pogłębianie się zjawiska długotrwałego bezrobocia, które niesie za sobą wiele problemów społecznych. **W tej grupie bezrobotnych rośnie duży udział mieszkańców wsi (jawne i ukryte bezrobocie na wsi).** Szansą może być realizacja projektów wspierających rozwój kapitału ludzkiego ze środków unijnych oraz krajowych. **Rolniczy charakter powiatu odzwierciedla się także w strukturze**

bezrobotnych, co wynika z nadmiaru siły roboczej, zwłaszcza na wsi i w rolnictwie. Na ten stan rzeczy złożyło się wiele przyczyn, z których na plan pierwszy możemy wysunąć takie jak likwidacja PGR-ów i Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych, spadek zatrudnienia w obsłudze rolnictwa, wzmożona redukcja zatrudnienia i upadek przedsiębiorstw państwowych jak i ujawnienie się na rynku pracy ukrytego dotychczas bezrobocia w rolnictwie. Statystyka rynku pracy obrazowana przez wskaźnik stopy bezrobocia nie uwzględnia tzw. „bezrobocia ukrytego”, które głównie na obszarach wiejskich rozwinięte jest w największym stopniu fałszując niejako prawdziwą sytuację na lokalnym rynku pracy. Bezrobocie ukryte skumulowane jest w gospodarstwach rolnych, którego członkowie (de facto nieposiadający żadnej pracy) nie rejestrują się z różnych powodów w urzędach pracy. Na zasiłek dla bezrobotnych nie mają co liczyć, ubezpieczenie zdrowotne i emerytalne zapewniają im składki płacone do KRUS, a praca wykonana od czasu do czasu „na czarno” (nieraz za granicą) pozwala zarobić na utrzymanie. Gdyby te osoby (reprezentowane także w powiecie węgrowskim) formalnie zarejestrowały się w PUP jako osoby bezrobotne, wówczas stopa bezrobocia w powiecie mogłaby jeszcze wzrosnąć.

Sytuacja mieszkańców wsi i obszarów wiejskich na rynku pracy jest trudna również dlatego, że często nie posiadają oni kwalifikacji poszukiwanych przez pracodawców. Wynika to głównie z ich niewielkiego pozarolniczego doświadczenia zawodowego lub nieodpowiedniego wykształcenia do wykonywania prac pozarolniczych. Wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej nie maleje liczba rodzin, których głównym źródłem utrzymania są zasiłki z pomocy społecznej. Szacunkowa liczba klientów pomocy społecznej z powodu bezrobocia w 2010 r. wyniosła prawie 66 tys. osób w województwie mazowieckim. Bezrobocie, będące jedną z głównych przyczyn ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej, ma znaczący wpływ na pogorszenie się warunków socjalno-bytowych osób i rodzin. Brak możliwości zatrudnienia powoduje, że rodziny mają poważne trudności w zaspakajaniu podstawowych potrzeb życiowych. Jednakże i tu zanotowano kilkuprocentowy spadek liczby takich rodzin. Nieznacznie wzrosła liczba rodzin zwracających się o pomoc z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby i z powodu niepełnosprawności¹¹.

Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Węgrowska na lata 2008-2015 wskazuje na **problem ubóstwa na obszarze powiatu węgrowskiego**. Ubóstwo powoduje zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny i pogłębia jej dysfunkcyjność. Dysfunkcją najczęściej występującą po ubóstwie i bezrobociu na obszarze LSR jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Prawidłowo funkcjonująca rodzina powinna kształtować w wychowankach postawy społeczne. Występowanie wyuczonej bezradności powoduje wiele współczesnych problemów społecznych, takich jak bieda, bezrobocie oraz przemoc w rodzinie. Niezaradność w wychowaniu dzieci często łączy się z innymi problemami takimi jak uzależnienia i przemoc.

¹¹ Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Pomocy Społecznej, Warszawa 2011

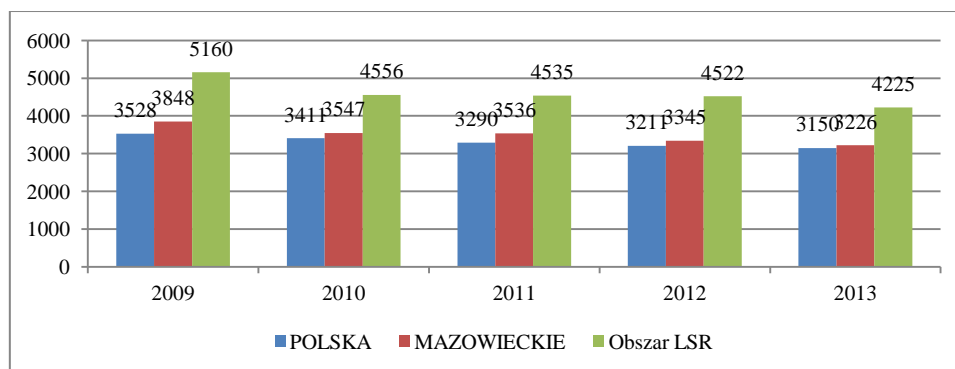
Jednym z najdotkliwszych problemów społecznych na Mazowszu jest nadal ubożenie ludności, jednak negatywna tendencja wzrostowa w tym obszarze osłabła¹².

Jednym z ważniejszych wskaźników ubóstwa na poziomie gminy jest liczba mieszkańców (poszczególnych członków rodzin), którym przyznano świadczenie, w stosunku do liczby mieszkańców. Wskaźnik deprivacji lokalnej, liczony jako liczba korzystających z pomocy społecznej (beneficjentów) na 1000 mieszkańców gmin członkowskich LGD, jest przestrzennie zróżnicowany. **Według danych GUS na koniec 2013 roku wskaźnik dla obszaru LGD osiągnął wartość 123, podczas gdy średnia dla województwa to 70, a dla kraju 83. Należy zatem stwierdzić, że wskaźnik wykazuje silną negatywną tendencję.**

Uwarunkowania społeczne analizowanego obszaru są bardzo ważne w kontekście planowania rozwoju, ponieważ wskazują na problemy z jakimi borykają się mieszkańcy LGD. O problemach społeczności stanowi liczba osób i gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. W 2013 r. z pomocy społecznej korzystało 2743 gospodarstw domowych i 8808 osoby. Liczba gospodarstw wzrosła natomiast, liczba osób korzystających z pomocy spadła względem 2009 r. Na obszarze LGD z pomocy społecznej korzysta 12,3% mieszkańców, podczas gdy średnia dla województwa wynosi 7%, a dla kraju 8% (wartość wskaźnika udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem (%) z GUS BDL). Placówki stacjonarnej pomocy społecznej znajdują się w trzech gminach obszaru LGD: Węgrów, Łochów oraz Stoczek. Placówki te oferują łącznie ok. 60 miejsc, z czego większość jest wykorzystana przez osoby w podeszłym wieku. Brak domów opieki dla osób starszych jest dużym problemem w sytuacji postępującego starzenia się społeczeństwa.

O jakości życia mieszkańców obszaru LGD stanowi również dostęp do usług społecznych – opieki zdrowotnej, kultury oraz opieki wczesno przedszkolnej. Jeżeli chodzi o dostęp do aptek to średnia liczba ludności przypadająca na 1 aptekę jest wyższa niż średnia dla województwa i kraju, co świadczy o mniejszej liczbie aptek niż w grupach referencyjnych. W trzech gminach obszaru LGD brak jest aptek, są to gminy: Wierzbno, Liw oraz Korytnica.

WYKRES 15 LICZBA LUDNOŚCI NA JEDNĄ APTEKĘ W 2013 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

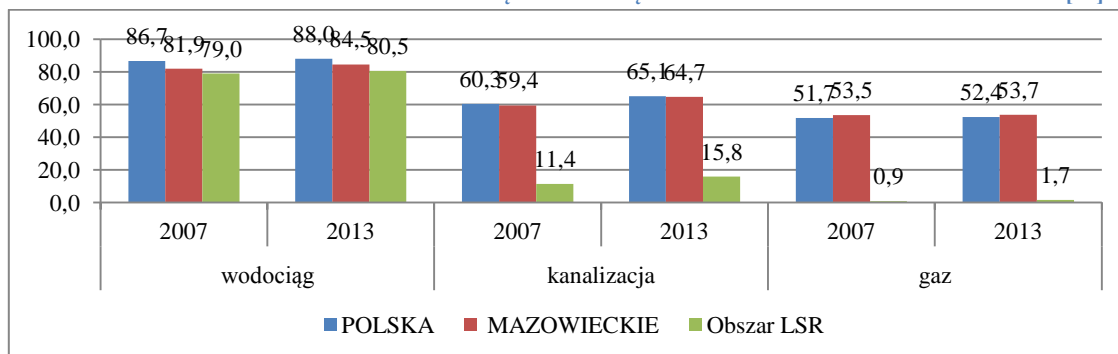
¹² Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Pomocy Społecznej, Warszawa 2011

Na obszarze LGD w 2013 r. działało 29 przychodni, przy czym w każdej z gmin znajdowała się jedna z działających jednostek. Najwięcej przychodni znajdowało się w gminach Węgrów, Korytnica oraz Łochów (GUS BDL). **Średnio na 10 tys. ludności na obszarze LGD przypada 5 przychodni, wskaźnik nie odbiega od danych dla kraju oraz województwa. Sytuacja względem 2007 r. uległa poprawie, ponieważ przybyło przychodni.**

Dużym problemem na obszarze LGD jest brak żłobków na obszarze LGD brak jest dzieci uczęszczających do żłobków. Zapewnienie wczesno przedszkolnej opieki jest bardzo istotne dla aktywizacji zawodowej kobiet z obszaru LGD (GUS BDL). Istotnym czynnikiem warunkującym rozwój społeczeństwa jest dostęp do kultury. W 2013 r. średnio w gminach obszaru LGD na 1 placówkę biblioteczną przypadało 2185 czytelników, wartość ta wypada lepiej niż średnia dla województwa (4887). Wskaźnik wzrósł jednak względem 2007 r. Jeżeli chodzi o księgozbiór na 1000 ludności średnia dla LGD wypada lepiej niż we wszystkich referencyjnych grupach. **Należy zatem stwierdzić, że obszar jest w wystarczającym stopniu doposażony w biblioteki, a ich księgozbiór jest wystarczający.** Doposażenie to jest tym bardziej wystarczające, ponieważ liczba czytelników jest niższa, niż średnia dla kraju i województwa i utrzymuje się na stałym poziomie. **Na obszarze LGD działają tylko dwa domy kultury w gminach Węgrów i Łochów.** W 2013 r. zorganizowały one 75 imprez, w których uczestniczyło prawie 26 tys. osób. W domach kultury w 2013 r. działało 10 kół/klubów, w których uczestniczyło prawie 300 osób. Na obszarze LGD działają dwa kina, oferujące łącznie 420 miejsc. Ogółem w 2013 r. kina miały prawie 14 tys. widzów (GUS BDL). Zainteresowanie kulturą i rozrywką mieszkańców jest znaczne, chętnie uczestniczą w organizowanych imprezach i aktywnie korzystają z usług kulturalnych.

Dostęp do miejscowej infrastruktury jest wyznacznikiem poziomu życia mieszkańców obszaru LSR. Jeżeli chodzi o doposażenie w infrastrukturę techniczną gminy obszaru LGD nie wypadają najlepiej względem grup referencyjnych. Warto dodać, że wskaźniki nie uległy znaczącej poprawie względem 2007 r. LGD najgorzej wypada jeżeli chodzi o doposażenie w sieć gazową, w 2013 r. z sieci korzystało zaledwie 1,7% ludności, podczas gdy średnia dla województwa i kraju jest ponad dwudziestokrotnie wyższa. Ludność w 2013 r. korzystała zaledwie w 15,8% z sieci kanalizacyjnej, podczas gdy średnia dla kraju i województwa to ok. 65%. Najlepiej obszar LGD wypada jeżeli chodzi o sieć wodociągową, ponieważ korzysta z niej ok. 80% ludności, przy średniej dla kraju i województwa 85-88%.

WYKRES 16 LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCA Z URZĄDZEŃ SIECIOWYCH W 2007 I 2013 R. [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

Stan doposażenia w infrastrukturę sieciową jest bardzo zróżnicowany w gminach obszaru LGD. W sieć wodociągową najlepiej doposażona jest gmina Łochów (ponad 90%), najgorzej natomiast gmina Wierzbnio (40,90%). **Największa dysproporcja doposażenia występuje jeżeli chodzi o sieć kanalizacji, gdzie najlepiej doposażona gmina Węgrów osiąga wskaźnik w wysokości prawie 80%, a najgorsze Grębków, Bielany i Wierzbnio 0,00%.** Jeżeli chodzi o sieć gazową, to tylko gmina Węgrów posiada do niej dostęp.

Działalność sektora społecznego

O kapitale społecznym ludności obszaru LGD świadczy liczba działających organizacji pozarządowych (NGO). W 2013 r. na obszarze LGD działało 235 organizacji pozarządowych z sektora prywatnego, wartość ta wzrosła ponad 42% względem 2007 r. Największą aktywnością NGO w 2013 r. charakteryzowały się gminy Węgrów, Łochów oraz Liw. **Jeżeli chodzi o liczbę NGO na 1000 mieszkańców LGD ze wskaźnikiem wysokości 3,3 wypada lepiej niż średnia dla kraju (3,15), ale gorzej niż średnia dla województwa (3,9) (obliczenia własne na podstawie GUS BDL).**

Działalność organizacji pozarządowych działających na obszarze LGD związana jest z promowaniem kultury, sportu, różnych zainteresowań, pomocą osobą niepełnosprawnym, chorym oraz starszym. Istotne jest również występowanie NGO zrzeszających przedsiębiorców i działających na rzecz rozwoju gospodarczego¹³.

Uwarunkowania społeczne mieszkańców LGD ulegają systematycznej poprawie, wzrasta poziom kapitału społecznego oraz doposażenie w infrastrukturę. Szczególne braki należy wskazać w obszarze opieki wczesno przedszkolnej oraz nad osobami starszymi. Zakres działania organizacji pozarządowych funkcjonujących w gminach jest podobny. Skupiają się na tematyce dotyczącej krzewienia kultury, sportu, integracji i aktywizacji społecznej w tym współpracy z seniorami i młodzieżą. Badania zalecone przez LGD potwierdzają aktywność mieszkańców w organizacjach pozarządowych. Zdecydowana większość respondentów badania ankietowego CATI wskazała, że interesuje się tym co dzieje się w najbliższej okolicy (76%, N=194),

Licznie działające organizacje pozarządowe na obszarze LSR mają jednak problemy związane z **brakiem wystarczającego zaplecza infrastruktury i wiedzy oraz kompetencji przy realizacji projektów.** Pozytywny trend przyrostu liczby organizacji pozarządowych w powiecie kamieńskim świadczy o **stopniowym wzmocnieniu kapitału społecznego obszaru oraz jest elementem spajającym obszar.**

Warunki przyrodnicze i zasoby naturalne

Obszar LSR posiada sprzyjające warunki przyrodnicze oraz klimatyczne do rozwoju turystyki weekendowej oraz letniskowej. Cechą charakterystyczną klimatu panującego na obszarze LSR są bardzo niskie roczne sumy opadów, które kształtują się na poziomie 500-600 mm i są jedynymi z najniższych w kraju. Przez obszar LSR przepływa rzeka Bug oraz jego lewobrzeżny dopływ rzeka Liwiec. Powiat węgrowski jest bogaty w liczne ciek, kanały rowy oraz zbiorniki wód stojących. Jakość wód obszaru jest średnia, najwyższa w północnej części,

¹³ <http://bazy.ngo.pl> [dostęp 13.05.2015]

najgorsza natomiast w północno-zachodniej części obszaru. Rzeką Liw organizowane są spływy kajakowe. Jest to ciekawa atrakcja turystyczna Mazowsza.

Obszar jest bogaty w walory przyrodnicze, które charakteryzują się dużą zmiennością krajobrazu oraz małą degradacją. Krajobraz obszaru LSR tworzą kompleksy leśne, użytki rolne oraz zasoby wodne, jest on zróżnicowany oraz atrakcyjny. Gminy obszaru LSR objęte są trzema międzynarodowymi systemami przyrodniczymi: Europejską Siecią Ekologiczną (EECONET), Programem CORINE oraz Europejską Siecią Ekologiczną Natura 2000. Programem Natura 2000 objęte są trzy Obszary Szczególnej Ochrony Ptaków (OSO) - „Dolina Dolnego Bugu” – PLB140001; „Dolina Liwca” – PLB140002; „Dolina Kostrzynia” oraz trzy Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOO) – „Ostoja Nadbużańska” – PLH140011; „Kantor Stary” – PLH140007; „Ostoja Nadliwiecka” – PLH140032. Blisko 40% powierzchni powiatu węgrowskiego objęte jest ochroną przyrody. Na analizowanym obszarze znajdują się Nadbużański Park Krajobrazowy, Siedlecko-Węgrowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz rezerwat przyrody, pomniki przyrody, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. W lasach obszaru LSR żyją liczne gatunki chronionych roślin oraz zwierząt. Dużym problemem w lasach jest powstawanie w ostatnich latach nielegalnych wysypisk śmieci (głównie w lasach niepaństwowych). Stąd niezbędna jest ekologiczna edukacja społeczeństwa i uregulowanie gospodarki odpadami na terenie gminy. Istotnym zagrożeniem są klęski żywiołowe takie jak: pożary, wiatrołomy i śniegołomy. Dużym problemem w lasach jest powstawanie w ostatnich latach nielegalnych wysypisk śmieci (głównie w lasach niepaństwowych).

Rolniczy charakter obszaru LSR warunkuje w pewnym stopniu rodzaj i ilość zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza. Główny wpływ na stan zanieczyszczenia powietrza mają potrzeby związane z energią cieplną, której udział w tym zanieczyszczeniu wynosi około 50-60%. Za 20% zanieczyszczeń odpowiedzialny jest transport i komunikacja. Pozostała część przypada na przemysł i paleniska gospodarstw domowych. Nowa perspektywa finansowa to jeszcze większy akcent na kwestie środowiskowe. Jednym z najważniejszych celów do spełnienia w latach 2014-2020 są kwestie środowiskowe i dostosowanie do zmian klimatu. **Możliwie będzie również pozyskanie środków unijnych na ochronę środowiska.** Warunkiem jednak i podstawą pozyskania dodatkowych środków w nowej perspektywie finansowej będzie opracowanie przez gminy i miasta planów niskoemisyjnych.

Uwarunkowania turystyczne

Znaczący udział w kształtowaniu rynku pracy na obszarze LGD może stanowić turystyka. Poniżej opisane zostały potencjały poszczególnych gmin w obszarze kształtowania turystyki i generowania miejsc pracy z nią związanych. **Obszar LGD posiada endogeniczne zasoby turystyczne bazujące na wartościach kulturowych i przyrodniczych.** W ostatnim okresie obserwuje się „zmęczenie” tradycyjną masową turystyką, a w niektórych grupach społecznych poszukiwanie jej alternatyw. Wraz ze zmianą modelu turystyki coraz większą liczbą turystów preferuje środowisko jako miejsce wypoczynku.

Obszar LGD posiada uwarunkowania dla rozwoju turystyki krajoznawczej, w tym również form turystyki kwalifikowanej, takiej jak kajakerstwo, wędkarstwo, obserwacje przyrody oraz jazda konna, a także dla turystyki wypoczynkowej bazującej na agroturystyce. Zasoby obszaru mają rangę, co najwyżej regionalną, ale przede wszystkim lokalną. Walory turystyczne obszaru LGD można podzielić na dwie grupy – kulturowe oraz przyrodnicze (zbiorniki wodne, krajobrazy).

Jedną z głównych atrakcji turystycznych o charakterze kulturowym stanowi Bazylika Mniejsza w Węgrowie pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, w której znajduje się słynne „Zwierciadło Twardowskiego”. Lustro pochodzi z XVI wieku, a wiąże się z nim legendy, m. in. o Twardowskim i królem Zygmuntem Augustem oraz Krasińskim i wsią Korytnica. Atrakcją stanowią również walory kultury ludowej, takie jak wiejska architektura drewniana z XIX i XX wieku, czy też zabudowa miejska Węgrowa. Kolejnym atrakcyjnym turystycznie obiektem jest Zamek w Liwie, z którym związana jest legenda o Żółtej Damie, czyli Ludwice z Szujskich Kuczyńskiej, jak również podanie o podziemnym korytarzu łączącym basztę liwskiego zamku z klasztorem w Węgrowie.

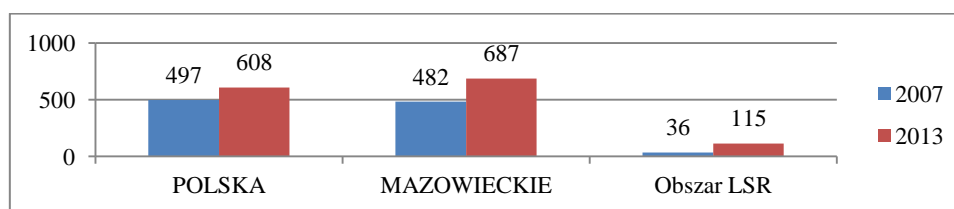
Dodatkowe walory turystyczne obszaru LGD są to:

- Ferma Strusi Afrykańskich „Eurostrus”, zlokalizowana we wsi Borzychy – jej zwiedzanie możliwe jest poprzez zorganizowane grupy oraz indywidualnych turystów, dodatkowymi atrakcjami są przejażdżki bryczką oraz, w przypadku dzieci, również na kucyku a także możliwość nabycia strusich jaj, wydmuszek oraz piór.
- Wioska Indiańska, położona na terenie wsi Borzychy – obiekt sezonowy (kwiecień-czerwiec, wrzesień-październik), w którym organizowane są indiańskie festyny, dostosowane do wymogów i potrzeb zamawiających grup.
- Ludwisarnia w Węgrowie – Odlewnia Dzwonów Braci Kruszewskich (tutaj odlewano m.in. dzwon dla Zamku Królewskiego w Warszawie) – obiekt jest udostępniony do zwiedzania grupom zorganizowanym po uprzednim umówieniu.
- Stanowiska archeologiczne: w Jarnicach (I-III w), w miejscowości Gończa Zabródnie (okres późnolatański), w Kucyku – cmentarzysko kurhanowe z VI wieku oraz w Jartyporach – sensacyjne cmentarzysko Gotów, pochodzące z V-III w p.n.e.

Niewątpliwym walorem obszaru LGD są uwarunkowania przyrodnicze. Stwarzają one potencjał dla rozwoju turystyki krajoznawczej, wypoczynkowej oraz specjalistycznej. Jednym z głównych zasobów obszaru jest rzeka Liwiec, która umożliwia takie formy rekreacji, jak: kajakerstwo, wędkarstwo oraz obserwacje ornitologiczne. Dolina Liwca została objęta ochroną poprzez program Natura 2000. Występują na jej obszarze, takie gatunki ptaków, jak: skowronek polny czy pliszka żółta, bekas, cyranka, derkacz, rycyk, czy bociany białe i czarne. Stwarza to dogodne warunki dla obserwacji ornitologicznych. Atrakcyjnym punktem widokowym na rzekę jest Sowia Góra, wyniesienie morenowe o wysokości 145 m. n. p. m. Na obszarze LGD znajdują się również takie tereny objęte ochroną prawną, jak Nadbużański Park Krajobrazowy, Siedlecko-Węgrowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Rezerwat przyrody Kantor Stary.

Uzupełnieniem walorów turystycznych obszaru jest infrastruktura turystyczna towarzysząca im. Zagospodarowanie turystyczne doliny Liwca stanowią zbiornik retencyjno-rekreacyjny w Krypach, kąpielisko w Węgrowie oraz wypożyczalnia kajaków. Na analizowanym obszarze wyznaczone zostały również szlaki turystyczne, takie jak: Szlak kajakowy Liwca, Szlak rowerowy „Dolina Liwca”, Szlak Doliny Liwca dla turystów zmotoryzowanych i rowerowych, nieoznakowane szlaki śladami kapliczek, figur i krzyży przydrożnych. Usługi noclegowe na obszarze LGD oferują dwa hotele w Węgrowie oraz 7 obiektów agroturystycznych z gminy Liw¹⁴. **Wskaźnik Schneidera liczony liczbą osób korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców dla gmin obszaru LGD w 2013 r. wyniósł ponad 115, jest to wartość wielokrotnie niższa niż średnia dla województwa oraz kraju.** Podkreślić trzeba natomiast znaczny wzrost wartości wskaźnika względem roku 2007. Wskaźnik świadczy o niskiej atrakcyjności turystycznej obszaru i wymaga podjęcia działań promujących rozwój przedsiębiorczości opartej o produkty i zasoby lokalne.

WYKRES 17 WSKAŹNIK SCHNEIDERA DLA OBSZARU LSR, REGIONU I KRAJU W 2007 I 2013 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp 11.05.2015 r.]

W *Strategii rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw* wskazane zostały produkty turystyczne, bazujące na zasobach lokalnych. Pierwszym z wyróżnionych form turystyki jest turystyka krajoznawcza bazująca na walorach przyrodniczych, kulturowych oraz antropogenicznych obszaru. Kolejny rodzaj turystyki bazuje na wybranych formach turystyki kwalifikowanej, takich jak turystyka kajakowa, rowerowa, jeździecka, łowiecka, wędkarska oraz plenery malarskie. Istotnym zasobem jest również turystyka wypoczynkowa, czyli agroturystyka oraz działki letniskowe.

Uwarunkowania historyczno-kulturalne

Jednym z warunków niezbędnych wprowadzania korzystnych zmian i przyspieszenia rozwoju, a co za tym idzie podniesienia konkurencyjności danego obszaru, jest przede wszystkim uwzględnienie lokalnych zasobów kulturowych. Kultura w znacznym stopniu kształtuje dynamikę i kierunek rozwoju lokalnego. Niewiedza i brak świadomości w odniesieniu do wartości dziedzictwa kulturowego jest największym wrogiem zarówno dla niego samego, jak i dla rozwoju lokalnego. **Obszar LSR posiada bogatą historię, która może być wykorzystana do kształtowania konkurencyjności obszaru. Na obszarze LGD znajdują się liczne zabytki architektury sakralnej i świeckiej.** Większość obiektów sakralnych powstała w stylu neogotyckim, w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIX wieku. Wyposażenie obiektów często jest starsze i pochodzi z wcześniejszych drewnianych kościołów barokowych, z XVII i XVIII wieku. Najcenniejsze obiekty sakralne na obszarze LGD to: Bazylika Mniejsza w Węgrowie z XVIII w., Dawny Zespół Klasztorny

¹⁴ Strategia rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw, Węgrów 2007

o.o reformatorów w Węgrowie z XVII w, Kaplica Ewangelicka w Węgrowie, Kościół ewangelicko – augsburski w Węgrowie, Sanktuarium Maryjne w Miedznie z XIX w. oraz Kościół p.w. Michała Archaniola w Starej wsi. Mniejsze obiekty, takie jak kościół w Liwie i Czerwonce powstały według projektu znanego architekta Piusa Dziekońskiego, a kościoły w Grębkowie, Miedznie, Stoczku według projektu głównego budowniczego powiatu węgrowskiego Kazimierza Zajączkowskiego. Obszar LGD bogaty jest również w zabytki architektury świeckiej – dwory. Do tego typu zabytków można zaliczyć: Pałac w Starejwsi, XVIII-wieczny drewniany dwór w Paplinie, gm. Korytnica, murowany dwór w Janówku, gm. Wierzbno. Na terenie analizowanego obszaru powstały obiekty architektów, takich jak projektujący w XIX w. Bolesław Podczaszyński. Do jego dzieł można zaliczyć wnętrza pałacu, kościół p.w. Michała Archaniola, a także gorzelnia w Starejwsi, w Korytnicy zaprojektował wraz z arch. Bronisławem Żochowskim Kościół p.w. św. Wawrzyńca, w Łochowie rozbudował tutejszy dwór i zaprojektował dworzec na stacji kolei warszawsko – petersburskiej. Jego dziełem jest także Pałac w Turnie, a także dwór w Górkach, gm. Korytnica.

Za cenne kulturowo obiekty należy uznać również kapliczki znajdujące się przy drogach, na których umieszczane są figurki świętych, krzyże, obeliski oraz głazu upamiętniające ważne wydarzenia historyczne. Istotne dla kształtowania uwarunkowań kulturowych LGD są animatorzy kultury, głównie domy kultury w Węgrowie oraz Łochowie, a także muzea. Na terenie LGD działają, takie muzea, jak: „Muzeum Zbrojowni na Zamku w Liwie”, „Muzeum Ziemi Sadowieńskiej”, „Muzeum Architektury Drewnianej Regionu Siedleckiego w Suchej” czy też o „Kolekcji Muzealnej w Szkole Podstawowej im. Heleny i Ignacego Paderewskich w Julinie”, „Szkolnym Muzeum Gwizdka Zespołu Szkół im. Wincentego Witosa w Gwizdałach”. Cennym zasobem obszaru jest również dziedzictwo niematerialne, takie jak tradycje, folklor oraz sztuka ludowa. Na analizowanym obszarze działa kilka zespołów ludowych, takich jak: Węgrowianie, Łochowianie oraz Koła Gospodyń Wiejskich. Kultywowaniem tradycji zajmują się NGO: Stowarzyszenie Promocji Dziedzictwa Kulturowego Powiatu Węgrowskiego i Naturalnych Metod Leczenia „Wiano”, Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Kultury Powiatu Węgrowskiego „Parnas”, Towarzystwo Miłośników Ziemi Węgrowskiej, „Zamek Liw. Stowarzyszenie Kulturalne Ziemi Liwskiej”, „Bractwo Rycerskie Ziemi Mazowieckiej i Podlaskiej”. Duże znaczenie dla lokalnej kultury mają imprezy masowe, takie jak: „Dni Węgrowa”, „Powiatowe obchody uroczystości narodowych 3 Maja i 11 Listopada, „Obchody bitwy pod Węgrowem – określanej jako Polskie Termopile”, „Ogólnopolski Festiwal Obrzędów Weselnych”¹⁵.

Tradycją obszaru LGD jest gra na ligawce, co roku odbywa się „Konkurs gry na ligawce”. Ligawki, zwane przez Oskara Kolberga fletami mazowieckich pasterzy, są to długie trąby, łukowato zagięte, wystrugane toporkiem z drzewa świerkowego lub olchowego. Instrument ten używany jest od XI wieku, obecnie głównie na Mazowszu, jest odpowiednikiem kaszubskich bazun oraz podhalańskich trombit¹⁶. Do tradycyjnej twórczości ludowej kultywowanej na obszarze LGD można zaliczyć: tkactwo dywanów dwuosnowowych,

¹⁵ Strategia Rozwoju Powiatu Węgrowskiego na lata 2007-2015, grudzień 2007 r.

¹⁶ <http://tygodniksiedlecki.com/t4168-flety-mazowieckich-pasterzy-i-wystpy-teatrw-wiejskich.htm> [dostęp 13.05.2015]

wycinkarstwo opłatkowe oraz wytwórstwo rekwizytów obrzędowych oraz sztucznych kwiatów. Dywany dwuosnowowe znane były niegdyś w całej Europie, jednak obecnie to Polska jest jedynym przykładem żywej twórczości z zastosowaniem tej techniki. Technika ta przedostała się do tkactwa ludowego z ośrodków rzemieślniczych i manufakturowych. Tradycje obszaru oraz umiejętności mieszkańców powiązane są z działalnością węgrowskiej PSPRLiA „Cepelia”. Natomiast ozdoby z opłatków stały się powszechne na przełomie XIX i XX wieku, pełniąc wówczas rolę świątecznej dekoracji mieszkań. Obecnie mogą być wykorzystywane jako ozdoby podczas świąt Bożego Narodzenia¹⁷.

Obszar LGD posiada bogatą tradycję oraz cenne obiekty zabytkowe. Dorobek kulturowy obszaru jest kultywowany przez aktywność mieszkańców oraz organizacji pozarządowych. Wyznaniem nowego okresu programowania 2014-2020 jest wykorzystanie istniejących ośrodków kultury w każdej z gmin członkowskich LGD. Podmioty te aplikowały o wsparcie ze środków PROW 2007-2013 w tym okresie programowania i będą również mogły pozyskać wsparcie w ramach środków na kolejny okres programowania PROW 2014-2020. Zasadne będzie wzmacnianie tożsamości terytorialnej mieszkańców poprzez uczynienie bardziej wyrazistymi domów kultury, muzeów – powinny one być atrakcyjne dla mieszkańców, posiadać ciekawą ofertę i „wibrować dobrą energią” dla mieszkańców obszaru LSR.

¹⁷ http://www.liw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=43 [dostęp 13.05.2015]

Rozdział IV. Analiza SWOT oraz konsultacje i badania związane

Analiza SWOT dla obszaru LSR wypracowana została w toku dyskusji z mieszkańcami obszaru LSR podczas spotkań zrealizowanych w dniach 12 października - 5 listopada 2015 r. każdej z gmin członkowskich LGD. W ramach pracy z mieszkańcami na etapie formułowania obszarów analizy strategicznej wykorzystane zostały metody partycypacyjne - techniki heurystyczne, oparte na wykorzystywaniu kreatywnej siły procesu grupowego i zapewniających aktywizację uczestników tj. burzy mózgów.

Przeprowadzona analiza SWOT jednoznacznie wskazuje, że obszar LSR charakteryzuje się spójnością uwarunkowań przestrzennych, kulturowych i historycznych. Obszar zróżnicowany jest jednak pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i intensywności turystyki. Respondenci badania CATI wskazali, że mocne strony obszaru w niewielkim stopniu przeważają nad słabymi stronami (28,5% odpowiedzi twierdzących, 27,5% negujących), a szanse nie przeważają nad zagrożeniami (21% odpowiedzi twierdzących, 24,5% negujących). Mieszkańcy wypowiedzieli się również odnośnie pożądanych kierunków dalszego rozwoju LGD. Większość respondentów uważa, że właściwym kierunkiem działania będzie przede wszystkim wsparcie turystyki, wskazując na mocne strony związane z przyrodą (Patrz. szerzej o grupach defaworyzowanych w *Rozdziale 1. LSR Charakterystyka LGD*).

Propozycje do analizy SWOT poddane zostały konsultacjom z mieszkańcami obszaru za pośrednictwem ankiety internetowej zamieszczonej na stronie internetowej LGD. Ocena dokonywana była na skali od 1 do 5 punktów, przy czym 1 oznacza będzie bardzo niski poziom, a 5 bardzo wysoki poziom oceny danego obszaru w analizie SWOT. Odcieniami kolorów zaznaczono obszary, które otrzymały najwyższe i wysokie wartości punktowe. Badanie zostało przeprowadzone w miesiącach październik - listopad 2015 r., odpowiedzi udzieliło 38 mieszkańców

Prezentowana poniżej analiza jest syntezą przedstawionego wcześniej opisu stanu i tendencji rozwojowych obszaru LSR zawartych w diagnostycznej części opracowania. Wnioski z konsultacjami z mieszkańcami obszaru poddane zostały ocenie i analizie przez specjalnie powołany w celu opracowania LSR na lata 2014-2020 zespół ds. strategii. Analiza SWOT poddana została konsultacjom z mieszkańcami obszaru. Konsultacje odbyły się za pośrednictwem ankiety telefonicznej CATI na reprezentatywnej próbie 100 mieszkańców. Badanie realizowane było w okresie kwiecień-maj 2015 r. Tak uporządkowana analiza obszaru LSR stanowi podstawę sformułowania celów i priorytetów rozwoju, które z kolei powinny być zinstrumentalizowane w postaci wiązki celów strategicznych. Poniżej zaprezentowano tabelaryczną matrycę logiczną powiązań diagnozy obszaru i ludności oraz analizy SWOT (tabela):

WYKRES 18 ANALIZA SWOT OBSZARU LSR STOWARZYSZENIA LGD BĄDŹMY RAZEM

MOCNE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA	SŁABE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA
Korzystne położenie geograficzne i komunikacyjne., bliskość aglomeracji warszawskiej	Uwarunkowania przestrzenne	4,2	Pogarszające się warunki dojazdu do Warszawy na skutek rosnącego natężenia ruchu samochodowego i złego stanu technicznego dużej części dróg gminnych i powiatowych na obszarze LSR	Uwarunkowania przestrzenne	3,0
Niższy odsetek podmiotów wyrejstrowanych z rejestru REGON, świadczący o stabilizacji gospodarki lokalnej	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,2	Niski stopień pokrycia obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oznaczający małą wartość gospodarczą gmin członkowskich LGD	Uwarunkowania przestrzenne	2,9
Korzystne warunki dla rozwoju energii geotermalnej	Uwarunkowania przestrzenne	2,8	Przeważająca liczba gospodarstw niskotowarowych stojących przed problemami strukturalnym w rolnictwie oraz niedostateczny rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,3
Wystarczający poziom wyposażenia bibliotek	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	2,8	Wyższy niż średnia wojewódzka udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	Zasoby pracy	3,4
Dobre warunki do rozwoju i produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego oraz	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,6	Ujemne saldo migracji mieszkańców obszaru	Zasoby pracy	3,5

specjalizacja produkcji rolnej stanowiąca bazę surowcową dla przetwórstwa			przejawiające się w większej liczbie wyjazdów w stosunku do przyjazdów		
Korzystna struktura wieku ludności w postaci wysokiego udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców	Zasoby pracy	3,2	Niedostosowane do potrzeb pracodawców kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych	Zasoby pracy	3,4
Silne przywiązanie mieszkańców do miejsca zamieszkania stanowiące podstawę do realizacji działań zmierzających do budowania kapitału społecznego	Działalność sektora społecznego	3,6	Niedostateczna baza lokalowa - dotycząca organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej w powiecie węgrowskim	Działalność sektora społecznego	3,0
Zaangażowanie w rozwiązywanie problemów społecznych organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu węgrowskiego	Działalność sektora społecznego	2,9	Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyrażona w negatywnym poziomie wskaźnika deprywacji lokalnej oraz problem dziedzicznej nieudolności	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	3,7
Czyste powietrze, mało skażone wody oraz obecność terenów leśnych stwarzające potencjał dla turystyki weekendowej	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	4,5	Niewystarczający poziom usług społecznych (przedszkola, spędzanie czasu wolnego, usługi kulturalne, świetlice)	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	3,3
Bogata flora i fauna i występowanie licznych ptaków chronionych stanowiąca potencjał do rozwoju turystyki przyrodniczej i ekoturystyki	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	4,2	Niska dostępność usług socjalnych dla osób zależnych, w tym starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	3,7
Duża liczba zabytków w większości zabytków sztuki sakralnej i świeckiej	Uwarunkowania historyczno-kulturalne	3,8	Niewystarczająca dla zapewnienia noclegów dla	Warunki przyrodnicze i turystyczne	3,7

			przyjeżdżających turystów infrastruktura turystyczna		
			Niska atrakcyjność turystyczną obszaru LSR wyrażoną w wartości wskaźnika Schneidera w porównaniu do poziomu woj. mazowieckiego i kraju	Warunki przyrodnicze i turystyczne	3,3

SZANSE	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA	ZAGROŻENIA	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	WAGA
Bliskość aglomeracji warszawskiej będącej zarówno atrakcyjnym miejscem pracy, ale również rynkiem zbytu dla produktów i usług świadczonych na obszarze LSR	Uwarunkowania przestrzenne	4,2	Niedostateczne wsparcie państwa w zakresie rozwoju transportu drogowego, tym także niedostateczne wsparcie struktur samorządowych w realizacji ich zadań z zakresu inwestycji drogowych	Uwarunkowania przestrzenne	3,4
Dostępność środków PROW 2014-2020 na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, restrukturyzacja małych gospodarstw oraz premii na rozpoczęcie działalności pozarolniczej	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,7	Likwidacja niektórych połączeń, zmniejszenie częstotliwości kursowania autobusów na skutek nierentowności połączeń i złego stanu dróg lokalnych	Uwarunkowania przestrzenne	3,5
Rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne	Uwarunkowania gospodarcze i przedsiębiorczość	3,8	Rosnące natężenie ruchu samochodowego stanowiące zagrożenie dla złego stanu technicznego dróg kołowych i wyczerpywania przepustowości dróg dojazdowych	Uwarunkowania przestrzenne	3,7
Zmiana trendów i tendencji w turystyce na rzecz	Uwarunkowania	3,9	Utrzymująca się niska	Uwarunkowania gospodarcze	3,5

wypoczynku w miejscach mniej zatłoczonych — w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i lokalną kulturą	przyrodnicze i turystyczne		konkurencyjność rolnictwa	i przedsiębiorczość	
Rozwój turystyki przyrodniczej, ekoturystyki, turystyka wiejska, agroturystyki i turystyki kulinarnej szczególnie mieszkańców aglomeracji warszawskiej	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	4,1	Migracja zarobkowa i odpływ ludzi młodych, lepiej wykształconych do ośrodków miejskich (Warszawa)	Zasoby pracy	4,1
Możliwość pozyskania środków unijnych na ochronę środowiska spoza PROW 2014-2020	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	4,0	Wzrost zjawiska ubóstwa ekonomicznego w społeczeństwie pauperyzacja osób i rodzin, co prowadzi do ich wykluczenia społecznego	Problemy społeczne i dostęp do infrastruktury publicznej	3,9
			Dewastacja środowiska naturalnego poprzez wzrost liczby dzikich składowisk śmieci	Uwarunkowania przyrodnicze i turystyczne	3,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie partycypacyjnej diagnozy obszaru LSR i konsultacji społecznych

Przeprowadzona analiza SWOT jednoznacznie wskazuje, że obszar LSR charakteryzuje się spójnością nie tylko uwarunkowań przestrzennych, ale również społecznych, kulturowych i historycznych. Z powyżej przeprowadzonej analizy wynika, że największymi atutami terenu działalności LGD jest czyste powietrze, mało skażone wody oraz obecność terenów leśnych stwarzające potencjał dla turystyki weekendowej oraz bogata flora i fauna i występowanie licznych ptaków chronionych stanowiąca potencjał do rozwoju turystyki przyrodniczej i ekoturystyki. Słabości obszaru jest wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyrażona w negatywnym poziomie wskaźnika deprivacji lokalnej oraz problem dziedzicznej nieudolności oraz niska dostępność usług socjalnych dla osób zależnych, w tym starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin.

Szansami dla obszaru może być przede wszystkim bliskość aglomeracji warszawskiej będącej zarówno atrakcyjnym miejscem pracy, ale również rynkiem zbytu dla produktów i usług świadczonych na obszarze LSR, zagrożeniami natomiast migracja zarobkowa i odpływ ludzi młodych, lepiej wykształconych do ośrodków miejskich (Warszawa). **Na podstawie wyników analizy SWOT sformułowano cele ogólne, szczegółowe oraz przedsięwzięcia LSR.**

Rozdział. V. Cele i wskaźniki

Prace nad wypracowaniem celów LSR oparte zostały o partycypacyjną metodologię tworzenia lokalnej strategii rozwoju opisaną w *Poradniku PULS rozwoju, czyli Pozytywnie Ułożona Lokalna Strategia rozwoju* opracowanym przez FAPA w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w 2015 roku. Cele i przedsięwzięcia LSR zostały bezpośrednio powiązane z diagnozą i stanowią wynik konsultacji społecznych z mieszkańcami na podstawie prowadzonych badań i analiz zleconych przez LGD. Szczegółowy opis konsultacji został opisany w *Rozdziale 2. Partycypacyjny charakter LSR*.

Cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne ze wszystkimi celami PROW 2014-2020 i Leader, celu szczegółowego 6B - *Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich* w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”. Wybór celów i przedsięwzięć jest uzasadniony w odniesieniu do diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji wskazanych w *Rozdziale 2. Diagnoza - opis obszaru i ludności*.

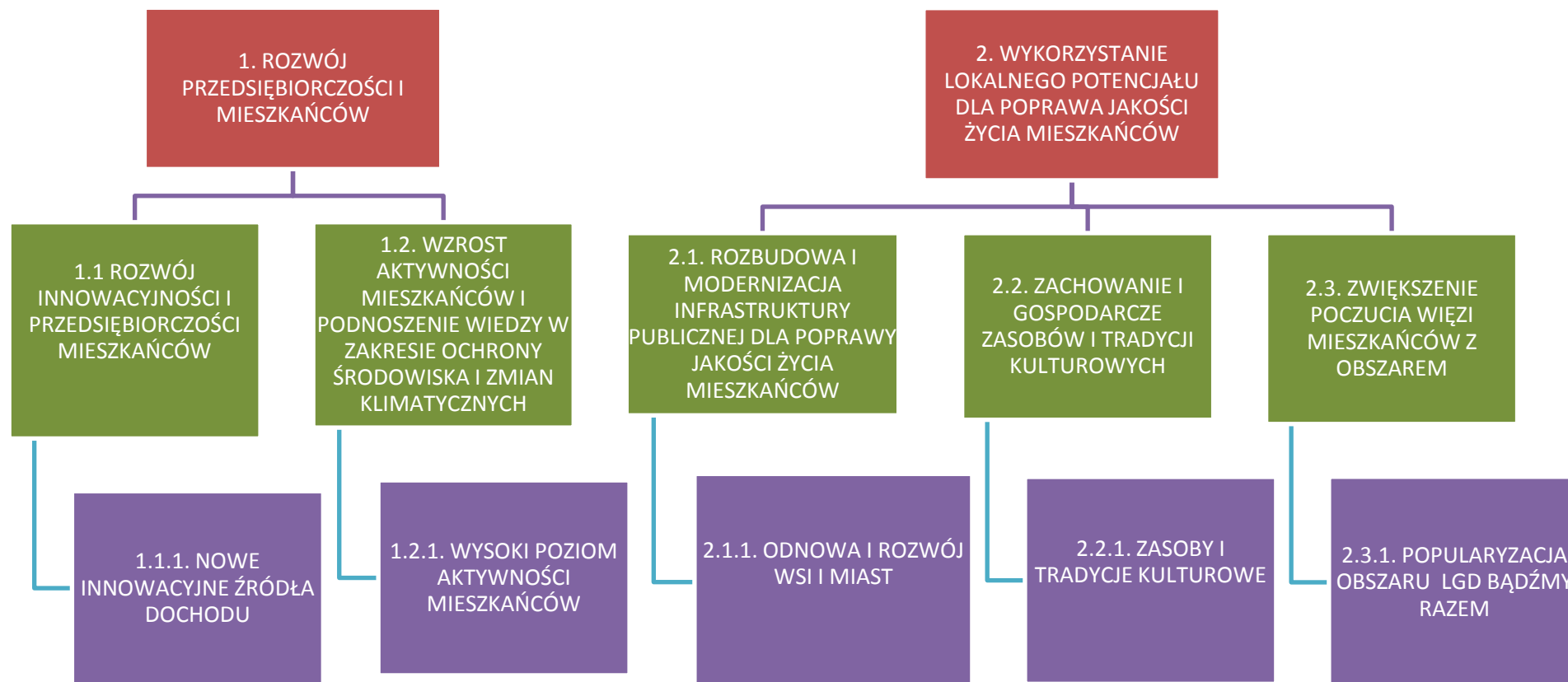
Cel ogólny 1 LSR Rozwój przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców skierowany jest osób fizycznych, bezrobotnych i mieszkańców chcących założyć własną firmę, Drugą grupą docelową są MSP zamierzające rozwinąć działalność w oparciu o lokalne zasoby. Operacje realizowane w ramach celu ogólnego 1 LSR. odnosić się będą również do celu dodatkowego Leader 6A – *Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy*.

Cel ogólny 2. LSR wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawy jakości życia mieszkańców skierowany jest do JST, instytucji kultury której organizatorem jest JST, NGO's oraz inne podmioty wskazane w rozporządzeniu MRiRW w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Operacje wspierane w ramach LSR wykorzystywać mają trendy w turystyce polegające na poznawaniu własnego kraju, tradycji i kultury. Wsparcie infrastruktury turystycznej będzie w szczególności pozytywnie oddziaływać na zidentyfikowany problemu sezonowości dochodów związanych z branżą turystyczną. Uzasadnieniem do realizacji operacji w ramach celu ogólnego jest również oczekiwanie ze strony mieszkańców obszaru LSR umożliwienia większej aktywności w obszarze kultury i wykorzystania wybudowanych lub wyremontowanych świetlic i innych obiektów na cele kulturalne. Operacje realizowane w ramach celu ogólnego 2 LSR. odnosić się będą poza celem podstawowym Leader 6B do celu dodatkowego 6C – *zwiększanie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na obszarach wiejskich oraz podnoszenie poziomu korzystania z nich i poprawianie ich jakości*. Powiązanie to następować będzie poprzez udostępnienie zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych obszarów wiejskich.

W poniżej załączonej matrycy pokazano logiczne powiązanie diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT, celów i wskaźników LSR oraz PROW 2014-2020. W rubryce

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE wskazano obszary wymienione w Analizie SWOT zaliczone do mocnych i słabych stron, które są szczególnie ważne dla społeczności lokalnej. Z kolei, w rubryce CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW wskazano szanse lub zagrożenia odpowiadające zidentyfikowanym problemom społeczno-gospodarczym mogące mieć wpływ skuteczność oddziaływania środków LSR. Niezależnie od obszarów wskazanych w Analizie SWOT w rubryce dotyczącej czynników zewnętrznych wprowadzono zidentyfikowane czynniki mogące mieć wyłącznie wpływ na osiągnięcie założonych wartości docelowych wskaźników.

WYKRES 19 ZESTAWIENIE CELÓW LSR STOWARZYSZENIA LGD BĄDŹMY RAZEM NA LATA 2014-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych z mieszkańcami obszaru LSR

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓLOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<p>Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyrażona w negatywnym poziomie wskaźnika deprywacji lokalnej oraz problem dziedzicznej nieudolności</p> <p>Niska dostępność usług socjalnych dla osób zależnych, w tym starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin</p> <p>Niewystarczająca dla zapewnienia noclegów dla przyjeżdżających turystów infrastruktura turystyczna</p> <p>Korzystne położenie geograficzne i komunikacyjne., bliskość aglomeracji warszawskiej</p> <p>Niższy odsetek podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON, świadczący o stabilizacji gospodarki lokalnej</p> <p>Korzystna struktura</p>	<p>1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ MIESZKAŃCÓW</p> <p>50% budżetu PK</p>	<p>1.1. Rozwój innowacyjności i przedsiębiorczości mieszkańców</p> <p>45% projekty PK</p>	<p>1.1.1. NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU</p>	<p>1. Operacje polegające na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa</p> <p>2. Operacje polegające na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa</p>	<p>Utworzone miejsca pracy (ogółem)</p>	<p>Wzrost przedsiębiorczości Wzrost liczby osób zatrudnionych</p>	<p>2) rozwój przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez:</p> <p>a) podejmowanie działalności gospodarczej, c) rozwijanie działalności gospodarczej, d) podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie określonym w lit. a lub c</p>	<p>Migracja zarobkowa i odpływ ludzi młodych, lepiej wykształconych do ośrodków miejskich (Warszawa)</p> <p>Wzrastające koszty prowadzenia działalności gospodarczej/niestabilne warunki kredytowe, podatkowe/przepisy dotyczące pomocy publicznej</p> <p>Wzrost zjawiska ubóstwa ekonomicznego w społeczeństwie pauperyzacja osób i rodzin, co prowadzi do ich wykluczenia społecznego</p> <p>Utrzymująca się niska konkurencyjność rolnictwa</p> <p>Dostępność środków PROW 2014-2020 na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, restrukturyzacja małych gospodarstw oraz premii na rozpoczęcie działalności</p>
<p>1.2. Wzrost aktywności mieszkańców i podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych</p> <p>5 % budżetu PK</p>		<p>1.2.1. WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW</p>					<p>1. Szkolenia i warsztaty 2. Udzielone wsparcie doradcze i organizacyjne</p>	<p>Osoby przeszkolone w tym liczba osoby z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem</p>

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓLOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<p>wieku ludności w postaci wysokiego udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców</p> <p>Niedostosowane do potrzeb pracodawców kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych</p>								<p>pozarolniczej</p> <p>Rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne</p> <p>Bliskość aglomeracji warszawskiej będącej zarówno atrakcyjnym miejscem pracy, ale również rynkiem zbytu dla produktów i usług świadczonych na obszarze LSR</p>
<p>Czyste powietrze, mało skażone wody oraz obecność terenów leśnych stwarzające potencjał dla turystyki weekendowej</p> <p>Niedostateczna baza lokalowa - dotycząca organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej w powiecie węgrowskim</p>	<p>2. WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW</p> <p>50% budżetu PK</p>	<p>2. 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury publicznej dla poprawy jakości życia mieszkańców</p> <p>35% budżetu PK</p>	<p>2.1.1. ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST</p>	<p>1. Nowe lub zmodernizowane obiekty infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej</p>	<p>Osoby korzystające z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, kulturalnej</p>	<p>Wzrost konkurencyjności turystycznej obszaru LSR</p>	<p>6) budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej</p>	<p>Dewastacja środowiska naturalnego poprzez wzrost liczby dzikich składowisk śmieci</p>

ZIDENTYFIKOWANE PROBLEMY / WYZWANIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNE	CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓLOWE	PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRODUKTY	REZULTATY	ODDZIAŁYWANIE	DZIAŁANIE PROW 2014-2020	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA REALIZACJĘ DZIAŁAŃ I OSIĄGNIĘCIE WSKAŹNIKÓW
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<p>Duża liczba zabytków w większości zabytków sztuki sakralnej i świeckiej</p> <p>Wystarczający poziom wyposażenia bibliotek</p>		<p>2.2. Zachowanie i gospodarcze zasobów i tradycji kulturowych</p> <p>15% budżetu PK</p>	<p>2.2.1. ZASOBY I TRADYCJE KULTUROWE</p>	<p>1. Operacje obejmujące wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury</p> <p>2. Podmioty działające w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR</p>	<p>Osoby odwiedzające zabytki i obiekty</p>		<p>5) zachowanie dziedzictwa lokalnego</p>	<p>Zmiana trendów i tendencji w turystyce na rzecz wypoczynku w miejscach mniej zatłoczonych — w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i lokalną kulturą</p>
		<p>2.3. ZWIĘKSZENIE POCZUCIA WIĘZI MIESZKAŃCÓW Z OBSZAREM</p> <p>5% projektów PK</p>	<p>2.3.1. POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM</p>	<p>1. Wydarzenia służące zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych</p>	<p>1. Uczestnicy wydarzeń służących zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych</p>		<p>8) promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.</p>	

Poniżej zaprezentowano opis poszczególnych przedsięwzięć wskazanych w LSR:

PRZEDSIĘWZIĘCIE: NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU

Cel ogólny 1. Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców

Cel szczegółowy 1.1. Rozwój innowacyjności i przedsiębiorczości mieszkańców

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. określone w § 2 ust 1 pkt 2) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. *rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym strategią rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez: podejmowanie działalności gospodarczej (a), rozwijanie działalności gospodarczej (b), podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie określonym w lit. a lub c (d)* Beneficjentami operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa będą osoby fizyczne zgodnie z przepisami rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (dalej: rozporządzenie MRiRW z dnia 24 września 2015 r.). Beneficjentami operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa będą MSP z obszaru działania LSR. Celem Przedsięwzięcia jest szczególnie wsparcie zakładania działalności gospodarczych oraz rozwijania firm w branży turystycznej i około turystycznej. Premia na rozpoczęcia działalności gospodarczej wynosić będzie 50 tys. zł. Premia będzie wypłacana w formie płatności ryczałtowej w wysokości 100% kosztów wskazanych we wniosku i biznes planie. Wsparcie dla operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa wyniesie do 200 tys. zł, przy 70% kosztów kwalifikowalnych określonych we wniosku i biznes planie. W tym zakresie dokonano zmniejszenia maksymalnej kwoty wsparcia w ramach rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa. W ramach Przedsięwzięcia przewiduje się również wsparcie działań podnoszących kwalifikacje osób realizujących operacje w lit. a lub c. Operacje te będą realizowane jako część operacji związanej z podejmowaniem lub rozwijaniem działalności gospodarczej w wysokości 70% kosztów kwalifikowalnych określonych we wniosku i biznes planie, w kwocie nie wyższej niż maksymalna wysokość wsparcia wskazana dla operacji określonych w lit. a i c. *Sposób finansowania:* Projekty konkursowe

PRZEDSIĘWZIĘCIE: WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW

Cel ogólny 1. Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców

Cel szczegółowy 1.2. Wzrost aktywności mieszkańców i podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. określone w § 2 ust 1 pkt 1) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. *wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych.* Beneficjentem będą osoby fizyczne, osoby prawne, organizacje pozarządowe w tym przedsiębiorcy. Przedsięwzięcie zostanie skierowane przede wszystkim do osób z grup defaworyzowanych na rynku pracy. W ramach Przedsięwzięcia realizowane będzie aktywizacja społeczno zawodowa, w tym: szkolenia podnoszące kompetencje zawodowe i dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne, doradztwo z zakresu tworzenia i wdrażanie

społecznych projektów nakierowanych na kultywowanie wartości środowiska przyrodniczego, Działania edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną mieszkańców. Przedmiotem działań będzie rozpoczęcie działalności gospodarczej, szczególnie w obszarze ochrony środowiska lub turystyki. Na podstawie doświadczeń realizacji PROW 2007-2013 i Małych Projektów wsparcie dla operacji szkoleniowych, doradczych wyniesie do 50 tys. zł.
Sposób finansowania: Projekty konkursowe

PRZEDSIĘWZIĘCIE: ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST

Cel ogólny 2. Wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawa jakości życia mieszkańców

Cel szczegółowy 2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury publicznej dla poprawy jakości życia mieszkańców

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. *określone w § 2 ust 1 pkt 6) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. budowy lub przebudowy ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej.* W ramach Przedsięwzięcia wspierany będzie rozwój infrastruktury turystycznej w tym gastronomicznej i noclegowej oraz stworzenie bazy do uprawiania zróżnicowanych form turystyki, oraz rozwój różnych form infrastruktury służącej rekreacji i kultury. Realizowane będą szczególnie inwestycje w świetlice wiejskie, place zabaw, siłownie plenerowe i inne operacje służące zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej. Beneficjentem wsparcia będzie gmina lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST. Operacje powinny być spójne z dokumentacją planistyczną gminy lub lokalną strategią rozwoju gminy lub planem rozwoju miejscowości. Koszty kwalifikowane obejmować będą koszty budowy przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych; koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji oraz koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Wysokości do 200 tys. zł na beneficjenta w okresie realizacji PROW 2014-2020.
Sposób finansowania: Projekty konkursowe.

PRZEDSIĘWZIĘCIE: ZASOBY I TRADYCJE KULTUROWE

Cel ogólny 2. Wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawa jakości życia mieszkańców

Cel szczegółowy 2.2. Zachowanie i gospodarcze zasobów i tradycji kulturowych

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. *określone w § 2 ust 1 pkt 5) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. zachowanie dziedzictwa lokalnego.* Beneficjentem będą osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, gminy, instytucje kultury (dla której organizatorem jest JST). Zakres obejmować będzie kultywowanie oraz rozwój dziedzictwa kulturalnego regionu, w tym zwłaszcza w zakresie zachowania obrzędów, tradycji, ginących zawodów, itp. oraz troski o zabytki kultury materialnej i niematerialnej. Zakres obejmować będzie również wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz zagospodarowania ich czasu wolnego poprzez udział w zajęciach edukacyjnych/kulturalnych. Zakres operacji polegać będzie na zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego przez odbudowę, renowację, restaurację albo remont lub oznakowanie obiektów ważnych dla społeczności lokalnej wpisanej do rejestru zabytków lub objętych ewidencją zabytków, remont lub wyposażenie

istniejących muzeów lub innych obiektów pełniących ich funkcje, kultywowanie: miejscowych tradycji, obrzędów i zwyczajów, języka regionalnego i gwary, tradycyjnych zawodów i rzemiosła, prowadzenie badań nad obszarem wdrażania LSR. W szczególności realizowane będą projekty aktywizujące mieszkańców obejmujące obszar LSR i wykorzystujące nowe środki komunikacji i promocji. Realizowane będą operacje służące zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej. Wysokości do 100 tys. zł na beneficjenta w okresie realizacji PROW 2014-2020. *Sposób finansowania:* Projekty konkursowe.

PRZEDSIĘWZIĘCIE: POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM

Cel ogólny 2. Wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawa jakości życia mieszkańców

Cel szczegółowy 2.3. Zwiększenie poczucia więzi mieszkańców z obszarem

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2014-2020, poddziałanie 19.2. określone w § 2 ust 1 pkt 8) rozporządzenia MRiRW z dnia 24 września 2015 r. *promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.* W niniejszym przedsięwzięciu w sposób nowatorski proponuje się zrównoważony rozwój turystyki wykorzystując unikatowe zasoby przyrodniczo krajobrazowe i kulturowe całego obszaru działania LGD. Proponuje się promowanie walorów turystycznych obszaru LSR, które będzie stanowić wkład w rozwój gospodarczy regionu. Beneficjentami będą rolnicy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe. Zakres obejmować będzie działania kulturalne i społeczne, mapy, wydawnictwa, foldery i witryny internetowe itp. odnoszące się do historii, kultury oraz walorów turystycznych obszaru LSR. Realizowane będą projekty promocyjne produktów lub usług lokalnych; wydarzenia specyficzne dla LSR; publikacje inne materiały informujące miejscowości, obiekty ważne lub charakterystyczne dla obszaru LSR. Wysokości do 50 tys. zł na beneficjenta w okresie realizacji PROW 2014-2020. *Sposób finansowania:* Projekty konkursowe

Przyjęte przedsięwzięcia LSR stanowią sekwencję interwencji planowanych do przeprowadzenia w ramach realizacji LSR. W sposób szczególny można wskazać na etapowość i sekwencyjność projektów przewidzianych do realizacji w przedsięwzięciu. Produktem przedsięwzięcia WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW będą szkolenia podnoszące kompetencje zawodowe i dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne, doradztwo z zakresu tworzenia i wdrażanie społecznych projektów nakierowanych na kultywowanie wartości środowiska przyrodniczego. Osoby przeszkolone będą następnie mogły zdecydować się na podjęcie decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej. W ramach przedsięwzięcia NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU planuje się zakładanie firm w branżach szczególnie istotnych dla obszaru. Przewiduje się preferencję dla operacji innowacyjnych i tworzących nowe miejsca pracy poza wymagane minimum w przepisach prawa szczegółowo regulujących zasady udziela wsparcia. Wsparciem funkcjonujących przedsiębiorstw na obszarze LSR będą projekty infrastrukturalne i nie tylko wykorzystujące komercyjnie potencjał przyrodniczy obszaru LSR w ramach przedsięwzięcia ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST. Finalnie wsparciem dla MSP z obszaru otrzymujących wsparcie w ramach NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU będą projekty promocyjne realizowane w ramach przedsięwzięcia POPULARYZACJA

OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM. Podkreślenia wymaga, że w ramach działań informacyjnych i promocyjnych LGD Planu Komunikacji zaplanowano informowanie o efektach zrealizowanych projektów (dobre przykłady), co zapewni konieczną wymianę informacji w celu skorzystania z efektów zrealizowanych uprzednio operacji przez inną grupę docelową lub innego wnioskodawcę. Zapewniony zostanie tym samym efekt rozlewania (ang. *spill-over*) funduszy publicznych¹⁸.

LGD przewidziało liczne cele szczegółowe odnoszące się do różnych metod i zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów. Przykładem takiego przedsięwzięcia jest WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW. Celem projektów realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia będzie podniesienie kapitału społecznego poprzez wspieranie partnerstw w działaniach aktywizujących przedsiębiorczość lokalną i rozwój mikroprzedsiębiorstw. prowadzone będą działania zorientowane na zwiększenie aktywności sektora społecznego w społeczności lokalnej (szkolenia, warsztaty, wizyty studyjne, spotkania informacyjne, z tym że ich treść dostosowana będzie do profilu i specyfiki lokalnej gospodarki (produkty lokalne, ginące zawody, turystyczne ścieżki tematyczne itd., itp.). Dodatkowym wsparciem efektów pozyskanych w tym przedsięwzięciu będą projekty realizowane w przedsięwzięciu POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM. Celem realizowanych działań odnoszących się do różnych sektorów i partnerów będzie podniesienie aktywności gospodarczej i rozwoju mikroprzedsiębiorstw na terenie LGD. Realizacja operacji wspartych w ramach tego celu zapewni **integrację sektora gospodarczego i sektora społecznego oraz podmiotów publicznych**. Produktem tych operacji będą właśnie materiały, które pozwolą dotrzeć z informacją do różnych odbiorców i grup społecznych oraz sektorów. Realizacja celu integrować będzie branże gospodarcze związane z wykorzystaniem turystycznym i okołoturystycznym obszaru tj. gastronomia, udzielanie noclegów, drobne usługi okołoturystyczne.

Cele LSR realizowane mają być przez projekty konkursowe oraz projekty współpracy. LGD nie planuje na tym etapie programowania realizacji operacji grantowych ani operacji własnych.

LGD zaplanowało realizację projektów współpracy w ramach 2% środków przewidzianych na wsparcie realizacji operacji w ramach LSR łącznie ze środkami na wsparcia funkcjonowania LGD. Projektom współpracy przypisano cele i wskaźniki LSR jakie te projekty będą realizować. LGD planuje realizację następujących projektów współpracy:

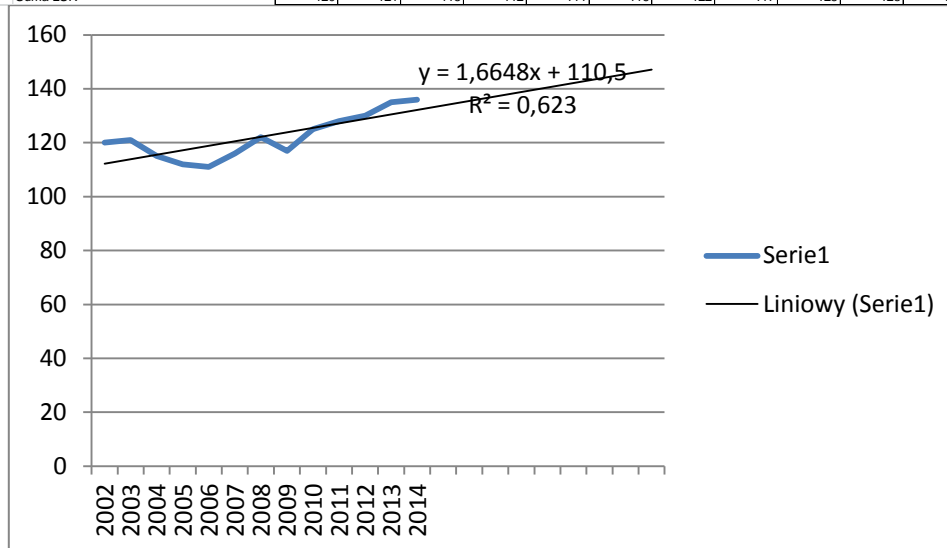
Każdy z rodzajów wskaźników produktu, rezultatu oraz oddziaływania odpowiada bezpośrednio przyjętemu celom szczegółowym oraz ogólnym. Wskaźniki spełniają kryteria S.M.A.R.T., tj., kryteria *Trafności, Adekwatności, Spójności, Użyteczności* oraz *Efektywności*. Wskaźniki produktu mierzą fizyczne efekty (produkty usług) będące wynikiem pojedynczych operacji składających się na przedsięwzięcia. Wskaźnik produktu został skonstruowany w taki sposób, aby dawał wprost informację o postępach w realizacji przedsięwzięć. Wskaźniki

¹⁸ Por. Efekt rozlewania się (ang. *spill-over*) oznacza dyfuzję czy też rozprzestrzenianie się działań podjętych w pewnej sferze lub na pewnym obszarze na kolejne sfery i obszary. Podejście to jest pochodną filozofii zaproponowanej przez J. Monnet'a, który opowiadał się za stopniowym przechodzeniem do kolejnych etapów współpracy opartej na wcześniejszych osiągnięciach.

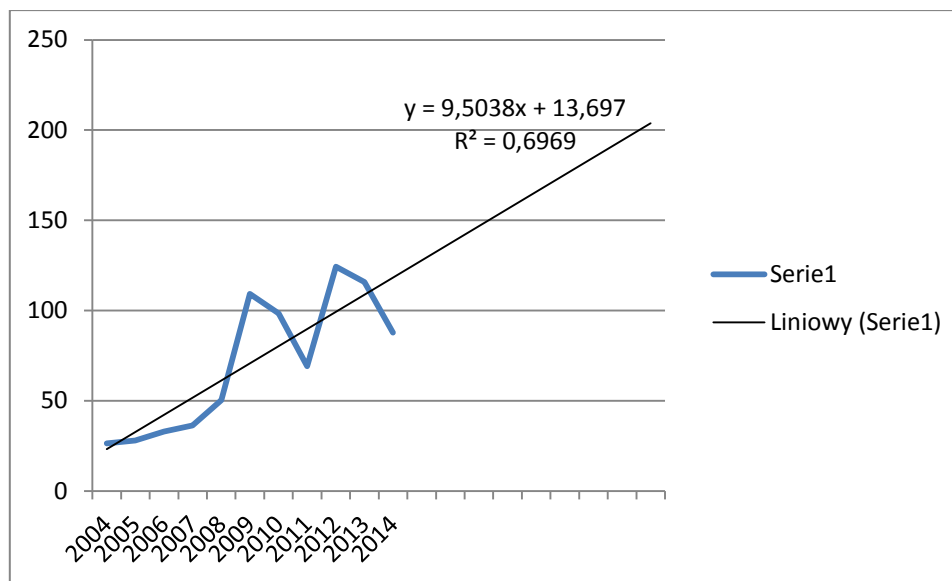
oddziaływania służą ocenie osiągnięcia celów ogólnych strategii. Wskaźniki te dobrane zostały w taki sposób, aby określały zmiany w środowisku makroekonomicznym i makrospołecznym LGD. Wskaźniki oddziaływania mierzą konsekwencje poszczególnych operacji wykraczając poza bezpośrednie, natychmiastowe efekty dotyczące bezpośrednich beneficjentów oraz adresatów znajdujących się w otoczeniu. W tabelach wskazano mierzalne, przejrzyste wskaźniki. Do każdego wskaźnika są podane źródła danych i okresy pomiaru, wartość bazowa oraz termin osiągnięcia wartości docelowych. W Regulaminie biura LGD zapewniono mechanizmy właściwej kontroli jakości danych i walidacji statystycznej wskaźników w okresie wdrożenia LSR. Informacje na potrzeby systemu monitoringu wskaźników pozyskane zostaną z kilku źródeł. W przypadku wskaźników oddziaływania ze statystyk publicznych, ogólnodostępnych, czyli z danych GUS. Informacje do kontrolowania postępu w przypadku wskaźników produktu pozyskiwane będą bezpośrednio od beneficjentów wspartych w wyniku realizacji LSR. Beneficjenci w umowach zawieranych z LGD zobowiązani zostaną do sprawozdawania stopnia osiągniętych przez nich wskaźników. Niektóre z zebranych przez LGD informacji będą wymagały przetworzenia w celu określenia wartości wskaźników. Wskaźniki oddziaływania będą wyliczane corocznie przez biuro LGD na podstawie danych GUS za dany rok. Dane do wskaźników produktu pozyskiwane będą od beneficjentów, którzy zobowiązani zostaną umową do systematycznej sprawozdawczości z osiągniętych wskaźników obowiązkowych. W ramach biura LGD prowadzona będzie sprawozdawczość rzeczowa i finansowa oraz monitoring. Postęp osiągania wartości wskaźników przedstawiany będzie w rocznych sprawozdaniach zamieszczanych do publicznej informacji. Do szacowania wskaźników LSR wykorzystano – tam gdzie było to możliwe – doświadczenia poprzednich okresów programowania funduszy UE, szczególnie LSR z poprzedniego okresu programowania 2007-2013. Stan początkowy wskaźników oddziaływania określony został w sposób adekwatny do tego, jak będzie robiło to biuro LGD, czyli został zaczerpnięty z danych GUS. Szacowania wartości docelowej dokonano w oparciu o dane dostępne w zasobach statystyki publicznej, wykorzystując do tego celu metodę przedłużenia trendu logarytmicznego. Wskaźniki produktu z założenia mają przyjętą wartość zero, jednak beneficjent będzie zobowiązany do określenia wartości wskaźnika istniejącego w chwili rozpoczęcia projektu. Wartość docelowa wskaźników oddziaływania oszacowana została poprzez zastosowanie modelowania statystyczno-matematycznego z uwzględnieniem poziomu alokacji na realizację LSR. Modelowanie matematyczno-statystyczne umożliwiło oszacowanie wartości docelowej wskaźnika przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 1000 mieszkańców). Wartość wskaźnika wyliczona na podstawie modelowania matematyczno-statystycznego to 147. Ze względu na wartość wsparcia z LSR zakłada się, że wartość docelowa wskaźnika będzie wyższa i wyniesie 160. Podobnie dla wskaźnika Intensywności ruchu turystycznego (liczba turystów polskich i zagranicznych korzystających z noclegów/1000 mieszkańców) wartość wskaźnika wyliczona na podstawie modelowania matematyczno-statystycznego to 194. Wartość ta zostanie przyjęta jako docelowa pomimo wsparcia z LSR. Wynika to ze spadku wskaźnika w roku 2014 r.

WYKRES 20 METODOLOGIA SZACOWANIA WSKAŹNIKA ODDZIAŁYWANIA WSKAŹNIK PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH W SYSTEMIE REGON NA 1000 MIESZKAŃCÓW)

Kod	Jednostka terytorialna	podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności												
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1142629022	Bielany (2)	51	54	56	55	56	59	62	56	60	62	62	65	66
1142633000	Powiat węgrowski	69	67	59	57	55	57	60	61	65	66	68	70	70
	Suma LSR	120	121	115	112	111	116	122	117	125	128	130	135	136

WYKRES 21 METODOLOGIA SZACOWANIA WSKAŹNIKA ODDZIAŁYWANIA INTENSYWNOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO (LICZBA TURYSTÓW POLSKICH I ZAGRANICZNYCH KORZYSTAJĄCYCH Z NOCLEGÓW/1000 MIESZKAŃCÓW)

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia LGD Bądźmy Razem - PROJEKT -

1.0	CEL OGÓLNY 1	ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW						
1.1	CELE SZCZEGÓLOWE	ROZWÓJ INNOWACYJNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW						
1.2		WZROST AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW I PODNOSZENIE WIEDZY W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA I ZMIAN KLIMATYCZNYCH						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w1.0	Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 1000 mieszkańców)		szt.	135	160	Opracowanie własne na podstawie GUS		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		szt.	0	41	Dane od beneficjentów		
w1.2	Liczba osób przeszkolonych w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem		os.	0	180	Dane od beneficjentów		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2013 rok	końcowa 2023 rok	
1.1.1	INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU	Osoby fizyczne, MSP	konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	31	Dane od beneficjentów
1.1.2				Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	10	Dane od beneficjentów
1.2.1	WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW	Osoby fizyczne	konkurs	Liczba szkoleń	szt.	0	9	Dane od beneficjentów
SUMA				50				

2.0	CEL OGÓLNY 2	WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW						
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	ROZBUDOWA I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY PUBLICZNEJ						
2.2		ZACHOWANIE I GOSPODARCZE ZASOBÓW I TRADYCJI KULTUROWYCH						
2.3		ZWIĘKSZENIE POCZUCIA WIĘZI MIESZKAŃCÓW Z OBSZAREM						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w2.0	Intensywność ruchu turystycznego (liczba turystów polskich i zagranicznych korzystających z noclegów/1000 mieszkańców)		korzystający z noclegów/1000 mieszkańców	116	194	obliczenia własne na podstawie GUS		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w2.1	Osoby korzystające z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, kulturalnej		os.	0	45 000	Dane od beneficjentów		
w2.2	Liczba uczestników wydarzeń kulturalnych w ciągu roku		os.	0	30 000	Dane od beneficjentów		
w2.3	Liczba uczestników wydarzeń służących zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych		os.	0	45 000	Dane od beneficjentów		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	Wartość		
		początkowa 2013 rok	końcowa 2023 rok					
2.1.1	ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST	JST, instytucje kultury dla których organizatorem jest JST, NGO	konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej lub kulturalnej - świetlice	szt.	0	8	Dane od beneficjentów

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia LGD Bądźmy Razem - PROJEKT -

				Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej lub kulturalnej - małe place zabaw	szt.	0	23	Dane od beneficjentów
2.2.1	ZASOBY I TRADYCJE KULTUROWE	NGO, MSP	konkurs	Liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury	szt.	0	7	Dane od beneficjentów
				Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	0	7	Dane od beneficjentów
2.3.1	POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM	NGO, MSP	konkurs	Liczba wydarzeń służących zachowaniu, upowszechnianiu oraz promocji obszaru LSR lub produktów i usług lokalnych	szt.	0	9	Dane od beneficjentów
				54				

Rozdział VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Procedury wyboru i oceny operacji stanowią część Regulaminu Rady. Projekt Regulaminu był konsultowany w ramach LGD, ale również szerzej podczas konsultacji LSR z mieszkańcami obszaru. Podstawowym celem procedur wyboru i oceny jest stworzenie sprawnych mechanizmów oceny i wyboru operacji przez Radę, zgodnych z obowiązującymi przepisami i wykorzystującymi doświadczenia wyniesione z poprzedniego okresu funkcjonowania Rady w ramach PROW 2007-2013. Przyjęte procedury wyboru operacji zakładają, w szczególności:

- wybór operacji przez Radę, której skład odpowiada wymogom trójsektorowości, w składzie jest osoba młoda do 35 roku życia i kobieta,
- zastosowano mechanizmy gwarantujące utrzymanie zasady parytetów przy wyborze operacji dotyczących sektora publicznego i pojedynczych grup interesu, w tym celu wprowadzono rejestr interesu członków organu decyzyjnego,
- zapewniono, że wyniki oceny i wyboru operacji przez Radę będą podawane do publicznej wiadomości po zakończeniu pracy Rady,
- zastosowaniu mechanizmy gwarantujące wyłączenie członków Rady z oceny operacji w przypadku wystąpienia ich powiązań lub konfliktu interesów z wnioskodawcą zarówno na wniosek członka Rady oraz z uzasadnionych przyczyn na wniosek Przewodniczącego Rady,
- stosowanie transparentnych, obiektywnych, jasnych i nie zmienianych w trakcie naboru kryteriów ocen wniosków,
- umożliwienie wnioskodawcom składanie protestów od decyzji Rady,
- wprowadzono zasady ustalania przez Radę kwot wsparcia poszczególnych operacji
- określono wzory dokumentów np. karta oceny zgodności z Programem, karta oceny operacji pod względem spełniania kryteriów wyboru.

Procedury wyboru operacji określają poza tym sposób i zasady postępowania Rady na wszystkich etapach oceny zgodności operacji z LSR i PROW 2014-2020 oraz ustalania list operacji wybranych, w tym rozstrzygnięcia o miejscu na liście gdy kilka operacji otrzymało jednakową liczbę punktów.

Przyjęte kryteria wyboru operacji promują innowacyjność, tworzenie miejsc pracy, większe od wymaganego zaangażowanie wkładu własnego wnioskodawcy, wpływ operacji na poprawę stanu środowiska oraz realizację celów i wskaźników LSR. **W LSR doprecyzowano pojęcie innowacyjności zdefiniowane w PROW 2014-2020.** Przez innowacyjność będzie rozumiane zastosowanie lub wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, procesów (technologii), metod organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie lokalnych zasobów unikalnych i charakterystycznym na obszarze LSR (przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych). Innowacyjne może być ich nietypowe, niestandardowe wykorzystanie czy promocja.

Punkty przyznawane są poza tym dla operacji zwiększających atrakcyjność turystyczną obszaru, wykorzystujących jego walory przyrodnicze (te zagadnienia, związane z lepszym wykorzystaniem potencjału turystycznego obszaru zostały szczególnie podniesione w diagnozie i analizie SWOT). W kryteriach ocen znaczącą liczbę punktów mogą otrzymać wnioski dobrze przygotowane, kompletne pod względem wymaganych załączników (eliminacja wniosków nie przemyślanych, nie gotowych do realizacji). Wszystkie kryteria zostały szczegółowo opisane, a na użytek niektórych z nich sformułowane zostały definicje kluczowych pojęć, np. innowacyjności lub grupy defaworyzowanej. W stosunku do kryteriów obowiązujących w poprzednim okresie programowania znacząco zwiększono udział kryteriów oceniających liczbę utworzonych miejsc pracy i innowacyjność. W Regulaminie Rady opisano procedurę aktualizacji kryteriów wyboru operacji i ich konsultacji z mieszkańcami. Zmiany będą dokonywane na podstawie wniosków członków składanych do Zarządu LGD a także na podstawie wyników ewaluacji LSR dokonywanych zgodnie z przyjętym planem ewaluacji. Regulamin obejmuje również procedurę ogłaszania naboru wniosków. Niezależnie od Regulaminu Rady opracowano procedurę aktualizacji LSR.

Na obecnym etapie programowania LSR nie zakłada realizacji projektów grantowych i własnych. Na podstawie wstępnych porozumień z innymi lokalnymi grupami działania przewidziana jest realizacja kilku projektów współpracy, które będą kontynuacją dobrej współpracy z poprzedniego okresu programowania.

Na etapie programowania LSR dokonano określenia intensywności pomocy w zależności od kategorii beneficjenta lub rodzaju operacji w następujących przedsięwzięciach:

W zakresie przedsięwzięcia **NOWE INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU** ustalono wysokość premii na rozpoczęcia działalności gospodarczej w wysokości 50 tys. zł. W ramach LSR 2007-2013 zawartych zostało 5 umów na *działanie 312. PROW Różnicowanie działalności rolniczej w kierunku działalności nierolniczej* na łączną kwotę 304 669,50 zł, natomiast zrealizowano płatności na kwotę 204 152,00 zł, co daje średnią wartość wsparcia w wysokości ok. 40 tys. zł. Na podstawie analizy historycznych płatności LSR z okresu programowania 2007-2013 oraz aktualnych uwarunkowań gospodarczych obszaru LSR ustalono kwotę wsparcia na Premię na rozpoczęcie działalności gospodarczej w wysokości 50 tys. zł. Premia będzie wypłacana w formie płatności ryczałtowej. Sytuacja społeczno-gospodarczą obszaru pokazuje konieczność realizacji działań skierowanych na rozwój przedsiębiorczości. Ustalona w ww. sposób wartość będzie kwotą przyznania pomocy, o którą będzie mógł ubiegać się wnioskodawca. Istotne jest to, że będzie to kwota stała a opracowany biznes plan będzie musiał być uzasadniony ekonomicznie co oznacza, że planowane inwestycje muszą uzasadniać wnioskowaną kwotę. Wnioskowana kwota natomiast musi odpowiadać (być równa) wysokości wsparcia przyznawanego na rozpoczynanie działalności gospodarczej określonej w LSR. Wysokość wsparcia na Rozwijanie działalności gospodarczej ograniczono z 300 tys. do maksymalnie 200 tys. zł zwrotu kosztów kwalifikowanych. Decyzja ta wynika z analizy wysokości płatności w ramach *działania 311. PROW Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*. W okresie programowania 2007-2013 zawarte zostały 2 umowy na kwotę 365 173,50 zł, z czego zrealizowano płatności na kwotę

190 173,50 zł, co daje średnio 95 tys. zł¹⁹. Mając jednak na uwadze uproszczenie zasad wsparcia przeznaczonego dla MSP można spodziewać się większego zainteresowania tym rodzajem wsparcia i dokonano ustalenia kwoty wsparcia na poziomie 200 tys. zł.

W zakresie przedsięwzięcia **ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST** ustalono maksymalną wysokość wsparcia w wysokości 200 tys. zł w okresie programowania 2014-2020. Z uwagi na możliwe wsparcie operacji z innych środków publicznych w ramach PROW 2014-2020, Działanie Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich (art. 20), Poddziałanie Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury, wprowadzono limit wartości operacji możliwej do sfinansowania w ramach LSR. Wysokość wsparcia ustalona została na podstawie danych historycznych działania Odnowa i rozwój wsi w ramach Leader w okresie programowania 2007-2013 i sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LSR.

W zakresie przedsięwzięcia **ZASOBY I TRADYCJE OBSZARU** ustalono maksymalną wysokość wsparcia w wysokości 100 tys. zł w okresie programowania 2014-2020. Z uwagi na możliwe wsparcie operacji z innych środków publicznych w ramach PROW 2014-2020, Działanie Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich (art. 20), Poddziałanie Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej, Zakres: Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego wprowadzono limit wartości operacji możliwej do sfinansowania w ramach LSR w okresie realizacji PROW 2014-2020. Wysokość wsparcia ustalona została na podstawie danych historycznych działania Małe projekty w ramach Leader w okresie programowania 2007-2013 i sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LSR.

W zakresie przedsięwzięcia **POPULARYZACJA OBSZARU LGD BĄDŹMY RAZEM** z uwagi na doświadczenia okresu programowania 2007-2013 Małe Projekty w zakresie Promowanie, zachowanie, odtworzenie, zabezpieczenie lub oznakowanie cennego, lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego, w szczególności obszarów objętych poszczególnymi formami ochrony przyrody, w tym obszarów Natura 2000 ustalono maksymalną wysokość wsparcia 50 tys. zł kosztów kwalifikowanych.

¹⁹ Patr. Raport Wykonanie badania ewaluacyjnego w zakresie monitoringu oraz ewaluacji działań związanych z wdrażaniem lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem”, STREFAPLUS, Warszawa 2015

Rozdział VII. Plan działania

Plan działania zakłada realizację LSR w trzech etapach : Etap I – od drugiej połowy 2016 do końca 2018 roku, Etap II – od początku 2019 do końca 2020 roku oraz Etap III – od początku 2021 roku do końca 2022 roku. Podział na poszczególne etapy wynika z wymogów unijnych nowej perspektywy finansowej na lata 2014-2020, wyznaczenie celów pośrednich na 2018 r. i celów końcowych na 2023 r. i powiązanie wyników z finansowymi karami i nagrodami (tzw. ramy wykonania). Szczegółowa informacja o planie działania LSR obejmująca harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników LSR znajduje się w tabeli Plan działania stanowiącej załącznik do LSR.

Etapy wdrożenia LSR będą podobne co do sposobu, sekwencji i intensywności działań, wzajemnie ze sobą powiązanych. Każdy z tych etapów będzie rozpoczynał się realizacją działań szkoleniowych i doradczych umożliwiających przyszłym wnioskodawcom zdobycie wiedzy niezbędnej do przygotowania dobrych wniosków. Przewiduję się zwiększoną intensywnością w I etapie wdrożenia LSR. W kolejnych etapach wydatkowanie środków LGD następować będzie sukcesywnie. Planuje się osiągnięcie poziomu, co najmniej 50% każdego ze wskaźników produktu, który został przewidziany do realizacji w latach 2016 – 2018. LGD planuje również wykorzystanie, co najmniej 40% środków finansowych na realizację LSR, w tym 20% środków finansowych na realizację LSR na operacje dedykowane w LSR grupom defaworyzowanym i 40% środków finansowych na realizację LSR na utworzenie miejsc pracy.

Zwiększone wydatkowanie środków w dwóch ostatnich etapach wynika ze specyfiki działania LGD gdzie w pierwszej kolejności realizowane będą zintensyfikowane działania aktywizujące i informacyjne LSR. Wzrost wydatkowania środków będzie wprost oddziaływać na wskaźniki LSR. Odsetek projektów rozliczonych powodować będzie poprawę wykonania założonych wskaźników zarówno na poziomie przedsięwzięć jak i celów szczegółowych.

Rozdział VIII. Budżet LSR

W ramach programowania LSR określono planowany budżet na poszczególne zakresy wsparcia tj. realizację LSR, współpracę, koszty bieżące i aktywizację. Kwoty wsparcia finansowego zaplanowane w budżecie LSR nie przekraczają kwot na LSR określonych w załączniku nr 6 do Regulaminu konkursu, *Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR.*

Maksymalne kwoty środków działania LEADER przewidziane na poddziałanie 19.2 PROW w odniesieniu do LSR wyniosą 9 000 000 zł. Zgodnie z wymogami PROW 2014-2020, 50% budżetu LSR przeznaczonego na realizację poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” w ramach PROW przeznaczone jest na przedsięwzięcia związane z tworzeniem lub utrzymaniem miejsc pracy. Maksymalna kwota środków działania LEADER przewidziana na poddziałanie 19.3 PROW, która została uwzględniona w LSR na etapie wyboru LSR stanowi równowartość 2% kwoty przewidzianej na poddziałanie 19.2, czyli 180 000 zł. LGD będzie realizować LSR na obszarze zamieszkanym przez nie więcej niż 50 tys. mieszkańców, a zatem w ramach poddziałania 19.4 dostępna będzie maksymalna kwota 2 050 000 zł. Na podstawie doświadczeń z okresu programowania 2007-2013 oraz zwiększony zakres obowiązków wynikających przede wszystkim z obsługi Rady LGD ustalono podział środków Koszty bieżące oraz Aktywizacja wskazując 80% środków na koszty bieżące i 20% środków na działania związane z aktywizacją LGD zakłada wykorzystania wyłącznie jednego funduszu wiodącego, czyli PROW 2014-2020.

TABELA 2 PLANOWANY BUDŻET LSR NA POSZCZEGÓLNE ZAKRESY WSPARCIA

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	9 000 000	-	-	-		-
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	180 000			-		-
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 640 000	-	-	-	1 640 000	-
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	410 000	-	-	-	410 000	-
Razem	11 230 000	-	-	-	2 050 000	--

Źródło: Opracowanie własne

Zgodnie z art. 59 ust. 2 rozporządzenia nr 1305/2013 wkład EFRROW oblicza się na podstawie kwoty kwalifikowalnych wydatków publicznych. Jednocześnie w przypadku podmiotów sektora finansów publicznych poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi maksymalnie 63,63 % kosztów kwalifikowalnych, a wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 36,37% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta. W ramach LSR dokonano równego podziału środków

LSR na dwa cele ogólne, cel 1 LSR. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW 50% środków budżetu oraz cel 2 LSR WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW pozostałe 50% budżetu LSR.

W ramach celu ogólnego 1. LSR większość środków przeznaczono na przedsięwzięcie INNOWACYJNE ŹRÓDŁA DOCHODU na które przeznaczono 45% środków, natomiast 5% środków budżetu LSR przeznaczono na przedsięwzięcie WYSOKI POZIOM AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW. Projekty w obu przedsięwzięciach będą tworzyły miejsca pracy i przyczyniały się do utrzymywania istniejących miejsc pracy na obszarze LSR.

W ramach celu 2. LSR większość 35% budżetu LSR środków zaplanowano na projekty w ramach przedsięwzięcia ODNOWA I ROZWÓJ WSI I MIAST gdzie beneficjentem będą jednostki sektora finansów publicznych (gminy, instytucje kultury, dla której organizatorem jest JST). Kwota udostępniona dla beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych w celu szczegółowym 2.1. wyniesie 3 150 000 zł. W ramach kolejnego przedsięwzięcia ZASOBY I TRADYCJE KULTUROWE zaplanowano 15% budżetu LSR. Beneficjentem projektów realizowanych w tym przedsięwzięciu będą mogły być oprócz osób fizycznych, osób prawnych, jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej również gminy, instytucje kultury (dla której organizatorem jest JST). Zaplanowano jednak, że nie więcej niż 50% środków w tym przedsięwzięciu zostanie przekazanych do beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych. Kwota udostępniona dla beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych w przedsięwzięciu ZASOBY I TRADYCJE KULTUROWE wyniesie zatem 675 000 zł. Łącznie budżet LSR udostępniony beneficjentom będących jednostkami sektora finansów publicznych wyniesie 3 825 000,00 zł.

LSR zaplanowała realizację co najmniej 2 projektów współpracy w tym przynajmniej jednego dotyczącego współpracy międzynarodowej określając szczegółowo cele i wskaźniki LSR jakie te projekty będą realizować. W ramach poddziałania 19.3 zaplanowano zatem wydatkowanie 2% środków na projekty współpracy.

TABELA 3 PLAN FINANSOWY W ZAKRESIE PODDZIAŁANIA 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	4 398 750,00	776 250,00		5 175 000
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	3 251 250,00		573 750,00	3 825 000,00
Razem	8 223 750,00	776 250,00	573 750,00	9 000 000,00

Źródło: Opracowanie własne

Rozdział IX. Plan komunikacji

Plan komunikacji znajdujący się w załączniku do LSR posłuży wspieraniu realizacji celów LSR poprzez zachęcenie potencjalnych beneficjentów i mieszkańców obszaru LGD do korzystania ze środków wsparcia na rzecz realizacji lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność lokalną. Działania informacyjno-promocyjne spójne są ze Strategią komunikacji PROW 2014-2020. Celami szczegółowymi Planu komunikacji są:

- 1) Informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz doradztwo w procesie realizacji projektów
- 2) Integracja i aktywizacja społeczności lokalnej z uwzględnieniem jej trójsektorowości w celu efektywnego wdrożenia LSR
- 3) Budowanie pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach lokalnej strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji

Plan komunikacji skierowany jest do wszystkich grup społecznych zamieszkujących obszar LSR. Szczególne narzędzia komunikacji przewidziano dla zidentyfikowanych grup docelowych interwencji, w tym grup defaworyzowanych. W I połowie 2016 r. zaplanowano przeprowadzenie kampanii informacyjnej nt. głównych założeń LSR na lata 2014-2020. W III połowie 2017 r. przewidziane są działania służące aktywizacji mieszkańców obszaru LSR i członków LGD. Na II połowę 2018 r. przewidziano badanie satysfakcji wnioskodawców LGD dot. jakości pomocy świadczonej przez LGD na etapie przygotowywania wniosków o przyznanie pomocy. W I połowie 2020 planuje się przeprowadzenie badania satysfakcji wnioskodawców LGD dot. jakości pomocy świadczonej przez LGD na etapie przygotowywania wniosków o przyznanie pomocy oraz ocenę wdrożenia wniosków z wcześniej pozyskanej informacji zwrotnej. W II połowie 2020 r. planuje się przeprowadzenie kampanii informacyjnej nt. głównych efektów LSR na lata 2014-2020.

Rozdział X. Zintegrowanie

W ramach procesu programowania LSR analizie poddano mechanizmy i narzędzia służące zapewnianiu koordynacji komplementarności LSR²⁰ z innymi interwencjami finansowanymi w ramach funduszy unijnych oraz innych środków wsparcia zewnętrznego. Wskazano również przykłady celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR komplementarnych z innymi inicjatywami realizowanymi z innych funduszy europejskich, a także zdiagnozowano efekty synergii w poszczególnych obszarach wsparcia. Kwestia komplementarności stanowi jedną z kluczowych zasad realizacji polityki wspólnotowej UE.

Komplementarność LSR będzie realizowana na dwóch etapach, na etapie programowania oraz wdrażania strategii. Na etapie programowania komplementarność została zapewniona przy tworzeniu LSR i określaniu zakresu tematycznego przedsięwzięć. LSR jest spójna z poszczególnymi dokumentami strategicznymi dla obszaru działania LGD na poziomie gminy członkowskich LGD, województwa mazowieckiego, RPO WM 2014-2020 oraz dokumentów strategicznych sporządzanych przez instytucje zajmujące się pomocą społeczną i bezrobociem.

TABELA 4 ZGODNOŚĆ CELÓW Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI INNYCH SZCZEBLI²¹

Dokumenty strategiczne dla obszaru LSR	Cele ogólne Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD Bądźmy Razem na lata 2014-2020	
	CEL OGÓLNY 1. ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI MIESZKAŃCÓW	CEL OGÓLNY 2. WYKORZYSTANIE LOKALNEGO POTENCJAŁU DLA POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku	Cel rozwojowy Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	Cel rozwojowy Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki
Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2014-2020	Oś priorytetowa IX Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	Oś priorytetowa VI Jakość życia
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego Do Roku 2020 (aktualizacja)	Cel strategiczny – Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju	Cel strategiczny – Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju
Strategia Rozwoju Powiatu Węgrowskiego na lata 2007-2015	Cel strategiczny nr II Wsparcie procesów rozwoju terenów wiejskich oraz modernizacja rolnictwa	Cel strategiczny III Stworzenie warunków zapobiegających migracji ludności poprzez organizowanie miejsc pracy i rozwój gospodarki
Strategia Rozwoju Powiatu Sokolowskiego na lata 2005-2015	Cel strategiczny: Rozwój infrastruktury szansą na wzrost przedsiębiorczości i	Cel strategiczny: Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich oraz podniesienie

²⁰ Komplementarność będzie tutaj rozumiana jako wzajemne uzupełnianie się polityk, programów, działań i projektów. Brak komplementarności może powodować nakładanie się interwencji i marnotrawstwo środków publicznych (komplementarność negatywna), natomiast uzupełnianie się interwencji - pozytywny efekt synergii.

²¹ Gminy członkowskie LGD: Łochów, Bielany, Liw, Miedzna i Wierzbno nie posiadają aktualnych dokumentów określających cele strategiczne rozwoju gmin na okres programowania środków UE na lata 2014-2020

	zwiększenie liczby nowych miejsc pracy oraz poprawę atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej Powiatu Sokołowskiego	bezpieczeństwa i poziomu życia mieszkańców Powiatu Sokołowskiego
Strategia Rozwoju Miasta Węgrowa do 2020 roku	Cel strategiczny nr 2: Zwiększenie konkurencyjności miasta poprzez stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości, innowacyjnej gospodarki lokalnej oraz wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorców	Cel strategiczny nr 1: Zrównoważony wzrost jakości i bezpieczeństwa życia i pracy mieszkańców miasta w atrakcyjnym ośrodku kultury i edukacji
Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grębków na lata 2007-2017	1. Edukacja publiczna	2. Pomoc społeczna, polityka prorodzinna oraz jakość zamieszkiwania
Strategia Rozwoju Gminy Korytnica 2006-2020	I. Podniesienie jakości życia mieszkańców	I. Podniesienie jakości życia mieszkańców
Strategia rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw	Cel nadrzędny: Wzrost ruchu turystycznego w Węgrowie i gminie Liw, charakteryzującego się pożądanymi cechami jakościowymi i ilościowymi, prowadzący do wzrostu wydatków turystycznych	Cel nadrzędny: Wzrost ruchu turystycznego w Węgrowie i gminie Liw, charakteryzującego się pożądanymi cechami jakościowymi i ilościowymi, prowadzący do wzrostu wydatków turystycznych
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sadowne na lata 2014-2020	Priorytet 1 Restrukturyzacja i unowocześnienie lokalnej gospodarki i sfery społecznej gminy	Priorytet 3 Rozwój kapitału ludzkiego opartego na udoskonalaniu umiejętności oraz wykorzystywaniu wiedzy i aktywności mieszkańców
Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Stoczek do 2020 roku	Cel Strategiczny nr 5. Stworzenie warunków dla wzmocnienia i zróżnicowania lokalnej gospodarki	Cel Strategiczny nr 2. Aktywna polityka społeczna

Źródło: Opracowanie własne

Przywołane tu zapisy jednoznacznie potwierdzają pełną spójność celów zaproponowanych w LSR z wszystkimi analizowanymi programami rozwoju zarówno na szczeblu wojewódzkim jak i lokalnym. Cele szczegółowe w ramach, których realizowane są przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy odpowiadają na potrzeby różnych sektorów i partnerów wskazanych w analizie SWOT.

Na etapie programowania LSR stwierdzono występowanie komplementarności międzyprogramowej z programami finansowanymi ze środków UE: PROW 2014-2020, RPO WM 2014-2020, PO WER 2014-2020 oraz ze środków krajowych: PFRON, Programy MKiDN, FIO 2014-2020.

Specyfiką beneficjentów operacji dostępnych w ramach *Celu 1. LSR Rozwój przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców* będzie możliwość wsparcia z innych osi priorytetowych PROW 2014-2020 mających na celu podniesienie przedsiębiorczości mieszkańców terenów wiejskich oferowanych przez ARiMR. Wysokie premie mogą uzyskać rozpoczynający działalność pozarolniczą, rozwijający usługi rolnicze, stawiający na przetwórstwo i marketing produktów rolniczych. Środki te będą komplementarne z przewidzianym w LSR działaniem *Premia na rozpoczęcie działalności*

gospodarczej na obszarach wiejskich. W ramach RPO WM 2014-2020, Oś priorytetowa IX. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem, Priorytet inwestycyjny 9i: Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie możliwe będzie również pozyskanie środków wsparcia zatrudnienia. Efektem realizacji wsparcia w ramach RPO WM 2014-2020 w ramach ww. priorytetu inwestycyjnego będzie integracja osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowana na aktywizację społeczno-zawodową oraz wsparcie rodzin wielodzietnych, ubogich rodzin z dziećmi, rodzin z osobami starszymi, rodzin z osobami z niepełnosprawnościami oraz rodzin z innymi osobami zależnymi i rodziców samotnie wychowujących dzieci. Realizacja działań komplementarnych do działań realizowanych w ramach *celu ogólnego LSR 1.* przyczyni się do wzrostu kompetencji społecznych, zawodowych, samodzielności i samoorganizacji ww. grup społecznych. Operacje realizowane ze środków będących w dyspozycji LGD będą również komplementarne do wsparcia dostępnego ze środków krajowych PO WER 2014-2020, w szczególności wsparcia indywidualnej i kompleksowej aktywizacji zawodowo-edukacyjnej osób młodych (bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy, w tym w szczególności osób niezarejestrowanych w urzędzie pracy).

Komplementarność LSR na etapie wdrażania przyczyni się do rozwoju gmin członkowskich oraz organizacji pozarządowych, które są grupami docelowymi działań w *Celu ogólnym LSR 2. Wykorzystanie lokalnego potencjału dla poprawy jakości życia mieszkańców.* Beneficjenci realizujący operacje w ramach LSR będą mogli pozyskać komplementarne środki wsparcia na działania infrastrukturalne z PROW 2014-2020, działanie Podstawowe usług i odnowa wsi oraz RPO WM 2014-2020, Oś priorytetowa V. Gospodarka przyjazna środowisku. Komplementarne wsparcie dla gmin w obszarze dziedzictwa dostępne będzie w PROW 2014-2020 *działaniu Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich.* Gmina będzie mogła otrzymać pomoc w dwóch obszarach: na *Inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej* oraz na *Ochronę zabytków i budownictwa tradycyjnego* - w wysokości maksymalnie do 500 tys. zł na każde z działań. Organizacja pozarządowe realizujące operacje w ramach LSR będą mogły komplementarne korzystać ze środków PO FIO 2014-2020. Szczególną zaletą FIO jest prefinansowanie realizowanych zadań. Pozwala to projektodawcom, którzy dysponują niewielką ilością środków, na realizację zadania bezpośrednio po rozstrzygnięciu konkursu, bez potrzeby uprzedniego tworzenia rezerw finansowych. W ramach każdego z priorytetów możliwa jest realizacja projektów w obszarze zarządzania dziedzictwem kulturowym, polityki społecznej czy aktywizacji mieszkańców.

Efekty dotychczas podejmowanych przedsięwzięć już są pozytywnie oceniane przez JST oraz organizacje pozarządowe realizujące projekty w okresie programowania 2007-2013. LGD będzie kontynuować realizowane działania w okresie 2007-2013 poprzez pobudzanie i wspieranie nie tylko inicjatywy obywatelskich, ale przede wszystkim te związane z działalnością gospodarczą, rozwojem infrastruktury i tworzeniem miejsc pracy. Łagodzenie skutków bezrobocia oraz wspomaganie tworzenia miejsc pracy i aktywności zawodowej jest nierozdzielnie związane z realizacją LSR. Wspieranie działań PUP uznawane będzie za jedno

z podstawowych elementów działania w ramach Planu Komunikacji LSR skierowane do osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy. W ten sposób szczególnie przekazywana będzie informacja o naborach tematycznych w obszarze promocji i rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR.

Komplementarność i zintegrowanie z projektami finansowanymi z innych programów zostanie zapewniona na etapie wyboru projektów. Jednym z kryteriów wyboru projektów będzie komplementarność międzyprogramowa i przyznawane będą dodatkowe punkty za wykazanie tego rodzaju komplementarności.

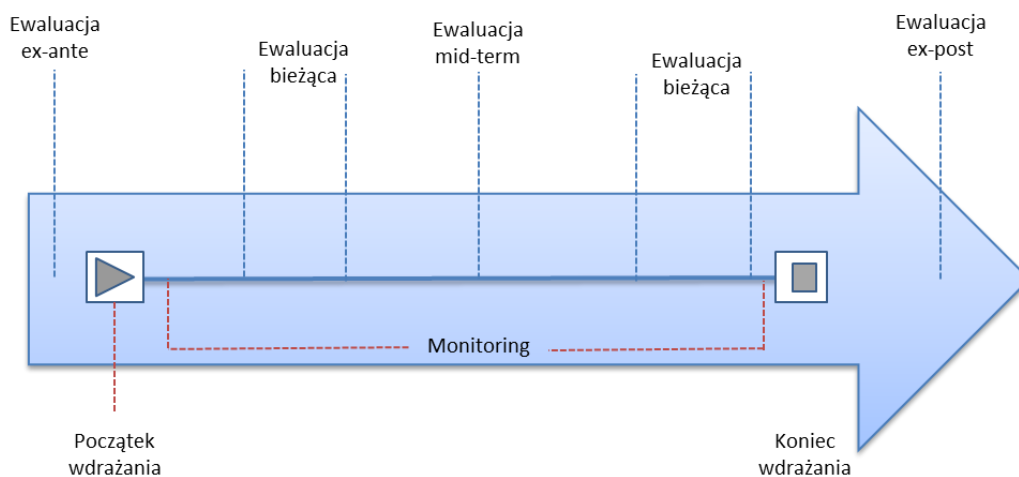
Istotnym elementem w zakresie zapewniania komplementarności jest jej promowanie oraz zwiększanie świadomości jej wagi wśród wnioskodawców i beneficjentów. W celu zwiększenia efektywności istniejącego systemu instytucjonalnego zapewniono narzędzia wsparcia komplementarności i zintegrowania na etapie wdrożenia LSR. W zakresie kompetencji pracowników biura LGD odpowiedzialnych za doradztwo wprowadzono zakres planowania, stosowania i zapewnianie komplementarności poszczególnych operacji, które będą mogły uzyskać wsparcie środków dostępnych w LSR. Pracownicy biura LGD będą zbierać i aktualizować informacje o dostępnych środkach pomocowych komplementarnych do LSR w celu zwiększenia efektywności zintegrowania wsparcia. Jednym z zadań biura LGD znajdzie się planowanie i monitorowanie komplementarności.

Rozdział XI. Monitoring i ewaluacja

Funkcjonowanie LGD będzie monitorowane i poddawane ewaluacji w celu stałego podnoszenia jakości i efektywności działań. Ocena realizacji LSR polegać będzie na badaniu przyczyn rozbieżności pomiędzy zaplanowanymi a rzeczywistymi efektami z jednoczesnym płynnym wprowadzaniem zmian, które mają na celu dostosowanie planu do określonych wymagań, zmieniających się potrzeb obszaru LSR i warunków zewnętrznych. Wprowadzenie systemu monitoringu (oraz powiązanego z nim systemu ewaluacji) pozwoli wyeliminować w dużym stopniu problem dezaktualizacji założeń i celów LSR wynikającej ze zmieniających się zmian prawodawstwa oraz innych warunków i okoliczności mogących wpłynąć na zasadność podejmowanych działań przez beneficjentów operacji LSR.

Zlecenie ewaluacji „na zewnątrz” nie oznacza wcale, że ewaluatorzy izolują się całkowicie od badanej instytucji, jak to ma miejsce w pozytywistycznym paradygmacie badań naukowych. Dobrą praktyką badań jest ciągły dialog i partycypacyjne podejście w relacji badacze – badani²². Ryzykiem związanym ze zleceniem badań ewaluacyjnych zewnętrznym podmiotom może być niezajomość przez ewaluatora specyfiki przedmiotu badania, co wymaga większego nakładu czasu na kontakty i współpracę między zamawiającym a wykonawcą. Monitoring ewaluacji będzie prowadzony w trakcie realizacji danej interwencji, której dotyczy. W przypadku ewaluacji kwestia ta jest bardziej skomplikowana – badania są wykonywane zarówno w jej trakcie (ewaluacje bieżące – on-going, mid-term), jak również po jej formalnym zakończeniu (ex-post).

RYSUNEK 2 MOMENTY PROWADZENIA MONITORINGU I EWALUACJI

Źródło: Opracowanie własne na podstawie J. Górniak, S. Mazur *Analiza polityk publicznych i programowanie w obszarze strategii rozwoju*, [w:] Górniak J., Mazur S. (red.), *Zarządzanie strategiczne rozwojem*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012

Przedstawiona w niniejszym załączniku lista tematów badań ewaluacyjnych może zostać rozszerzona lub zmodyfikowana w razie potrzeby. W ramach zadań ewaluacyjnych wskazano elementy funkcjonowania LGD podlegających ewaluacji, elementy wdrażania LSR podlegających ewaluacji, elementów podlegające monitorowaniu, kryteria, na podstawie

²² J. Górniak, S. Mazur *Analiza polityk publicznych i programowanie w obszarze strategii rozwoju*, [w:] Górniak J., Mazur S. (red.), *Zarządzanie strategiczne rozwojem*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012

których będzie przeprowadzana ewaluacja on going i ex post funkcjonowania LGD i realizacji LSR, określono czas, sposób i okres objętego pomiarem, określono minimalne wartości wskaźników, których nieosiągnięcie oznaczać będzie nieprawidłową realizację LSR lub funkcjonowanie LGD.. Plan ewaluacji znajdujący się w Załączniku do LSR posłuży wdrożeniu systematycznych badań realizacji przyjętych celów LSR. Realizacja ewaluacji posłuży do usprawnienia, rozwoju oraz lepszego rozumienia realizowanych przez jednostkę działań. Plan ewaluacji przewiduje realizację Ewaluacji on-going oraz ex-post LSR. Celami szczegółowymi planowanej ewaluacji on-going będą:

- Ocena wyników LSR (tj. produktów i rezultatów) oraz identyfikacja czynników sukcesu lub ryzyk osiągnięcia skwantyfikowanych celów.
- Ocena systemu zarządzania i wdrażania programu – tzn. sprawności przepływu informacji, dokumentów, środków finansowych i realizacji zadań oraz identyfikacja barier prawnych i administracyjnych wdrażania LSR.
- Ocena, czy warunki zewnętrzne wdrażania LSR się zmieniły (np. aktualność programu względem zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, strategii wspólnotowych, polityk krajowych, kontekstu prawnego, diagnozy potrzeb *etc.*) i czy w tym kontekście cele LSR pozostają aktualne.
- Ocena wpływu i użyteczności zakończonych działań, tj. ocena zadań zakończonych w ewaluowanym okresie w ramach poszczególnych celów operacyjnych LSR do 2020 roku.

Ewaluacja ex-post zaplanowana została zgodnie z zasadą n+2, na I kwartał 2023 roku. Celami szczegółowymi planowanej ewaluacji ex-post będą:

- Ocena stopnia osiągnięcia celów szczegółowych;
- Wskazanie stopnia zaspokojenia potrzeb w poszczególnych przedsięwzięciach objętych wsparciem LSR;
- Wskazanie potrzeb, które nadal wymagają wsparcia w poszczególnych celach LSR;
- Ocena stopnia osiągnięcia celu głównego LSR.

Rozdział XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przepisy ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2013. 1235 z późn. zm.) określają jakie dokumenty wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w przedmiotowej sprawie są to dokumenty określone w art. 46. pkt 1 ustawy. Za pozytywnym rozpatrzeniem wniosku o uzgodnienie o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko przemawiają następujące fakty *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku - Innowacyjne Mazowsze* – podjęta uchwałą nr 158 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r. poddana została procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opinią RDOŚ i PWIS; PROW 2014-2020, również został poddany procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opiniowaniem przez RDOŚ i PWIS oraz przygotowywana Lokalna Strategia Rozwoju według instrumentu RLKS w okresie programowania 2014-2020, jest uszczegółowieniem powyższych dokumentów dla określonych obszarów. Uszczegółowienie polegało będzie na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w sposób taki by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym, wymaganym prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/ opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej (ooś) zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia. Wobec powyższego można prognozować, iż realizacja projektów, w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska.

Uznając, że LSR dla obszaru powiatu węgrowskiego i części powiatu sokołowskiego opracowywana LGD w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowić instrument realizacji założeń *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku - Innowacyjne Mazowsze* poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych oraz, że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, wnoszę o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko o czym mowa w art. 48 ww. ustawy. **W dniu uzyskano zgodę RDOŚ na odstąpienie od przeprowadzenia OOŚ dla projektu LSR.**

Wykaz wykorzystanej literatury

Zgodnie z oczekiwaniami wskazanymi w *Poradniku w ramach pracy nad LSR* analizie poddane została grupa dokumentów: akty prawne i legislacja unijna i krajowa, dokumenty programowe, dokumenty strategiczne, wytyczne, opracowania naukowe oraz ewaluacje i raporty dotyczące przedmiotu działania LSR i wdrożenia LSR:

Akty prawne:

- 1) Rozporządzenie (WE) 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 320)
- 2) Rozporządzenie (WE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (Dz.U. L 347 z 20.12.2013, str. 487)
- 3) ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2015 r. poz. 378)
- 4) Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 349)
- 5) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz.U. z 2015 r. poz. 1570)
- 6) Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz.U. z 2015 r. Poz. 1839)
- 7) Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz.U. poz. 1146 oraz z 2015 r. poz. 378)
- 8) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2009 nr 157 poz. 1240 późn. zm.)

- 9) Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.)

Dokumenty programowe:

- 1) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, decyzja KE z dnia 12 grudnia 2014 r. nr C(2014) 9783
- 2) Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020, Warszawa, luty 2015 r.
- 3) Programowanie perspektywy finansowej 2014 -2020 - Umowa Partnerstwa, decyzja KE nr C(2014) 3517 w sprawie zatwierdzenia niektórych elementów Umowy Partnerstwa na lata 2014–2020

Dokumenty strategiczne:

- 1) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, Innowacyjne Mazowsze, Załącznik do Uchwały nr 158/13 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r.
- 2) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego Do Roku 2020 (aktualizacja), Warszawa, 2006 r.
- 3) Strategia Rozwoju Powiatu Węgrowskiego na lata 2007-2015, grudzień 2007 r.
- 4) Strategia Rozwoju Powiatu Sokołowskiego na lata 2005-2015, Sokołów Podlaski, 2005 r.
- 5) Strategia Rozwoju Miasta Węgrowa do 2020 roku, maj 2015 r.
- 6) Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grębków na lata 2007-2017, z dnia 21 listopada 2007 r.
- 7) Strategia Rozwoju Gminy Korytnica 2006-2020, Korytnica 2006 r.
- 8) Strategia rozwoju i promocji turystyki w Węgrowie i gminie Liw, październik 2007 r.
- 9) Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sadowne na lata 2014-2020, czerwiec 2014 r.
- 10) Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Stoczek do 2020 roku, styczeń 2014 r.

Wytyczne:

- 1) Wspólne Wytyczne Dyrekcji Generalnych Komisji Europejskiej, AGRI, EMPL, MARE i REGIO, na temat rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych. Wytyczne dla państw członkowskich i instytucji zarządzających programami. Wytyczne dla beneficjentów, Wersja 2: sierpień 2014
- 2) Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce, MIR, Warszawa 2014
- 3) Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020. Materiał zredagowany w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na podstawie wyników prac Zespołu Roboczego ds. Opracowania Zakresu Lokalnych Strategii Rozwoju przy

Grupie tematycznej ds. Podejścia Leader, Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane, Warszawa 2015

- 4) Regulamin konkursu na wybór strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, MRiRW, Warszawa 2015

Raporty i analizy:

- 1) Raport Wykonanie badania ewaluacyjnego w zakresie monitoringu oraz ewaluacji działań związanych z wdrażaniem lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenia - Lokalna Grupa Działania „Bądźmy Razem”, STREFAPLUS, Warszawa 2015
- 2) Raport Badanie obszaru Lokalnej Grupy Działania Bądźmy Razem, STREFAPLUS Warszawa 2015
- 3) Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa mazowieckiego, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2006
- 4) Miedziński M., Koncentracja ruchu turystycznego w Polsce w latach 2011 i 2012 z uwzględnieniem nadmorskiego regionu turystycznego, Słupskie Prace Geograficzne 10/2013, Słupsk 2013
- 5) Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Pomocy Społecznej, Warszawa 2011
- 6) Krawczykowska K. Dziedzictwo kulturowe Mazowsza: problemy społeczne, promocja i informacja, MAZOWSZE Studia Regionalne nr 7/2011
- 7) Stan aktualności studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin w województwie mazowieckim, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2015.

Tak jak wykazano na wstępie, w toku partycypacyjnego procesu tworzenia LSR analizie poddano dokumenty różnego rodzaju: dokumenty programowe i strategiczne, ewaluacje, opracowania, raporty, sprawozdania oraz literaturę fachową. Analiza danych będzie kontynuowana na etapie wdrożenia LSR.